

Universiteit Utrecht

Van Excuustruus tot Noodzakelijk Breekijzer:

Een kwalitatief onderzoek naar de bestaande frames omtrent de invoering van een vrouwenquotum in de vier grootste nationale kranten in Nederland tussen 2008 en 2022

MA Scriptie Communicatie, beleid en management

Milou Willemijn van Gennep (5684897)

Universiteit Utrecht

Departement Bestuurs- en Organisationswetenschap

Master Communicatie, beleid en management

Scriptiebegeleider: Dr. Eugène Loos

Tweede lezer: Dr. Madeline Winnubst

Augustus, 2022

Samenvatting

Genderongelijkheid op de werkvloer heeft als thema lange tijd in Nederland op de agenda gestaan. Nadat in andere Europese en Scandinavische landen al vanaf 2003 wettelijke vrouwenquota werden ingevoerd, om de top van het bedrijfsleven heterogener te maken, ontstond er in Nederland rond 2008 steeds meer discussie over dit onderwerp. De vraag rees: moet een dergelijk vrouwenquotum er ook in ons land komen? Uiteindelijk is op 1 januari 2022 de ‘wet ingroeiquote en streefcijfers’, in de volksmond ‘het vrouwenquotum’, in werking getreden.

Een groot deel van de discussie die vooraf is gegaan aan de invoering van deze wet, heeft zich afgespeeld in de media. Omdat het meer dan 10 jaar heeft geduurd, is er in dit onderzoek op kwalitatieve wijze aan de hand van *framing* in krantenartikelen gekeken naar hoe dit debat er nu eigenlijk uit heeft gezien.

Framen heeft te maken met de manier waarop er over een bepaalde kwestie wordt gesproken of geschreven. Hierbij worden bepaalde aspecten van een waargenomen werkelijkheid geselecteerd en naar voren gehaald in een communicatietekst (Entman, 1993). Het proces van *framen* is inherent aan de journalistiek wat ervoor zorgt dat de berichtgeving in kranten niet neutraal is. Krantenartikelen vormen daarmee geschikt onderzoeksmateriaal om inzicht te verkrijgen in het maatschappelijk debat rondom een bepaalde kwestie.

Aan de hand van een inductieve inhoudsanalyse van 274 artikelen uit de vier grootste kranten (Het Algemeen Dagblad, De Telegraaf, De Volkskrant en het NRC) is tussen 2008 en 2022 gezocht naar bestaande frames die samenhangen met de eventuele invoering van een vrouwenquotum. Het startpunt 2008 is gekozen op basis van een quickscan, die liet zien dat er vanaf dit jaar discussie ontstond over een eventueel quotum in Nederland. Het eindpunt betreft 31 januari 2022 zodat er nog tot een maand na de invoering van het quotum data kon worden meegenomen. In totaal zijn er 17 frames gereconstrueerd die een afspiegeling vormen van het debat zoals er in de onderzochte kranten over is geschreven door journalisten, columnisten, experts en burgers (aan de hand van ingezonden brieven). Deze zeventien frames zijn in de volgorde van hun frequentie (van hoog naar laag): ‘Noodzakelijk breekijzer’, ‘Ongewenste overheidsbemoedienis’, ‘Old Boys Network’, ‘Poldercompromis’, ‘Excuus Truus’, ‘De moederschapsboete’, ‘Vrouwen als balanstrutjes’, ‘Diversiteit loont’, ‘Dwang is nodig’, ‘We lopen achter’, ‘Verinnerlijkt glazen plafond’, ‘Symboolpolitiek’, ‘Kunstmatig noodverband’, ‘Girl Power’, ‘Discriminatie’, ‘De deeltijdcultuur’ en ‘Crisis’.

De gevonden frames bezitten allemaal een logische keten van redenering waarbij ze een eigen probleemdefinitie, causale interpretatie, morele evaluatie en eventuele oplossing promoten (Entman, 1993; Van Gorp, 2007) en zijn in de resultatensectie samengevoegd in een visuele weergave (Figuur 4.1, paragraaf 4.11) waarin ook de onderlinge verbanden tussen de frames naar voren worden gebracht. Daarnaast bleek dat er, van het totaal aan gevonden frames, acht frames tegen een vrouwenquotum redeneerden en zes frames voor. Nog drie frames namen een tussenpositie in het debat in.

Het frame ‘Noodzakelijk Breekijzer’ kwam niet alleen het meest voor (uitgaande van het aantal fragmenten waarop het frame is gebaseerd), maar lijkt ook een sleutelrol te hebben gespeeld in het kantelen van het debat. Rond 2019 ontstond er een shift in het denken over een vrouwenquotum, omdat het inmiddels te lang begon te duren en er geen andere oplossing meer voor handen leek te zijn. Sommige gebruikers van dit frame, benadrukten dat zij oorspronkelijk tegen het gebruik van quota waren, maar dat het helaas toch nodig bleek en als ‘noodzakelijk breekijzer’ moest dienen. Er zou kunnen worden gesteld dat dit frame, ondanks de veelheid aan tegengeluiden, een belangrijke rol heeft gespeeld in de uitkomst van het debat: een wettelijk vrouwenquotum op 1 januari 2022.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
2. Literatuuronderzoek	8
2.1 Frames en framing: de weg naar een eenduidige definitie.....	8
2.1.1 <i>De definitie van Entman</i>	9
2.1.2 <i>Scheufele: framing als een proces en sociaal constructivisme</i>	9
2.2 Het procesmodel voor framing.....	10
2.3 Mediaframes: generieke frames versus issue specifieke frames.....	12
2.3.1 <i>Generieke frames</i>	12
2.3.2 <i>Issue-specifieke frames</i>	12
2.4 Frames reconstrueren: de methode van Van Gorp.....	14
2.4.1 <i>Framing devices</i>	14
2.4.2 <i>Reasoning devices</i>	14
2.5 Samenvatting.....	15
2.6 Operationalisering theoretische concepten.....	15
3. Methode	16
3.1 Kwalitatieve, inductieve inhoudsanalyse gericht op issue-specifieke frames.....	18
3.2 De stappen in de analyse.....	19
3.2.1 <i>Stap 1: het opstellen van een werkbaar corpus</i>	19
3.2.2 <i>Stap 2: het open coderen</i>	21
3.2.3 <i>Stap 3: het axiale coderen</i>	22
3.2.4 <i>Stap 4: het selectieve coderen en het benoemen van de frames</i>	22
3.2.5 <i>Stap 5: de geschiktheidstoets</i>	23
3.3 Validiteit en betrouwbaarheid.....	23
4. Resultaten en analyse	25
4.1 Verinnerlijkt glazen plafond >< Old Boys Network.....	25
4.1.1 <i>Frame: Verinnerlijkt glazen plafond</i>	25
4.1.2 <i>Frame: Old Boys Network</i>	27
4.1.3 <i>Relatie: tegenstelling in de verantwoordelijkheid</i>	28
4.2 Kunstmatig noodverband – Discriminatie >< Poldercompromis.....	28
4.2.1 <i>Frame: Kunstmatig noodverband</i>	28
4.2.2 <i>Frame: Discriminatie</i>	29
4.2.3 <i>Frame: Een poldercompromis</i>	30
4.2.4 <i>Relatie: Framepaar en counterframes</i>	32
4.3 Ongewenste overheidsbemoeienis >< Dwang is nodig.....	32
4.3.1 <i>Frame: Ongewenste overheidsbemoeienis</i>	32
4.3.2 <i>Frame: Dwang is nodig</i>	33
4.3.3 <i>Relatie: counterframes</i>	34
4.4 Noodzakelijk breekijzer – We lopen achter.....	34
4.4.1 <i>Frame: Noodzakelijk breekijzer</i>	34
4.4.2 <i>Frame: We lopen achter</i>	35
4.4.3 <i>Relatie: framepaar</i>	36
4.5 De moederschapsboete >< Vrouwen zijn balanstrutjes - Deeltijdcultuur.....	37
4.5.1 <i>Frame: De moederschapsboete</i>	37
4.5.2 <i>Frame: Vrouwen zijn balanstrutjes</i>	38
4.5.3 <i>Frame: Deeltijdcultuur</i>	39
4.5.4 <i>Relatie: Counterframes en framepaar</i>	40
4.6 Excuus Truus >< Girl Power.....	40
4.6.1 <i>Frame: Excuus Truus</i>	40
4.6.2 <i>Frame: Girl Power</i>	41

4.6.3 Relatie: counterframes.....	42
4.7 Diversiteit loont >< Symboolpolitiek.....	42
4.7.1 Frame: Diversiteit loont.....	42
4.7.2 Frame: Symboolpolitiek	44
4.7.3 Relatie: de tegengestelde werking van een quotum.....	45
4.8 Frame: Het crisis frame.....	45
4.9 Geschiktheidstoets.....	46
4.10 De frequentie van de frames en frameshift.....	47
4.11 Alle frames en hun onderlinge verbanden.....	48
4.11.1 Toelichting: verbanden en relaties.....	49
5. Conclusie.....	51
6. Discussie.....	54
Literatuurlijst.....	56
Bijlage 1: Traditionele framematrix met de resultaten.....	60
Bijlage 2: Codeboek Nvivo na axiale coderen.....	66
Bijlage 3: Codeboek Nvivo na selectief coderen.....	69

1. Inleiding

‘Vrouwenquotum - Een historische stap of slap poldercompromis?’, kopt het NRC in het najaar van 2019 naar aanleiding van de debatten die in de Tweede Kamer over de invoering van een wettelijk vrouwenquotum worden gevoerd (Kammer & Sterk, 2019). In de Volkskrant staat rond diezelfde tijd ‘Vrouwenquotum: noodzaak of bemoeizucht? De meningen in de maatschappij verschillen sterk. De voorzitter van het VNO-NCW Hans de Boer spreekt van ‘een noodzakelijke maatregel om een radicale trendbreuk te forceren’ (Volkskrant, 2019) en ook Neelie Kroes geeft in de Telegraaf (2019) aan dat er geen andere manier is “Met de snelheid waarmee het nu gebeurt, zou het nog 200 jaar duren voordat er echt iets verandert.” Op dat moment is er in Nederland al meer dan tien jaar een discussie over dit onderwerp gaande nadat in andere Europese en Scandinavische landen dergelijke quota werden ingevoerd. Noorwegen was in 2003 pionier, gevolgd door Frankrijk, Spanje en IJsland. Ook België, Duitsland en Italië werken al langere tijd met een vrouwenquotum. In 2005 werd in Nederland wel al een meerjarenplan (2006-2010) opgesteld met betrekking tot een emancipatiebeleid gericht op vrouwen onder de noemer: ‘Emancipatie: Vanzelfsprekend, maar het gaat niet vanzelf!’ (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid; kamerstuk 30 240). Een hele tijd later, in 2013, kwam er een wettelijk streefcijfer van 30% procent voor de raden van commissarissen en de raden van bestuur voor beursgenoteerde bedrijven. Dit streefcijfer, zonder sancties, zette weinig zoden aan de dijk. Het had in 2016 gehaald moeten zijn, maar dit bleek bij lange na niet het geval. Toenmalig minister Jet Bussemaker sprak over de mogelijkheid van een wettelijk quotum, maar besloot de termijn voor het streefcijfer nog eens vier jaar te verlengen, tot 1 januari 2020, na protestgeluiden vanuit de kant van werkgevers (AD, 2018). Vanaf 2019 wordt er, tevens naar aanleiding van een uitgebreid adviesrapport van de SER, in de Tweede kamer gedebatteerd over de vraag of het niet toch nodig is om een vrouwenquotum in te voeren. Een belangrijk deel van de discussie rondom dit thema werd daarnaast ook gevoerd in de media, waarbij de voor- en nadelen van een vrouwenquotum elkaar in rap tempo afwisselden.

Op 1 januari 2022 is het zo ver: Het vrouwenquotum wordt officieel in Nederland ingevoerd (Ministerie van Algemene Zaken, 2022). De zogenoemde ‘wet ingroeiquotum en streefcijfers’ geeft uitvoering aan het SER-advies uit 2019 genaamd ‘Diversiteit in de Top. Tijd voor versnelling’. De wet bestaat uit twee maatregelen om de genderdiversiteit in de top van het bedrijfsleven te bevorderen. Het betreft enerzijds een ingroeiquotum dat bepaalt dat minstens een derde deel van de raad van commissarissen van beursgenoteerde bedrijven moet gaan bestaan uit vrouwen. Dit geldt dus voor nieuwe benoemingen van commissarissen. Daarnaast zijn grote (niet-beursgenoteerde) bedrijven verplicht om, voor hen, passende en ambitieuze streefcijfers op te stellen om binnen hun organisatie te streven naar een evenwichtigere verhouding tussen mannen en vrouwen in de (sub)top. Zij dienen ook jaarlijks te rapporteren over de voortgang hiervan (Ministerie van Justitie & Veiligheid, 2021).

Aan de uiteindelijke invoering van deze wet gaat dus een lange periode van debat vooraf waarin voor- en nadelen elkaar hebben afgewisseld en er veel discussie heeft plaatsgevonden in zowel de politiek als andere delen van de samenleving. Er is daarbij veel over dit onderwerp geschreven in Nederlandse nationale kranten door journalisten, maar ook door Nederlandse burgers die hun mening over de kwestie gaven in ingezonden brieven. De probleemstelling van dit onderzoek vertrekt vanuit de vraag hoe het kan dat het in

Nederland, in vergelijking met andere landen, dusdanig lang heeft geduurd voordat er een daadwerkelijk vrouwenquotum werd ingevoerd. Onderzoek naar dit onderwerp helpt om vat te krijgen op wat er gebeurt zodra een mogelijke oplossing voor een dergelijk maatschappelijke issue in Nederland op de agenda komt. Hiervoor kan men gebruikmaken van krantenartikelen. De (traditionele) media spelen namelijk een grote rol in het vormen van de publieke opinie over maatschappelijke vraagstukken en dus ook in de mate van draagvlak dat al dan niet ontstaat bij lezers met betrekking tot, in dit geval, het invoeren van een vrouwenquotum (Van Gorp, 2004). De inhoud van de berichtgeving is namelijk niet neutraal. Er wordt in de journalistiek noodzakelijkerwijs gebruik gemaakt van *framing* (Van Gorp, 2006) dat in essentie te maken heeft met selectie en saillantie van bepaalde elementen. *Framen* is volgens Entman (1993, p. 52) "het selecteren van bepaalde aspecten van een waargenomen werkelijkheid en deze in een communicatietekst meer in het oog laten springen, op een zodanige wijze dat een bepaalde probleemstelling, causale interpretatie, morele evaluatie en /of behandelingsaanbeveling voor het beschreven voorwerp wordt bevorderd".

Het gebruikte *frame* bepaalt volgens Entman (1993): "of mensen het probleem opmerken, hoe zij het probleem begrijpen en herinneren, alsook hoe zij het evalueren en eventueel besluiten ernaar te handelen" (Entman, 1993, p.54). Een gebruikt frame in een krantenartikel heeft op die manier een gemeenschappelijk effect op grote delen van het ontvangende publiek. Ook kan men in dit geval spreken van mediaframes, die volgens Scheufele (1999) bijdragen aan de definiëring van bestaande problemen en hun oorzaken. Daarnaast geven ze problemen een morele lading en suggereren ze de oplossing en bijbehorende beleidsalternatieven (Wester, 2017). Dit is ook het geval bij krantenartikelen die gaan over het vrouwenquotum. Deze artikelen vormen daarmee bruikbaar onderzoeksmateriaal om inzicht te verkrijgen in het maatschappelijk debat. Door de gebruikte frames te bestuderen, begrijpen we beter waarom we nu zijn waar we nu zijn en wat er aan maatschappelijke denkbeelden vooraf is gegaan aan de invoering van deze wet. De doelstelling van dit onderzoek bestaat daarom uit het reconstrueren van de frames die gebruikt worden door de vier grootste nationale kranten in de berichtgeving rondom het vrouwenquotum, waarbij de vraagstelling als volgt luidt:

Welke frames zijn er omtrent een vrouwenquotum in Nederland te reconstrueren vanuit artikelen in de vier grootste nationale kranten in de periode van 2008-2022?

Het gaat hierbij om de vier grootste Nederlandse kranten, namelijk: De Volkskrant, het Algemeen Dagblad, de Telegraaf en het NRC Handelsblad. Een *quickscan* van de krantenartikelen waarin de term 'vrouwenquotum' voorkomt in de onlinedatabase Nexis Uni liet zien dat er vanaf 2008, als gevolg van de invoering van quota in omliggende landen, ook in Nederland discussie ontstaat over de vraag of een quotum hier een goed of juist slecht idee is. De wet trad, zoals eerder genoemd, op 1 januari 2022 officieel in werking waardoor het corpus bestaat uit artikelen van 1 januari 2008 tot en met 1 februari 2022. Op deze manier wordt materiaal onderzocht tot en met een maand na de invoering van de wet.

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden, wordt eerst een literatuurreview uitgevoerd om inzicht te krijgen in bestaand wetenschappelijk onderzoek over frames waarin dit onderzoek is ingebed (hoofdstuk 2). Op basis van deze review wordt tevens duidelijk uit welke onderdelen een frame bestaat en hoe deze terug te vinden zijn in tekst. Aan de hand van de methode zoals ontworpen en beschreven door Van Gorp (2007), wordt

een inductieve, kwalitatieve frameanalyse uitgevoerd waarmee de frames uit de artikelen kunnen worden geëxtraheerd en vervolgens gereconstrueerd.

Deze methode zal in hoofdstuk 3 worden behandeld, waarbij in detail wordt uitgelegd welke stappen er worden gevolgd. Vervolgens behelst hoofdstuk 4 de resultaten en de analyse waarbij de resultaten worden gekoppeld aan onderdelen van het literatuuronderzoek. Hoofdstuk 5 bedraagt vervolgens een conclusie waarbij antwoord gegeven wordt op de hoofdvraag van het onderzoek. Tot slot zal hoofdstuk 6 bestaan uit een discussie waarin wordt gereflecteerd op het onderzoek en het proces als geheel, de beperkingen worden benoemd en suggesties worden gegeven voor vervolgonderzoek.

Met het oog op de relevantie is dit onderzoek vanuit maatschappelijk oogpunt relevant, omdat (gender)gelijkheid en diversiteit onderwerpen zijn die anno 2022 meer dan ooit leven in de maatschappij. Aan de invoering van de nieuwe wet ingroeiquote en streefcijfers is een politiek, maar ook een langdurig publiek debat voorafgegaan. Uit een *quickscan* bleek bovendien dat er in de kranten vaker negatief dan positief over een vrouwenquotum leek te worden gesproken. Toch is de wet op 1 januari j.l. ingevoerd. Dit onderzoek draagt bij door meer inzicht te verschaffen in de denkbeelden en voor-en tegenargumenten die hierbij een rol hebben gespeeld.

Ook vanuit wetenschappelijk oogpunt kan het onderzoek als relevant worden beschouwd, omdat bestaand wetenschappelijk onderzoek naar framing in krantenartikelen zich tot nu toe veelal heeft gericht op de verslaggeving rondom een bepaalde gebeurtenis binnen een korte tijdsperiode (Entman, 1991; Homar & Cvelbar, 2021; Nelson en Oxley, 1999; Nelson en Willey, 2001). Daarnaast is framingonderzoek vaker kwantitatief en deductief van aard dan inductief en kwalitatief, zoals dit onderzoek. Er is zelden data verzameld vanuit een langere periode om inzicht te krijgen in het proces voorafgaand aan bepaald overheidsbeleid. Van Der Steen (2012) is een uitzondering met een framingsonderzoek over de effecten van framing op overheidsbeleid in Nederland rondom vergrijzing in een tijdsbestek van 8 jaar (2000-2008). Dit onderzoek kan een stap verder gaan door een periode van 14 jaar te behelzen en te focussen op een ander, actueel onderwerp: het vrouwenquotum in Nederland.

2. Literatuuronderzoek

Dit hoofdstuk bestaat uit een review van de onderzoekstraditie waarbinnen dit onderzoek is ingebed. De review licht de belangrijkste, voor dit onderzoek meest relevante, theoretische concepten rondom framing en framinganalyse toe en laat zien welke soorten onderzoeken er door de tijd heen zijn gedaan rondom framing binnen de context van (politieke) communicatie en het framen van nieuws. Op deze manier wordt duidelijk welke aspecten van frames en framing voor dit onderzoek de meest relevante zijn en in welke invalshoeken dit onderzoek kan worden ingedeeld. Het hoofdstuk sluit af met een inzichtelijke weergave van de theoretische concepten en de aspecten of dimensies waaruit deze bestaan, en die voor de analyse van het corpus gebruikt zullen gaan worden.

2.1 Frames en framing: De weg naar een eenduidige definitie

Het begrip 'frames' en daarna het bijbehorende werkwoord 'framing' vinden hun oorsprong in de (cognitieve) psychologie en antropologie (Van Gorp, 2007), waarna deze concepten in 1978 en 1980 nader werden gedefinieerd binnen de context van communicatieonderzoek door Tuchman (1978) en Gitlin (1980) (Scheufele, 1999). In 'Making News: A study in the construction of reality' beschrijft sociologe Gaye Tuchman (1978) nieuws als een frame waardoor het publiek zijn relatie tot de buitenwereld leert kennen. Door participerende observatie in vier verschillende nieuwsmediaorganisaties in de VS onderzocht ze hoe nieuwsmakers te werk gaan. Naar aanleiding van haar onderzoek stelde ze dat deze belangrijke functie van nieuwsberichten als 'frames' samenhang vertoont met de machtsverdeling in de samenleving. Verschillende nieuwsverhalen maakten volgens haar gebruik van gemeenschappelijke narratieve middelen die het kader bepalen waarbinnen burgers publieke gebeurtenissen bespreken en die pasten binnen het discours van invloedrijke politieke instituties (Tuchman, 1978).

Volgens Gitlin (1980) ordenen frames op een grotendeels onuitgesproken en onbewuste manier de wereld voor zowel journalisten die verslagleggen, van wat er gebeurt in de wereld, als ook voor degenen die 'op hun verslagen vertrouwen' (Gitlin, 1980, p.7). Gitlin (1980) verkent vervolgens ook het proces van framing door de media. Hij behandelt onder andere het verzet tegen de oorlog in Vietnam en de relatie met de media. Gitlin interviewde hiervoor activisten en nieuwsverslaggevers. Zijn studie liet zien dat de media, zoals hij dat stelde, in staat waren om te helpen de repressieve krachten van de staat te mobiliseren door enkel bepaalde onderwerpen uit te lichten. Uit de bestudering van deze vroege en kritische onderzoeken naar het gebruik van frames wordt al duidelijk dat de media door middel van framing een grote rol kunnen spelen in het construeren van een realiteit voor het lezerspubliek.

2.1.1 De definitie van Entman

Vervolgens bestond er een langere tijd geen eenduidige definitie of algemene kijk op het proces van framing die door communicatiewetenschappers kon worden gebruikt (Van Gorp, 2005). Entman bracht hier in 1991 en 1993 verandering in. In 1991 onderzocht hij de mediaberichtgeving over het neerschieten van een Iraans verkeersvliegtuig door de Amerikanen in de Golfoorlog. Hij sprak van *news frames*, die op politieke wijze werden ingezet en eigenlijk het nieuws als het ware vertekenden. Framing was in zijn optiek (net als in die van Tuchman en Gitlin) onderdeel van een politiek spel en gericht op agendasetting en het beïnvloeden van de publieke opinie (Entman, 1991).

Vervolgens trachtte hij in 1993 in 'Framing: Toward a Clarification of a Fractured Paradigm' om een accurater en universeler begrip van framing en frameanalyse voor te stellen. Er ontstond daardoor een onderzoeksparadigma dat bij kon dragen aan onderzoek in verschillende hoeken zoals naar (het beïnvloeden van) de publieke opinie en content analyse. Dit laatste gaat om het identificeren en beschrijven van frames, hetgeen samenvalt met wat er in dit onderzoek zal worden gedaan. Entman beschrijft dat framing in essentie draait om selectie en saillantie en definieert het begrip in 1993 als volgt:

To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described. (Entman, 1993, p.52)

Net als bij Tuchman & Giltlin wordt bij Entman duidelijk dat framing een tool kan zijn voor de media om nieuws op een bepaalde manier naar buiten te brengen. Entman definieert het concept daarbij concreter waarbij ook de verschillende aspecten en gevolgen van framing worden verduidelijkt. De Bruijn (2014) definieert het concept 'frame' later op een manier die aansluit op hetgeen Entman (1991) heeft gesteld, namelijk als "een inhoudelijke (politieke) boodschap die in het (politiek) debat wordt gebruikt en tot een bepaalde interpretatie van de werkelijkheid leidt" (p. 10). Framing is daarbij volgens hem met name een overtuigingstechniek waarbij de woorden en beelden zo worden gekozen dat er op impliciete wijze een aantal aspecten worden uitgelicht waarvoor beoogde ontvangers vatbaar zijn. In deze zienswijze ligt de nadruk bij frames en framing dus meer op persuasie dan bijvoorbeeld bij Van Gorp (2004, 2005, 2007, 2007b). In dit onderzoek zal, ondanks de persuasieve basis die volgens meerdere onderzoekers aan framing ten grondslag ligt, de focus vooral liggen op het in kaart brengen van de verschillende frames en niet op de achterliggende ideologische of politieke denkbeelden en motieven.

2.1.2 Scheufele: framing als een proces en sociaal constructivisme

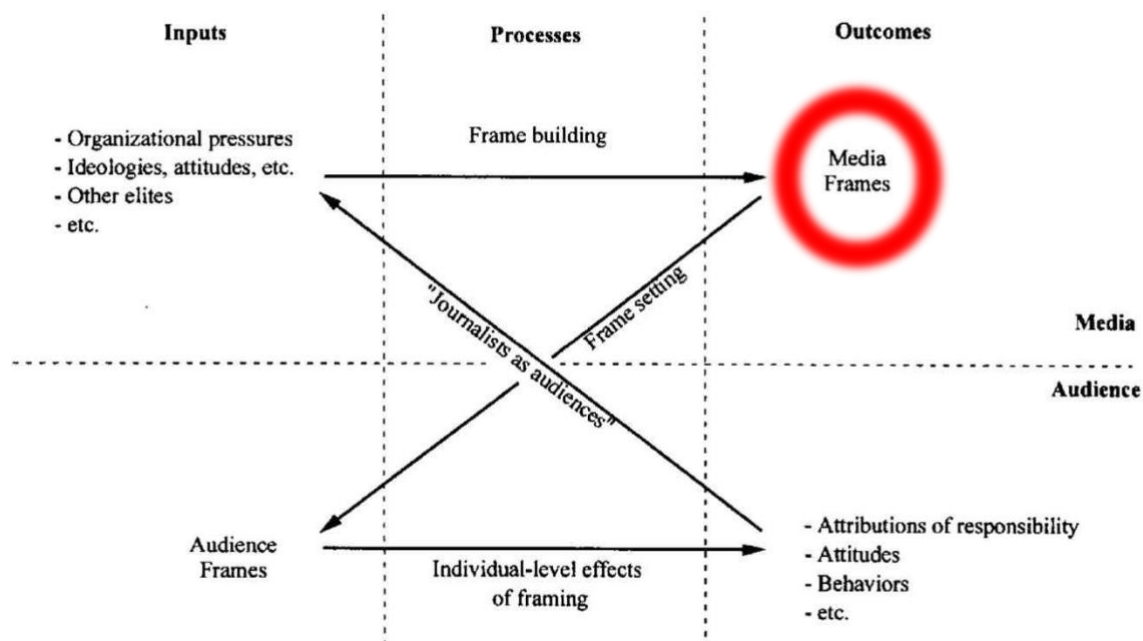
In 1999 borduurt Scheufele in een essay genaamd 'Framing As a Theory of Media Effects' voort op de neiging van Entman naar een meer gemeenschappelijk begrip van framing. Hij tracht de gefragmenteerde benaderingen van framing in politieke communicatie te systematiseren als een proces met input en outcomes. Zijn startpunt was de conceptuele inconsistentie die er in de literatuur bestond met betrekking tot framing. Framing werd namelijk gebruikt als label voor vergelijkbare, maar toch verschillende concepten van bijvoorbeeld cognitieve categorisatie, maar ook voor (een extensie van) agendasetting of priming (Scheufele, 1999). Volgens Scheufele (1999) zou onderzoek naar framing eerder vanuit een meer metatheoretisch perspectief moeten benaderen. Hij ontwierp daarom een model voor onderzoek naar de effecten van framing (Scheufele, p. 115).

Volgens Scheufele (1999) ligt aan framing een sociaal constructivistische visie ten grondslag en dient het concept ook vanuit deze visie gedefinieerd worden. Zoals Tuchman (1978) al stelde, bepalen massamedia op actieve wijze de referentiekaders die lezers gebruiken om openbare gebeurtenissen te interpreteren en te bespreken. Tegelijkertijd worden de processen van informatieverwerking en -interpretatie van mensen volgens Scheufele (1999) beïnvloed door al bestaande cognitieve betekenisstructuren of -schema's. Samengevat vertrouwt het publiek, volgens een constructivistisch media-effect model, op "een versie van de werkelijkheid die is opgebouwd uit persoonlijke ervaringen, interactie met leeftijdgenoten, en geïnterpreteerde selecties uit de massamedia" (Neuman et al., 1992,

p. 120, in: Scheufele, 1999). Van Gorp (2006) bevestigt later deze constructivistische invalshoek en stelt dat framing sinds de millenniumwisseling de meest gebruikte theorie is in communicatiewetenschappelijk onderzoek.

2.2 Het procesmodel voor framing onderzoek

Het eerdergenoemde procesmodel van Scheufele (1999) splitst belangrijke verbanden in input, processen en output. In figuur 2.1 is dit model te zien waarin framing wordt geconceptualiseerd als een proces waarbij uitkomsten van de processen dienen als input voor nieuwe processen. Hij onderscheidt vier belangrijke vanuit eerder onderzoek genoemde processen, namelijk: *framingbuilding*, *frame-setting*, individuele effecten van framing en de link tussen individuele frames en mediaframes. De rode cirkel is toegevoegd om aan te geven op welke plaats in het model deze masterscriptie zich bevindt.

Figuur 2.1. A process model of framing research (Scheufele, 1999, p.115)

1. **Frame-building** gaat om de productie van nieuws: hoe mediaframes zijn gevormd en welke organisatorische of structurele factoren van het mediasysteem, of welke individuele kenmerken van journalisten van invloed kunnen zijn op de framing van nieuwsinhoud (Scheufele, 1999). Onderzoek naar dit onderdeel van framing is later onder andere gedaan door Scheafer & Gabay (2009), Hänggli (2011) en Wicghers et al. (2021).
2. **Frame-setting** heeft betrekking op de saillantie van onderdelen van een kwestie die geframed wordt. Frames kunnen het interpreteren en evalueren van kwesties en gebeurtenissen in het nieuws beïnvloeden door bepaalde aspecten te benadrukken. Frame-setting vertoont als proces veel samenhang met agendasetting. Waar

agendasetting gaat om welke kwesties er wel en niet in het nieuws voorkomen, gaat framesetting over welke aspecten van die issues worden uitgelicht. Op deze manier kunnen frames specifieke waarden, feiten en andere overwegingen benadrukken, waardoor deze een grotere relevantie voor de kwestie lijken te hebben dan in een alternatief frame het geval zou zijn (Nelson, 1997, in: Scheufele, 1999). Onderzoek naar frame-setting is onder andere gedaan door Aday (1999, 2006) en Brüggeman (2014).

3. Het derde proces gaat om (onderzoek naar) **de individuele effecten van framing**. Het meeste onderzoek op dit gebied betreft onderzoek naar het bestaan van een (direct) verband tussen media frames en effecten op gedrags-, attitudinaal of cognitief vlak bij individuen (Scheufele, 1999). Naar de effecten van framing is veel onderzoek gedaan, onder andere door Druckman (2001), Van Gorp, (2004), Lecheler (2010), Van Gorp, Vigoureux & Vycnke (2018) en Homar & Cvelbar (2021).
4. Ten slotte spreekt Scheufele (1999) over de importantie van **de link tussen individuele frames en media frames** die volgens hem meer aandacht verdient in framingonderzoek. Journalisten zijn in zijn optiek, net als hun publiek, vatbaar voor de frames die ze gebruiken om gebeurtenissen en problemen te beschrijven. Hoewel het proces van framing in eerder onderzoek vooral werd gezien als hiërarchisch en top-down vanuit bepaalde elites, belangengroepen of massamedia, kan er ook sprake zijn van wederkerigheid waarbij frames, wanneer zij eenmaal geïntroduceerd zijn, ook voortdurend gereproduceerd worden en op die manier onderdeel worden van journalistieke normen, zoals bleek uit eerder onderzoek van Fishman (1980), Rhodebeck, (1998) en Patterson (1993).

Aan de hand van deze inbedding binnen een sociaal constructivistische visie, benadrukt Scheufele (1999) het terminologische en conceptuele onderscheid tussen de eerder in deze tekst genoemde nieuwsframes (Tuchman, 1978; Gitlin, 1980; Entman, 1991, 1993) door hem 'mediaframes' genoemd, en individuele frames. Individuele frames definieerde Entman (1993) eerder als "mentaal opgeslagen clusters van ideeën die de verwerking van informatie door individuen sturen" (Entman, 1993, p. 53). Dit zijn mentale schema's die men in het dagelijks leven toepast om situaties te definiëren en informatie te verwerken. Deze masterscriptie analyseert media frames gebruikt door kranten. De termen nieuwsframes en mediaframes hebben conceptueel op hetzelfde betrekking, maar in dit onderzoek wordt, om verwarring te voorkomen, de term mediaframes gebruikt.

Het proces van framing is, zo blijkt uit Scheufele (1999) een veelomvattend fenomeen dat vele schakeringen en facetten kent die los van elkaar of in combinatie onderzocht kunnen worden. De splitsing in inputs, die ten grondslag liggen aan processen, die op hun beurt vervolgens weer outcomes hebben (media frames of individuele frames), helpt om dit onderzoek naar media frames in kranten in een duidelijk afgebakende hoek van framingonderzoek te kunnen indelen. Ondanks dat de aanleiding voor deze masterscriptie is gestoeld op, en uitgaat van processen als frame building, frame setting en de link tussen journalisten en frames, richten de onderzoeksvraag en scope van dit onderzoek zich nadrukkelijk op het achterhalen van de door kranten gebruikte mediaframes en niet op de (individuele) effecten. Het onderzoek is duidelijk gericht op outcomes van het framing

proces en bevindt zich daarmee rechtsboven in het model van Scheufele (1999), zoals door mij is aangeduid met de rode cirkel.

2.3 Mediaframes: Generieke frames versus issue-specifieke frames

In onderzoek naar framing worden, zoals ook in het procesmodel van Scheufele (1999) te zien is, verschillende soorten frames onderscheiden, hetgeen de uitgangspunten en de manier van onderzoek doen beïnvloedt. Naast een onderscheid tussen mediaframes (of nieuws-frames) en individuele frames is er nog een belangrijk onderscheid dat in onderzoek naar nieuws- en media-frames wordt gemaakt. Door onder andere De Vreese (2002, 2005) wordt gesproken van de volgende twee overkoepelende categorieën: *issue-specific frames* (specifieke frames) of *generic frames* (generieke frames). Frames die alleen relevant zijn voor specifieke onderwerpen of nieuwsgebeurtenissen, worden door De Vreese (2002) gelabeld als issue-specifiek. Daarnaast bestaan er ook frames die thema en gebeurtenis-overstijgend zijn. Deze frames kunnen worden geïdentificeerd bij verschillende onderwerpen en kunnen ook in verschillende culturele contexten bestaan (De Vreese, 2002). In de paragrafen hieronder volgen een uitleg over en voorbeelden van (onderzoek naar) generieke en daarna issue-specifieke frames.

2.3.1 Generieke frames

Neuman et al. (1992) ontdekten al dat frames uit publieksinterviews, ook aanwezig waren in de berichtgeving over een reeks actuele kwesties in de nieuwsmidia. In hun verkennende studie identificeerden ze de volgende generieke frames als gemeenschappelijke frames die door zowel de media als het publiek werden gebruikt: het menselijke impact frame (*human impact*), het machteloosheidsframe (*powerlessness*), het economische frame (*economic*), het morele waarden frame (*moral value*) en het conflictframe. Dit zijn dus voorbeelden van frames die toepasbaar zijn op diverse onderwerpen en die in frameonderzoek zijn aangetroffen in relatie tot verschillende issues.

Het *human impact* frame heeft volgens Neuman et al. (1992) betrekking op beschrijvingen van groepen en individuen die door een kwestie zijn getroffen. Het *powerlessness* frame verwijst naar 'de dominantie van bepaalde krachten die de macht hebben over zwakke individuen of groepen' (1992, p. 67). Het economische frame richt zich op het beschrijven van kwesties in termen van winst en verlies' (1992, p. 63). Het *moral values* frame bevat indirecte verwijzingen naar moraliteit en sociale voorschriften. Tot slot beschrijft het conflictframe een situatie waarbij expliciet of impliciet wordt verwezen naar botsende overtuigingen tussen individuen, groepen of instituten en/of winnaars en verliezers (Neuman et al. 1992).

Semetko en Valkenburg (2000) voegde nog een zesde type generiek frame toe, namelijk het *responsibility* of verantwoordelijkheidsframe. Dit frame presenteert een kwestie of probleem op zo'n manier dat de verantwoordelijkheid voor het veroorzaken of oplossen ervan wordt toegeschreven aan de overheid of aan een specifiek individu of groep (Semetko & Valkenburg, 2000).

2.3.2 Issue-specifieke frames

Veel frameonderzoek is volgens Van Gorp (2005) gericht op deze algemene of generieke nieuwsframes. Een voorbeeld van een specifieke issue waarbij Van Gorp zelf heeft gekeken naar specifieke frames is het debat rondom de vluchtelingenproblematiek. In zijn artikel 'Where is the Frame'? Victims and Intruders in the Belgian Press Coverage of the Asylum

Issue' heeft hij belangrijke stap gezet in de richting van een framing-theorie en een methodologie om (issue-specifieke) frames te detecteren in nieuwsberichten. Vanuit deze kwantitatieve, deductieve analyse van de berichtgeving over de asielproblematiek bleek dat in de onderzochte kranten één op de vijf krantenartikelen louter gebruik maakte van het frame waarbij als asielzoekers als onschuldig en slachtoffers worden gezien. En één op de vier artikelen was gebaseerd op het indringersframe. Bij het vergelijken van het gebruik van beide frames door de tijd heen, zag Van Gorp (2005) daarnaast een frame-shift gebeuren tijdens de kerstperiode. Het slachtofferframe werd op dat moment het meest gebruikt om de asielproblematiek te verslaan, hetgeen het gebruik van het counterframe (indringersframe) verhinderde (Van Gorp, 2005).

Een ander voorbeeld van een publicatie waarin issue-specifieke frames worden belicht is dat van De Bruijn, Van Bueren & Kreiken (2012). Zij gaan in op vier veelgebruikte frames in het klimaatdebat en het spel van framing en reframing dat deze frames oproepen. Nog een onderwerp waarbij onderzoek naar specifieke frames werd gebruikt voor een rapport in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken is multiculturaliteit. Van Gorp, Figoureux & Vandekeybus (2019) ontdekten, in tegenstelling tot Van Gorp (2005) en De Bruijn Van Bueren & Kreiken (2012), aan de hand van een inductieve inhoudsanalyse, acht frames (o.a. 'Angst voor het onbekende', 'Hokjes-denken' en 'Meten met twee maten') en acht counterframes (zoals 'Win-win', 'Samen staan we sterk' en 'Verandering is de enige constante'). Hun advies stuurde aan op het combineren van frameparen. Dus het toevoegen van één of enkele van de counterframes wanneer er een 'regulier' frame wordt gebruikt, om zo meer verschillende denkkaders aan de burger aan te bieden waardoor deze genuanceerder naar het onderwerp kan kijken (Van Gorp, Figoureux & Vandekeybus, 2019). Deze zelfde methode van inductief en kwalitatief frame-onderzoek, en door Van Gorp (2007) bovendien uitgebreid beschreven, wordt ook in dit onderzoek toegepast (zie hoofdstuk 3 voor een uitgebreide stapsgewijze uitleg) waardoor voorbeelden uit dit onderzoek in paragraaf 2.4 worden gebruikt om de verschillende onderdelen van frames bij het reconstrueren van frames te laten zien.

Het verschil tussen deze soorten benaderingen van frames, heeft uiteraard gevolgen voor de studie ernaar. Onderzoek naar issue-specifieke nieuwsframes maakt het mogelijk om de framing van een bepaalde gebeurtenis gedetailleerd te onderzoeken. Deze hoge mate van detailgevoeligheid maakt dergelijk onderzoek echter moeilijk generaliseerbaar en minder bruikbaar als basis voor de vorming van algemene theorieën en hypothesen (De Vreese & Lecheler, 2012). Onderzoek naar generieke frames biedt logischerwijs minder mogelijkheden om de framing van een gebeurtenis in detail te kunnen onderzoeken, maar kan wel vergelijkingen maken tussen onderwerpen en eventueel landen (De Vreese, Peter & Semetko, 2001).

Er bestaat, meer recent, ook onderzoek waarbij rondom een specifiek onderwerp naar beide soorten frames wordt gekeken (Kozman, 2017). Ook zijn er onderzoekers die ervoor pleiten deze twee categorieën met elkaar te combineren en daarvoor de term 'hybrid frames' te hanteren (Brüggemann & D'Angelo, 2018).

In deze masterscriptie wordt in principe aan de hand van een inductieve methode (vgl. Van Gorp, Figoureux & Vandekeybus, 2019; Van Gorp, 2007) gekeken naar specifieke frames in kranten rondom het issue van het vrouwenquotum. Door de inductieve methode, kan het echter voorkomen dat er ook frames worden ontdekt die wel generiek van aard, en dus op meerdere issues van toepassing, zijn. Ondanks dat de focus ligt op het deconstrueren

van frames in een specifiek debat, wordt de mogelijkheid om ook generieke frames te deconstrueren dus niet volledig uitgesloten.

2.4 Frames reconstrueren: De methode van Van Gorp

Een frame kan volgens Van Gorp (2005) worden gezien als een ‘bundel’ die bestaat uit indicatoren ofwel *devices* waar het frame mee geïdentificeerd kan worden. Een framebundel is “een cluster van logisch georganiseerde elementen die fungeren als een identiteitskit voor een frame” (Van Gorp, 2007b, p.64). Om de frames te identificeren maakt hij gebruik van deze *devices*: hulpmiddelen die worden gebruikt om betekenis te geven aan de werkelijkheid. Een belangrijk onderdeel van frameanalyse is het deconstrueren van de framebundels. Het is hierbij, zoals eerder beschreven, mogelijk om een inductieve of deductieve methode te hanteren: dus vanuit een aantal veronderstelde frames met bijbehorende *devices* vertrekken, zoals Van Gorp (2005) bij het asieldebat deed of bottom-up en dus inductief gaan onderzoeken welke frames er te reconstrueren zijn uit bepaalde data (zie Van Gorp, Figoureux & Vandekeybus, 2019). In deze masterscriptie wordt een inductieve methode aangehouden om te kijken welke frames er voorkwamen in krantenartikelen van 2008 tot 2022. In de alinea’s hieronder wordt toegelicht uit welke *devices* framebundels bestaan en hoe deze zich verhouden tot het frame zelf. Ook worden ter illustratie voorbeelden gebruikt uit het onderzoek van Van Gorp, Figoureux en Vandekeybus (2019) dat dezelfde werkwijze hanteert.

Om het frame te deconstrueren, gebruikt Van Gorp (2005, 2006, 2007) de volgende formule:

Frame package	=	Framing devices	+	Reasoning devices
----------------------	---	-----------------	---	-------------------

2.4.1 Framing devices

Het frame manifesteert zich in een mediatekst in eerste instantie aan de hand van framing *devives*. Deze *framing devices* bestaan uit de talige ingrediënten waarvan gebruik is gemaakt en die naar eenzelfde kernidee verwijzen. Woorden roepen namelijk een beoogde manier van denken op en activeren zo een cognitief schema (Van Gorp, 2007). Onder de framing *devices* vallen o.a. lexicale keuzes, metaforen, stereotypen, vergelijkingen, gebruikte of opgeroepen beelden en terugkerende kernwoorden (Van Gorp, 2005). Voor een voorbeeld zie figuur 2.2 op de volgende pagina.

2.4.2 Reasoning devices

De *reasoning devices* bestaan uit impliciete of expliciete onderdelen van een argumentatiestructuur die redeneren over hoe het probleem volgens het frame wordt gezien. Deze *devices* zijn gekoppeld aan de vier functies van framing, zoals Entman (1993) deze heeft onderscheiden (1) het promoten van een bepaalde probleemstelling, (2) causale interpretatie, (3) morele evaluatie, en/of (4) behandelingsaanbeveling (mogelijke oplossing). (Van Gorp, 2007b). Op deze manier ontstaat een logische keten van een definitie, oorzaak, verantwoordelijkheid en oplossing van de problematiek (Van Gorp, 2007).

Deze *devices* kunnen manifest zijn, maar een belangrijke aanname van de framing theorie volgens Van Gorp (2005) is dat wanneer een *reasoning device* niet expliciet in een nieuwstekst wordt genoemd, deze toch kan worden opgeroepen door de frameboodschap tijdens het interpretatieproces bij de lezer. Deze kan dus ook latent zijn. Het frame zelf

verbindt verschillende *framing* en *reasoning devices* in een nieuwsartikel met elkaar. Bij nieuwsberichten, kan dit worden gezien als een latente boodschap van de journalist aan de lezer, waarbij de journalist een suggestie doet en dit een stimulans is om het bericht te begrijpen in overeenstemming met het idee dat door het frame wordt uitgedrukt. Een frame is in dat opzicht meta-communicatief: “[het] geeft de ontvanger instructies of helpt bij zijn of haar poging om de boodschap te begrijpen die in het frame is opgenomen” (Van Gorp, 2005, p. 487).

Bij wijze van voorbeeld werden in het onderzoek over multiculturaliteit bij het frame ‘Angst voor het onbekende’ de bijvoorbeeld de volgende *reasoning* en *framing devices* door Van Gorp, Figureux en Vandekeybus (2019) gevonden:

Frame	Cultureel thema	Reasoning devices			Framing devices Uitingsvormen (citen uit analyse materiaal)	
		Definiëring: De multiculturele samenleving...	Oorzaak van problemativering / kwestie	Oplossing voor de problemativering / kwestie		Morele basis/ emotionaliteit
1 Angst voor het onbekende	Het onbekende dat gevoelens van wantrouwen, achterdocht en angst oproept	... boezemt wantrouwen in omdat die gepaard gaat met onrust en onzekerheden	De aangeboren vrees voor het onbekende die eigen is aan de mens; de toegenomen en zichtbare aanwezigheid van mensen uit andere culturen die vragen oproept; een onbehaaglijk gevoel in aanwezigheid van 'de Ander'	Segregatie; burgers sluiten zich op in hun eigen koker met herkenbare mensen en gewoontes, het creëren van een veilige bubbel; contact met andersdenkenden vermijden; zich vasthechten aan gewoontes en tradities	Behoudsgezindheid; conservatisme; angst, wantrouwen en onzekerheid	"Mensen vragen zich af: mag ik dan geen Kerst meer vieren? Mag ik dan niet meer voor Zwarte Piet zijn?"; "mensen hopen de migrant buiten te houden net zoals ze een pandemie buiten willen houden"

Figuur 2.2. Onderdeel van de frame matrix, bijlage B uit: Van Gorp, Figureux en Vandekeybus (2019)

Hoewel Van Gorp (2005) bevestigt dat een frame zelf, als boodschap die gekoppeld is aan culturele elementen, persistent is, beschouwt hij het framing-proces, net als Scheufele (1999) als veelomvattend en zeer dynamisch. Frames kunnen worden geactiveerd, openbaren zich in het publieke discours, worden overgenomen door andere actoren (zoals de media en de politiek), domineren op een bepaald moment de berichtgeving in de media en de publieke opinie, kunnen verdwijnen en kunnen ten slotte weer opnieuw worden toegepast. In dit hele proces blijven frames volgens hem op zichzelf onveranderd, maar de frequentie waarin het frame voorkomt en zichtbaar is en in hoeverre het frame effecten genereert, kan variëren (Van Gorp, 2005). Deze masterscriptie gaat uit van deze denkbeelden waarbij wordt getracht de verschillende framebundels rondom het specifiek issue van het al dan niet invoeren van een vrouwenquotum in krantenartikelen op inductieve wijze te onderscheiden. Hierbij kunnen eventuele hoogfrequente frames of *frame-shifts* aan het licht komen aan de hand van de systematische analyse van artikelen (zie ook hoofdstuk 3). De deconstructies van frames worden door Van Gorp en anderen (zie: Van Gorp & Van der Goot, 2009; Van Gorp, Figureux & Vandekeybus, 2019) veelal opgenomen in een frame-matrix om de bijbehorende devices over- en inzichtelijk te maken. Dit zal ook in dit onderzoek het geval zijn. Voor een uitgebreide, stapsgewijze toelichting met meer details over de precieze werkwijze en methodologische keuzes van dit onderzoek, zie hoofdstuk 3.

2.5 Samenvatting

In dit onderzoek wordt op basis van bovenstaand literatuuronderzoek uitgegaan van het idee dat frames een essentieel en onvermijdelijk kenmerk zijn van nieuws en dat deze frames de alledaagse werkelijkheid organiseren en daar zelf ook onderdeel van zijn (Tuchman, 1978). Daarnaast zijn media-frames, zoals Gitlin (1980) stelde ook onderdeel van

de werkrouines van journalisten om informatie te identificeren en classificeren en vervolgens op efficiënte wijze door te geven aan het lezerspubliek. Dat lezerspubliek heeft zelf weer individuele frames die een rol spelen bij het waarnemen, organiseren en interpreteren van inkomende informatie en op het trekken van conclusies uit die informatie (Pan & Kosicki, 1993, p. 56). Dit onderzoek hanteert een brede benadering van mediaframes waarbinnen bovenstaande opvattingen zijn ingebed. Er wordt echter niet gefocust op de eventuele motieven van kranten of journalisten achter de frames (Gitlin, 1980) of op de werking van de nieuwsframes en/of individuele frames bij het lezerspubliek (zoals bij Scheufele, 1999). Wel gaat dit onderzoek uit van de door meerdere onderzoekers gestelde notie dat frames het maatschappelijke debat kunnen weerspiegelen, waardoor onderzoek hiernaar tot meer begrip van en inzicht in het vraagstuk kan leiden. Mediaframes spelen tevens, zoals het literatuuronderzoek uitwees, een belangrijke rol in de samenleving doordat ze bijdragen aan de definiëring van bestaande problemen en hun oorzaken. Daarnaast geven ze problemen een morele lading en suggereren ze de oplossing en bijbehorende beleidsopties (Wester, 2017). Deze aspecten worden door Van Gorp (2005) als theoretische concepten en onderdelen van frames ondergebracht in een hanteerbare methode waarmee een framebundel theoretisch gezien kan worden gereconstrueerd. Eerdere onderzoeken lieten zien dat dit op deductieve en inductieve wijze mogelijk is. Door deze literatuurbeschouwing is het mogelijk om frames inductief te detecteren vanuit nieuwsberichten.

2.6 Operationalisering theoretische concepten

Ter afronding volgt nu een tabel met de theoretische concepten waarop de analyse van het corpus en de beantwoording van de onderzoeksvraag gebaseerd worden.

Concepten	Definitie	Aspecten
Framepackage of framebundel	<p>“Een cluster van logisch georganiseerde <i>devices</i> die fungeren als een identiteitskit voor een frame” (Van Gorp, 2007b, p. 64).</p> <p>Het frame zelf verbindt verschillende <i>framing</i> en <i>reasoning devices</i> in een nieuwsartikel met elkaar (Van Gorp, 2005) en specificeert wat het centrale, organiserende denkbeeld is dat de bundel tot een geheel maakt (Van Gorp, 2007b).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Framing devices • Reasoning devices
Framing devices	Het frame manifesteert zich aan de hand van verschillende talige ingrediënten die naar eenzelfde kernidee wijzen (en daarmee een cognitief schema activeren). Dit zijn bijvoorbeeld: opvallende of terugkerende woordkeuzes, metaforen, voorbeelden, beschrijvingen, argumenten, en visuele beelden.	<ul style="list-style-type: none"> • Woordgebruik • metaforen • stereotypen • argumenten • vergelijkingen • voorbeelden • beschrijvingen

	Deze devices vormen het manifeste gedeelte van de frame bundel (Van Gorp, 2007b).	Deze aspecten verwijzen alle naar het frame als omvattend idee (Van Gorp, 2007).
Reasoning devices	<p>Expliciete of impliciete statements die gerelateerd zijn aan de vier framingfuncties die Entman (1993) onderscheidde, namelijk: (1) het promoten van een bepaalde probleemstelling, (2) causale interpretatie, (3) morele evaluatie, en/of (4) behandelingsaanbeveling (mogelijke oplossing). (Van Gorp, 2007b).</p> <p>Op deze manier ontstaat een logische keten van een definitie, oorzaak, verantwoordelijkheid en oplossing van de problematiek. De reasoning devices kunnen manifest, maar ook latent zijn (Van Gorp, 2007).</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Probleem-definitie 2. Causale interpretatie/ toewijzen van verantwoordelijkheid 3. Moreel oordeel 4. Mogelijke oplossing <p>(Entman), 1993.</p>

Tabel 2.1. Operationalisering theoretische concepten

Zoals in bovenstaande tabel is te zien, wordt er bij de framing devices niet gekeken naar visuele beelden. In dit onderzoek is ervoor gekozen om te focussen op framing in tekst. Daarnaast is het in de gebruikte database Nexis Uni niet mogelijk om de afbeeldingen bij de krantenartikelen te genereren.

3. Methode

In dit hoofdstuk wordt het onderzoeksdesign van deze masterscriptie toegelicht. Dit hoofdstuk heeft tot doel om zo nauwkeurig mogelijk te beschrijven welke stappen er worden uitgevoerd om de frames rondom het vrouwenquotum in Nederland te kunnen reconstrueren en waarop deze stappen zijn gebaseerd. Dit wordt gedaan door de keuzes voor en de inhoud van de methode van analyse en de manier van data-verzameling te beschrijven. Tevens wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de validiteit en betrouwbaarheid van deze methoden.

3.1 Kwalitatieve, inductieve inhoudsanalyse gericht op issue-specifieke frames

Deze masterscriptie maakt gebruik van een kwalitatieve methode van onderzoek. In de communicatiewetenschap beperkt frameanalyse zich volgens Van Gorp (2007) veelal tot een kwantitatieve inhoudsanalyse die op deductieve wijze wordt uitgevoerd. Dat houdt in dat er vooraf een beperkt aantal frames wordt opgesteld, waarvan vervolgens wordt gekeken in welke mate deze voorkomen in de te onderzoeken teksten (zoals in het nieuws, op politieke websites of in toespraken). Bij deze methode is het lastig te bepalen waar de frames vandaan komen, of deze frames ook daadwerkelijk de meest relevante zijn en vooral of er mogelijk nog andere (veelvoorkomende) frames bestaan binnen het debat. Wanneer er met een 'open geest' wordt nagegaan welke frames er te vinden zijn, is dat zeer arbeidsintensief en moeilijk replicateerbaar (Van Gorp, 2007). Ondanks deze beperkingen biedt deze inductieve methode volgens Van Gorp (2007) een groot voordeel, omdat men frames die van waarde kunnen zijn voor verder onderzoek, veel minder snel over het hoofd ziet. Vooral omwille van het feit dat de reasoning devices (die, zoals toegelicht in paragraaf 2.4.2 in belangrijke mate de kern van een framepackage vormen), niet expliciet hoeven voor te komen in een tekst, is het volgens Van Gorp (2007) raadzaam om gebruik te maken van een kwalitatief-interpreterende inhoudsanalyse om framebundels (zie paragraaf 2.4) te reconstrueren. De kans is hierbij kleiner dat abstracte of latente aspecten van de frames uit het oog worden verloren. Dit onderzoek zal op deze wijze te werk gaan, waarbij inductief wordt gekeken welke frames er binnen het bronnenmateriaal te vinden zijn, waarna de relevantie en betrouwbaarheid van de gevonden frames kan worden nagegaan door te kijken naar de frequentie waarin bepaalde frames of framing devices voorkwamen in het corpus.

In onderzoek naar (nieuws)frames wordt daarnaast, zoals in de literatuurreview (paragraaf 2.3) is beschreven, uitgegaan van twee categorieën frames: *issue-specific frames* (specifieke frames) of *generic frames* (generieke frames) (De Vreese, 2005). Voorbeelden van generieke nieuwsframes, die toepasbaar zijn op diverse onderwerpen zijn het economische frame, het conflictframe of het machteloosheidsframe (Neuman et al, 1992 in: Van Gorp, 2005). Veel frameonderzoek is volgens Van Gorp (2005) gericht op deze algemene of generieke nieuwsframes. Een voorbeeld van een issue waarbij hij onderzoek heeft gedaan naar specifieke frames is het debat rondom vluchtelingen in België. Hij onderzocht de frequentie van twee frames (vluchtelingen als 'innocent victims' vs. vluchtelingen als 'intrudors' (Van Gorp, 2005). Ook dit masteronderzoek zal op zoek gaan naar specifieke frames, doordat gefocust wordt op het ontwaren van de gebruikte frames in het debat rondom een vrouwenquotum in Nederland. Het kan echter voorkomen dat er frames aan het licht komen die toepasbaar zijn op meerdere issues en daardoor toch generiek van aard zijn. Dit wordt in hoofdstuk 4, de analyse van de resultaten, besproken.

3.2 De stappen in de analyse

Het onderzoeksdesign is dus kwalitatief en zal een inductieve inhoudsanalyse behelzen, die met name is gebaseerd op de door Van Gorp (2006, 2007) en Van Gorp & Van der Goot (2009) beschreven en gebruikte methodiek. Hierbij gaat de onderzoeker op zoek naar de elementen van aanwezige frames om deze vervolgens inductief te reconstrueren aan de hand van systematische analyse en het expliciteren van de gevolgde procedures. Het doel is om een waaier aan mogelijke frames samen te stellen waarvan later de betrouwbaarheid dient te worden nagegaan (Van Gorp, 2007). Deze manier van onderzoek bevat vijf stappen die niet per definitie altijd volledig achter, maar ook naast of door elkaar kunnen verlopen (Gagestein, 2015). De stappen zijn: (1) het verzamelen van de data ofwel opstellen van het corpus, (2) het open coderen, (3) het axiaal coderen en (4) het selectieve coderen en het benoemen van framebundels en ten slotte (5) het toetsen van de betrouwbaarheid van de frames aan de hand van een geschiktheidstoets (Van Gorp, 2007). De te volgen stappen worden hieronder achtereenvolgens toegelicht.

3.2.1 Stap 1: Het opstellen van een werkbaar corpus

De eerste stap is het verzamelen van data, in dit geval teksten uit Nederlandse nationale kranten waarin over het onderwerp gesproken wordt zodat een corpus gevormd kan worden. De krantenartikelen worden verzameld via de databank Nexis Uni door de zoekterm 'vrouwenquotum' in te typen in de categorie nieuws en vervolgens 'kranten' aan te vinken. Volgens framingspecialist Gagestein (2015) zal er vanaf 300 uitingen voldoende materiaal zijn om het corpus een verzadigde steekproef te laten vormen. Om vooraf te bekijken of er genoeg relevante data beschikbaar zou zijn, is er vooraf aan het daadwerkelijke onderzoek een *quickscan* uitgevoerd. Uit deze quickscan, die is uitgevoerd op 9 mei 2022, bleek dat er meer dan genoeg materiaal beschikbaar is om uit te putten. Het woord 'vrouwenquotum' komt vanaf 1992 voor in de onlinedatabase Nexis Uni en is sindsdien ruim 4.000 keer gebruikt in krantenartikelen. Om de masterscriptie af te bakken en het corpus werkbaar te maken, dienen er daarom in- en exclusiecriteria opgesteld te worden opgesteld.

De volgende **drie criteria** worden in dit onderzoek gehanteerd:

1. Afgebakende tijdsperiode

Ten eerste wordt er gebruik gemaakt van een afgebakende tijdsperiode. De periode zou starten vanaf 01/01/2008. Dit punt is gekozen, omdat er, volgens de interpretatieve quickscan vanaf dat moment in de krantenartikelen discussie lijkt te ontstaan over de vraag of een vrouwenquotum ook in Nederland een goed idee zou zijn. De jaren daarvoor wordt er namelijk in diverse andere Europese landen een quotum ingevoerd. Echter is het eerste artikel in 2008 waarin het over een mogelijk vrouwenquotum in Nederland gaat gedateerd op 03/04/2008 waardoor dat het feitelijke startpunt is gaan vormen. Het eindpunt betreft 01/02/2022. Dit eindpunt is gekozen, zodat er nog data kan worden verzameld tot een maand na de uiteindelijke invoering van de wet ingroeiquote en streefcijfers (Ministerie van Algemene Zaken, 2022).

2. Selectie van maximaal 4 kranten

Ten tweede wordt een selectie gemaakt van kranten van waaruit de artikelen worden

meegenomen in het onderzoek. Het aantal kranten wordt teruggebracht tot vier, waarbij er is gekozen te kijken naar de vier grootste kranten (Telegraaf, AD, Volkskrant en het NRC Handelsblad). De hoeveelheden artikelen zien er bij deze twee criteria als volgt uit:

Krant:	Aantal artikelen:
De Telegraaf	101
Algemeen Dagblad	84
De Volkskrant	161
NRC Handelsblad	142

Totaal: 488 artikelen

Tabel 3.1 Aantallen krantenartikelen in Nexis Uni met de term ‘vrouwenquotum’

3. Inhoudelijke exclusiecriteria

Als derde en laatste exclusie criterium, zullen artikelen die niet over een (eventuele invoering van) een vrouwenquotum bij beursgenoteerde bedrijven in Nederland, maar in een ander land of bijvoorbeeld de EU in het algemeen gaan, uitgesloten worden van de analyse. Tenzij er in datzelfde artikel ook wordt gesproken over of en hoe dit in Nederland wel of niet in het bedrijfsleven zou functioneren. Op basis van de quickscan werd verwacht dat dit het aantal sterk zou reduceren, zodat er een werkbaar corpus ontstaat.

De 488 artikelen op NexisUni zijn door de onderzoeker doorgenomen en vervolgens opgeslagen in word documenten per krant. Alle, volgens de inhoudelijke exclusiecriteria, onbruikbare artikelen werden hierbij overgeslagen waardoor er uiteindelijk 274 artikelen over zijn gebleven (zie ook 3.2.1). In de tabel hieronder is te zien hoeveel artikelen er per krant in het corpus zijn opgenomen.

Krant	Oorspronkelijk aantal	Uiteindelijk aantal
De Telegraaf (T)	101	55
Algemeen Dagblad (AD)	84	41
De Volkskrant (V)	161	90
NRC Handelsblad (NRC)	142	88
	488	274

Tabel 3.2 Aantallen krantenartikelen voor en na toepassing exclusiecriteria

Door het inhoudelijke criterium aan te houden, werd het aantal van 488 artikelen dus verkleind tot 274. Doordat de meeste artikelen meerdere bruikbare uitingen bevatten, is dit aantal met zekerheid ver genoeg boven de grens van ten minste 300 uitingen die Gagestein (2015) voor frame onderzoek als minimumaantal beschrijft.

De artikelen werden op de volgende manier genummerd in de databestanden per krant:

Lettercode krant-nummer-datum-J/IB

Op deze manier zijn uitingen later terug te zoeken en is gemakkelijk te zien in welke krant deze uiting is geplaatst, op welke datum en of dit een journalistiek artikel betrof (J) of een ingezonden brief (IB). Columns en opiniestukken geschreven door journalisten, auteurs of (inhoudelijke) experts zijn onder de noemer journalistiek geschaard.

Een voorbeeld van een code bij het eerste artikel van de Telegraaf is bijvoorbeeld: T1-3-april-2008-IB.

Van de geanalyseerde artikelen waren 58 ingezonden brieven. Dit is ongeveer 1/4^e, waardoor de data, mede door het aantal columns een mix betrof van frames in journalistiek en frames die burgers hanteerden wanneer zij hun mening instuurden naar de krant.

3.2.2 Stap 2: het open coderen

Stap twee van het inductief reconstrueren van frames bestaat volgens Van Gorp (2007) uit het verzamelen van de saillante tekst- en of beeldelementen door de teksten systematisch te analyseren en de gevolgde procedures te expliciteren. Deze stap wordt ook wel het open coderen genoemd, waarbij de teksten als het ware worden ‘geopend’ door ze op te breken in verschillende onderdelen (Van Gorp, 2007). De teksten zijn in deze stap systematisch doorgenomen waarbij een inventarisatie is gemaakt van tekstuele elementen die verband houden met het onderwerp van het onderzoek. Vervolgens werden daar codes aan toegekend (Van Gorp, 2007). Er ontstond hiermee een inventaris van *framing devices* (zie paragraaf 4.3). De volgende aspecten werden hierbij om in acht genomen: woordkeuze, metaforen, stereotypen, slagzinnen, exemplarische gebeurtenissen, eventuele visuele beelden (Van Gorp, 2007). Vanuit methodologische literatuur behelst het open coderen het proces van “breaking down, examining, comparing, conceptualizing and categorizing data” (Strauss en Corbin 2007, in: Boeije, 2014, p. 112). Aan de verzamelde gegevens worden per betekenisvol fragment codes toegekend, waarna de data op basis van deze codes kan worden gecategoriseerd. Boeije (2014) beschrijft codes als “een samenvattende notatie voor een fragment uit de onderzoeksgegevens waarin de betekenis van dat fragment wordt uitgedrukt” (p.113).

Deze stap is bij alle 274 te onderzoeken artikelen uitgevoerd. Voor het coderen is gebruik gemaakt van het programma NVivo. Wanneer er in deze ronde van coderen ook al expliciet fragmenten uitsprongen die reasoning devices representeerden (waarbij dus probleemdefinities, causale interpretaties (oorzaken- gevolgen of verantwoordelijkheid), morele oordelen en oplossingen werden beschreven), werden deze ook al onder nodes met deze namen gecodeerd (zie figuur 3.1 hieronder). In totaal zijn er in deze ronde 1.500 betekenisvolle fragmenten gecodeerd vanuit de data.

		files	references
Framing devices	Overkoepelende code voor alle framing devices zoals woordgebruik, metaforen, stereotypen, voorbeelden etc.		
Argumenten		4	502
Beschrijvingen		4	107
Metaforen		4	31
Stereotypen		4	43
Vergelijking		4	87
Voorbeelden		4	32
Woordgebruik	Opvallend of terugkerend woordgebruik	4	316
Reasoning devices	Overkoepelende code voor de keten van	0	0

	Redenering		
Causale interpretatie	Fragmenten die gaan over de causale interpretatie van het probleem: oorzaak, gevolg en/of toewijzen van de verantwoordelijkheid	4	128
Moreel oordeel		4	51
Oplossing	Fragmenten die een oplossing voor het probleem opwerpen	4	100
Probleemdefinitie	Fragmenten die gaan over de probleemstelling en een bepaalde probleemdefinitie opwerpen	4	103

Figuur. 3.1: codeboek na het open coderen

3.2.3 Stap 3: het axiale coderen

Tijdens het axiale coderen, wordt er naar connecties tussen de codes en patronen in de initiële lijst met fragmenten gezocht (Bryman, 2016; Miles & Huberman, 1994). De data worden zo op nieuwe manieren samengevoegd. Er is in deze stap dus naar patronen gezocht tussen de fragmenten in de bestaande inventaris van *framing devices*. Het doel van deze stap is om tot kerncategorieën te komen (Boeije, 2014). De devices worden ondergebracht in dimensies van centrale ideeën en opvattingen door te kijken naar overeenkomsten, tegenstellingen en verschillen tussen de geïnventariseerde bouwstenen (Van Gorp, 2007). Tijdens deze stap wordt meer afstand genomen van de primaire teksten en komt men tot een zeker abstractieniveau. Daarnaast is het op dit punt belangrijk nadere aandacht te besteden aan de potentiële *reasoning devices* (zie paragraaf 2.4.2): verschillende definiëringen van de situatie, de oorzaken, verantwoordelijkheid, oplossingen en de morele uitspraken ten aanzien van het onderzochte thema (Van Gorp, 2007).

Na deze stap ontstond er een nieuwe lijst van codes waarbij de gegevens overzichtelijker zijn gemaakt doordat alle fragmenten onderverdeeld werden onder codes aan de hand van inhoudelijke thema's. Het toekennen van de overkoepelende thematische codes eindigde dan ook op het moment dat er geen nieuwe codes meer nodig bleken te zijn en alle gecodeerde betekenisvolle fragmenten succesvol onder de codes konden worden ondergebracht (Boeije, 2014). Voorbeelden van deze codes zijn 'divers bestuur werkt beter', 'cultuur', 'breekijzer' of 'bias ;(onbewuste) vooroordelen'. Het toenmalige codeboek, en dus de volledige lijst met deze thematische codes is te vinden in bijlage 2.

3.2.4 Stap 4: Het selectieve coderen en het benoemen van frames

Vervolgens start de laatste fase in het coderingsproces waarbij selectief wordt gecodeerd. Hierbij worden overkoepelende hoofdcategorieën ontworpen en worden er systematisch relaties gelegd tussen de categorieën en hun betekenissen (Bryman, 2016). In dit onderzoek betekent dat concreet dat er naar clusters in lijst met codes werd gezocht. De devices vielen inmiddels onder thematische codes. In deze stap werden er dus combinaties van deze codes gemaakt die een omvattend denkbeeld van een bundel konden weergeven (Van Gorp, 2007). Hierbij worden de bevindingen van tijdens de voorgaande stappen als het ware van verdere ballast ontdaan en ontstaat er een lijst met bundels. De framebundels worden vervolgens uitgewerkt en traditioneel in frame onderzoek overgezet in een *matrix*, waarbij de verschillende onderscheiden frames als rij-ingangen worden gebruikt en de devices als

kolomingangen (Van Gorp, 2006, 2007). Het doel van de matrix is om tot een overzicht van een aantal frames te komen waarbij wederzijdse exclusiviteit het uitgangspunt vormt (Van Gorp, 2007). Ook kan het naast elkaar zetten van de frames dienen om inzicht te verkrijgen in hoe de gevonden frames zich tot elkaar verhouden en of er bepaalde counter frames of frameparen zijn die trachten het tegengestelde frame te ontcrachten (Van Gorp, 2007; Van Gorp & Vecruysse, 2011). Tijdens deze stap kregen de gevonden frames tot slot een naam door de framebundels in verband te brengen met culturele motieven zoals stereotypen, waarden, mythes, archetypes of oerangsten (Van Gorp, 2007). Voor deze benaming is getracht zo veel mogelijk te putten uit het materiaal zelf, waarbij framing devices zoals stereotypen, metaforen of opmerkelijk woordgebruik als basis hebben gediend.

3.2.5 Stap 5: De geschiktheidstoets

Tot slot dient de betrouwbaarheid van de frames te worden nagegaan. Dit vormt de vijfde en laatste stap. De betrouwbaarheid van frames is gebaseerd op de vraag hoe 'plausibel' de gevonden frames zijn. Van Gorp (2007) bespreekt een geschiktheidstoets die de 'juistheid' van de interpretatie kan meten door te kijken naar het functionele karakter en het verklarende potentieel van de frames. Hij heeft hiervoor **5 criteria** opgesteld.

1. Het uitvoerig beschrijven van de framebundels met hun framing- en reasoning devices dient een manier te vormen om de 'dominante' positie aan te kunnen geven.
2. De frames moeten de mogelijkheid bieden de kwestie te definiëren door aan te geven wat het probleem volgens het frame is, wie de verantwoordelijkheid draagt en wat (beleidsmatig) de oplossing zou zijn.
3. De frames moeten voldoende abstract geformuleerd zijn. Dit kan worden getest door frames in verband te brengen met andere onderwerpen.
4. Het denkpatroon dient consistent te zijn, waardoor de definiëring van de situatie aan de hand van dat denkpatroon aan een specifieke verantwoordelijkheid en oplossing te koppelen valt.
5. Het vijfde, en laatste criterium bestaat uit de vraag of de frames leiden tot inzicht in en begrip van de bestudeerde situatie. In dat geval voldoen ze aan het pragmatische bruikbaarheids criterium van Charmaz (2000).

Na deze laatste stap kan worden geformuleerd wat de resultaten van de analyse meedelen over de onderzoeksvragen en wordt nagegaan hoe de interpretatie hiervan zich verhoudt tot de interpretaties in de literatuur (Boeije, 2014). De belangrijkste bevindingen worden hierbij geselecteerd op basis van een aantal elementen: de probleemstelling van het onderzoek, de literatuur en theorie en wat opmerkelijk en/of actueel is (Bryman, 2016; Boeije, 2014). Uit deze laatste fase van de analyse vloeien dan ook de definitieve resultaten en antwoorden op de onderzoeksvragen voort.

3.3 Validiteit en betrouwbaarheid

Hoewel betrouwbaarheid in dit soort framing-onderzoek altijd een lastige kwestie is, in verband met de grote rol die de interpretatie van de onderzoeker speelt (Van Gorp, 2007), kan het toevoegen van meerdere soorten bronnen, zoals ingezonden brieven en het inschakelen van de betrouwbaarheidstoets (Van Gorp, 2007) de wetenschappelijke kwaliteit en daarmee de geldigheid en betrouwbaarheid van het onderzoek verhogen. Daarnaast is de rol van de onderzoeker onvermijdelijk en groot bij kwalitatief-interpreterende methoden zoals deze. De onderzoeker, die fungeert als frameanalist gebruikt zijn of haar eigen interpretatie doordat de latente betekenisstructuur moet worden gereconstrueerd. Idealiter worden er bij een inductieve kwalitatieve frame-analyse daarom meerdere codeurs

ingeschakeld (Van Gorp, 2007). Dit is echter niet mogelijk bij dit afstudeeronderzoek. Deze vorm van analyse kan er bovendien niet volledig vanuit gaan dat de ontdekte frames de enige en 'ware' frames zijn, aldus Van Gorp (2007). Daartegenover staan echter ook voordelen van de sterke betrokkenheid van de onderzoeker: De frameanalist dringt diep door in de teksten door het intensieve contact met het bronnenmateriaal. De systematische en geëxpliciteerde methode biedt deze ruimte aan de onderzoeker. Om de betrouwbaarheid te verhogen, zijn de gemaakte stappen daarom zo gedetailleerd mogelijk beschreven en is inzicht gegeven in de verschillende stappen van het coderen. De ontleding van framepackages bestaande uit de verschillende *framing-en reasoning devices* biedt de lezer in het resultatenhoofdstuk tevens inzicht in de onderdelen waaruit een door de onderzoeker gereconstrueerd frame is opgebouwd (Van Gorp, 2007)

4. Resultaten en analyse

Na het doorlopen van de stappen binnen de zojuist beschreven methode, ontstond een lijst van in totaal 17 verschillende media frames. Deze frames en hun opbouw worden in paragraaf 4.2 besproken in paren of in drietallen, omdat er na het reconstrueren en het innemen van een meta-perspectief inzicht ontstond in hoe de gevonden frames zich tot elkaar verhouden. Er bleken interessante overeenkomsten of juist tegenstellingen te bestaan in onderdelen van de redeneringsketens van de frames waardoor er een aantal frameparen zijn ontdekt die op een bepaald vlak bij elkaar passen, maar ook een aantal counterframes die het tegengestelde frame dus juist ontkrachten (Van Gorp, 2007; Van Gorp & Vercruyssen, 2011). Ook hebben sommige frames relaties met meerdere frames. Slechts een enkel frame staat op zichzelf.

In de beschrijvingen van de frames in 4.1 tot en met 4.8 worden per framepaar- of drietal de frames en hun (counter)relaties toegelicht. Per frame wordt uiteengezet hoe het frame is opgebouwd waarbij er meerdere voorbeelden worden gegeven van framing- en reasoning devices waarop het frame en de bijbehorende onderdelen van redeneerketen zijn gestoeld (Entman, 1993; Van Gorp 2005, 2007). Deze beschrijvingen proberen zoveel mogelijk inzicht te verschaffen in de reconstructie, omdat er in een framematrix beperkte ruimte is voor de uitingvormen in de tekst. Daarnaast worden bij de beschrijvingen van de frames waar mogelijk koppelingen gemaakt naar het literatuuronderzoek. Ook wordt per frame vermeld uit welke thematische codes de framepackages zijn opgebouwd en wordt de relatie tussen de frames in een framepaar nader toegelicht. Tot slot is per frame berekend hoeveel fragmenten eronder vallen. Dit geeft een indicatie van de frequentie waarin het frame voorkomt. De frames zijn daarom op basis van de hoeveelheid fragmenten in 4.9 in een frequentietabel gerangschikt, zodat een overzichtelijk beeld ontstaat van in hoeverre de frames binnen het maatschappelijk debat, zoals in de kranten weerspiegeld, voorkomen. In bijlage 1 is een traditionele framematrix te vinden waarin alle frames kernachtig zijn samengevat op basis van de reasoning- en framing devices. In bijlage 3 staat het gehele codeboek, waarin nogmaals per frame te zien is uit welke codes deze bestond en ook per code het aantal uitingen terug te vinden zijn. Dit hoofdstuk sluit in 4.10 af met een visuele weergave van het geheel aan gevonden frames en hun onderlinge (dwars)verbanden inclusief een nadere analyse en interpretatie van de resultaten als geheel.

4.1 Verinnerlijkt glazen plafond >< Old Boys Network

4.1.1 Frame: Verinnerlijkt glazen plafond

Dit eerste frame, verinnerlijkt glazen plafond, vertrekt vanuit het natuurlijke, doch problematisch omschreven verschijnsel van de impliciete genderbias die wij als mensen hebben geïnternaliseerd. Deze bias zorgt er volgens dit frame voor dat vrouwen moeilijker in de top terechtkomen. De impliciete genderbias wordt door advocaat en onderzoeker Charlotte Perquin-Deelen in het NRC (14-01-2020) uitgelegd als:

“Dat is een bias die maakt dat mannen en vrouwen ongelijk beoordeeld worden, ten nadele van vrouwen. En dat kan weer beïnvloeden of vrouwen de top bereiken of niet. Het uit zich er bijvoorbeeld in dat de man als de standaard wordt gezien, en de vrouw als de afwijking. Of dat mannelijk leiderschap anders wordt beoordeeld dan vrouwelijk

leiderschap." De keten van redenering, bestaande uit de vier onderdelen van Entman (1993) is als volgt te beschrijven: In het Algemeen Dagblad wordt het probleem door bestuurslid en commissaris Lizzy Doorewaard bondig gedefinieerd: "In een samenleving met weinig vrouwen aan de top krijgen we onbewust de boodschap mee dat vrouwen kennelijk niet geschikt zijn voor leidinggevende posities. Die socialisatie werkt door in alle besluitvorming" (AD, 14-02-2014).

Over dit fenomeen wordt in fragmenten onder de codes 'bias/onbewuste vooroordelen', 'stereotype denkbeelden' en 'rolmodellen' gesproken waarbij onbewuste vooroordelen en stereotype denkbeelden als oorzaak worden gezien voor de probleemdefinitie dat er te weinig vrouwen aanwezig zijn in de top en dat het andere vrouwen daardoor ontbreekt aan rolmodellen. Een vrouwenquotum wordt hierbij als een oplossing beschreven, omdat de onbewuste patronen daarmee kunnen worden doorbroken. Zo stelt zakenvrouw Rosa Schuurmans in een interview met het NRC Handelsblad (22-juni-2019) bijvoorbeeld het volgende: "Een vrouwenquotum levert meer op dan hoge percentages en mooie afbeeldingen op een website. Het doorbreekt onze stereotiepe denkbeelden en voorkomt dat competente vrouwen worden afgewezen alleen omdat ze vrouw zijn. De aanwezigheid van meer rolmodellen is bovendien een stimulans voor ambitieuze jonge vrouwen".

Daarnaast is er ook een zekere mate van reflectie nodig op de huidige selectieprocedures. De verantwoordelijkheid ligt volgens de inhoud van de fragmenten door middel van manifeste framing devices (Van Gorp, 2005, 2007) daarmee deels bij de overheid, die met een vrouwenquotum kan zorgen voor meer rolmodellen, maar ook bij headhunters en HR-afdelingen.

Belangrijk bij dit frame is dat het gaat om een onbewust verschijnsel, waardoor mannen die handelen naar deze vooroordelen, niet als schuldigen worden gezien: Zo staat in de Telegraaf: "Dat het aan de top al zo lang een mannenwereld is, kun je de mannen niet kwalijk nemen: die gaan af op wat ze kennen" (18-december-2021). Het gaat hier dus niet om bewust gedrag van mannen om vrouwen buiten de deur te houden. Dat is een belangrijk verschil met het volgende frame (Old Boys Network).

Nog een ander fragment dat dezelfde boodschap verkondigt, laat zien dat dit frame in verband kan worden gebracht met het generieke conflict frame van Neuman et al. (1992) omdat vrouwen impliciet als 'verliezers' en mannen expliciet als 'winnaars' van de huidige situatie worden voorgesteld: "Op het hoogste niveau wordt gekozen op gevoel. En kiezen op gevoel betekent, zo heeft de wetenschap allang bewezen, kiezen voor degene die het meeste op jezelf lijkt. En dat betekent vaak dat het tóch weer de man is die wint" (NRC, 06-09-2013).

Zodra het vrouwenquotum officieel is aangenomen, staat er op 4 december 2019 in een column in De Volkskrant het volgende: "Vandaag kan de vlag uit, want het vrouwenquotum is aangenomen. En dat doet iets voor alle vrouwen, ook voor diegenen die onder de top werken. Als het goed is groeit een nieuwe generatie meisjes op voor wie het even vanzelfsprekend is als voor jongens dat ze de top kunnen bereiken - als ze die ambiëren". Dit statement impliceert dat de stereotype denkbeelden en onbewuste patronen dus inderdaad zullen worden doorbroken.

Tot slot gaat de morele of emotionele basis van dit frame om het creëren van bewustwording over en inzicht in ons eigen denken en handelen in combinatie met aanpassingsvermogen.

4.1.2 Frame: Old Boys Network

Dit frame betreft de probleemdefinitie dat de top bestaat uit mannenbolwerken en dat dit in stand wordt gehouden door het fenomeen van het 'Old Boys Network' waarbij vriendjespolitiek een belangrijke manier is waarop nieuwe bestuurders en commissarissen worden geworven. Ook speelt vrouwonvriendelijke gedrag van mannen tegenover (de schaarse) vrouwen in de boardrooms een rol.

Dat mannen op dit moment de top domineren, komt volgens dit frame doordat zij elkaar helpen en elkaar 'onderhands' banen aanbieden (NRC, 7-12-2019). In de data komt meer dan eens expliciet in framing devices naar voren dat men stelt dat mannen op dit moment (voor de invoering van een vrouwenquotum) juist worden voorgetrokken. Dit 'stiekeme voortrekken' wordt daarbij ook als tegenargument gebruikt van het excuustruus frame (zie 4.6.1), zoals in de volgende passage: "Als een man door een vriend wordt benoemd, denkt die helemaal niet: 'ik ben een excuus-Wim'. Nee! Dat begrip bestaat niet eens" (AD, 16-maart-2019).

De strekking van deze uitingen die 'excuustruuzen' verdedigen en het Old Boys Network als problematisch framen is dat mannen lang niet altijd enkel op basis van kwaliteit worden benoemd, maar omdat ze (een witte) man zijn en zich daardoor niet geheel toevallig in het netwerk van de old boys bevinden. Zoals in het volgende fragmenten expliciet wordt gesteld:

"Die mannelijke baas van u? Die zit er niet alleen vanwege zijn kwaliteit, maar ook omdat hij toevallig man en blank is. Juist als u een niet-blanke en/of vrouw boven u heeft zitten, kunt u er statistisch zekerder van zijn dat hij of zij goed is" (NRC, 8 -11-2012).

Dit frame rechtvaardigt een vrouwenquotum door mannen als de verantwoordelijke te zien voor het tekort aan topvrouwen waarbij het selectieproces door hen op dit moment oneerlijk verloopt. Deze onrechtvaardigheid vormt dan ook de morele basis van dit frame en maakt tevens dat dit frame op dit vlak in verband kan worden gebracht met het generieke *moral values* frame in het literatuuronderzoek (Neuman et al. 1992) dat (in)directe verwijzingen naar moraliteit en sociale voorschriften bevat.

De volgende fragmenten, afkomstig uit ingezonden brieven, leggen uit waarom quota vaak weerstand oproepen en waarom het in dit geval belangrijk is in te zien dat de huidige situatie juist dit argument kan weerleggen en een vrouwenquotum daarom wél de oplossing is voor het probleem:

"Het gebruik van quota roept vaak heftige weerstand op, omdat het wordt gezien als aanval op de meritocratie (een samenleving waarin je positie gebaseerd is op je eigen verdiensten). Daarbij wordt vergeten dat het voortrekken van mannen, wat nog steeds de regel is onder andere bij promoties en benoemingen op universiteiten, ook een aanval is op de meritocratie" (NRC, 19-09-2019).

"Dat quotum is noodzakelijk om de alledaagse positieve discriminatie van mannen tegen te gaan. Zonder die regel zouden te vaak middelmatige mannen op de plekken van getalenteerde vrouwen zitten. Dus is het een eerlijke, goede maatregel" (Volkskrant, 13-12-2019).

Als additionele oplossing opperen sommige lezers om het om te draaien en juist een mannenquotum te hanteren met een maximumgrens (Volkskrant, 2019). Tot slot benadrukt een quote van minister van Engelshoven na de invoering van het vrouwenquotum op (4-12-2019), in de Volkskrant dat het vrouwenquotum er volgens haar inderdaad voor zal zorgen

dat het patroon van het onderling benoemen binnen het old boys network wordt doorbroken:

“Minister Van Engelshoven (D66) spreekt van 'een historische stap' voor meer gelijke kansen voor mannen en vrouwen. 'We rekenen met deze wet af met de oude benoemingscultuur van ons kent ons' (Volkskrant,2019).

Dit frame is gereconstrueerd op basis van fragmenten die vallen onder de codes 'mannen worden nu voorgetrokken', 'mannen nemen mannen aan', dat eerst onder de hoofdcode 'patroon doorbreken' viel, 'gedrag mannen' en 'verhoudingen gelijktrekken'.

4.1.3 Relatie: tegenstelling in de verantwoordelijkheid

Het Old Boys Network frame is een tegenhanger van het verinnerlijkt glazen plafond frame op basis van het onderliggende mechanisme bewust vs. onbewust. Binnen het verinnerlijkt glazen plafond wordt de nadruk gelegd op het onbewuste karakter van de bias dat ervoor zorgt dat mannen de top blijven domineren, terwijl het bij het Old Boys Network juist gaat om het bewust handelen van mannen dat ditzelfde probleem tot gevolg heeft. In het eerste frame zijn mannen hier dan ook niet schuldig aan, terwijl bij het tweede frame de verantwoordelijkheid wel bij de mannen ligt. In een enkele uiting die als reasoning device vormgeeft aan het frame van het Verinnerlijkt glazen plafond wordt zelfs expliciet gesteld dat mannen niets kwalijk kan worden genomen (Telegraaf, 2021). Het Old Boys Network frame (OBN) heeft daarnaast ook een relatie met het later te bespreken Excuus Truus frame waarbij het OBN wordt gebruikt om de argumenten bij het Excuustruus frame mee te ontcrachten. Op deze dwarsverbanden wordt onder de visuele weergave in paragraaf 4.11 nog verder ingegaan.

4.2 Kunstmatig noodverband - discriminatie >< poldercompromis

4.2.1 Frame: Kunstmatig noodverband

Binnen dit frame wordt de rechtvaardiging van het invoeren van een vrouwenquotum sterk in twijfel getrokken en wordt het quotum geframed als een “kunstmatig (en grondwettelijk dubieus) noodverband” (Telegraaf, 27-08-2019). Een vrouwenquotum gaat volgens het centrale idee van dit frame (Van Gorp, 2007) simpelweg te ver. Men vraagt zich (veelal op sarcastische wijze) af of er straks ook quota komen voor allerlei andere achtergestelde groepen gebaseerd op bijvoorbeeld kleur, geloof of LHBTIQ+. Het wordt op moreel vlak als onrechtvaardig beschouwd dat kandidaten op basis van hun gender de voorkeur krijgen en volgens een ingezonden brief ‘belemmert het efficiënt functioneren van de arbeidsmarkt’ (Telegraaf, 18-12-2020). Het beoogde vrouwenquotum is bij dit frame dus het probleem, waarbij wordt gesteld dat quota niet de manier zijn om achtergestelde groepen hogerop te helpen en worden dergelijke voorkeursbehandelingen als ontoelaatbaar beschouwd (Telegraaf, 28-10-2009). Daarnaast gaat een quotum ook te ver, omdat het maar om een zeer kleine groep gaat en een quotum te veel een paardenmiddel is ‘om een geringe verschuiving te bewerkstelligen’ (NRC, 5-12-2019). De fragmenten behorend bij dit frame zijn gevonden onder de codes ‘Gaaf te ver’, ‘gaaf maar om een kleine groep’, ‘problematisch’ en ‘ironie’ en worden grotendeels gehanteerd door lezers in ingezonden brieven. Dit frame is bijna niet in journalistieke stukken gedetecteerd, op een enkele column na. Voorbeelden

van fragmenten behorend bij dit frame, waarin de devices op een implicietere wijze het centrale idee laten zien door middel van sarcasme als framing device, luiden als volgt uit:

Prima hoor, een vrouwenquotum in het bedrijfsleven. Alleen, waar gaat dit in de toekomst heen? Zal er in 2050 ook voor de gehele werkvloer een ingewikkeld algoritme zijn ontwikkeld om alle mannen, vrouwen, homo's, lesbo's, transgenders en dergelijke zo eerlijk mogelijk aan het werk te krijgen? (Volkskrant, 7-12-2019).

“Op de voorpagina van de Volkskrant van 20 september stond 'hard vrouwenquotum': 30 procent vrouwen in de top van het bedrijfsleven. Binnenkort ook 30 procent vrouwen op de bouwplaats of in de industrie? Of is dit minder sexy? Of is dit niet eerlijk?” (Volkskrant, 24-09-2019).

“Het gelijke aantal mannen en vrouwen in Nederland zou overal in de samenleving terug te vinden moeten zijn, zegt SER-voorzitter Mariëtte Hamer. Een heel mooie gedachte. Zullen we dan ook gelijk even een verplicht vrouwenquotum voor bouwvakkers, stratenmakers en 'vuilnisvrouwen' invoeren?” (AD, 23-11-2019).

“Over vrouwenquota bij de stadsreiniging of slachthuizen hoor je overigens nooit iemand, maar dat even terzijde” (Volkskrant, 17-09-2019).

De lezers die dit frame gebruiken om zich uit te spreken tegen een vrouwenquotum, gebruiken zoals hierboven is te zien, sarcasme om hun punt kracht bij te zetten. Zij komen echter niet duidelijk met een alternatieve oplossing, waardoor binnen dit frame de beoogde oplossing als onderdeel van de logische redeneerketen (Van Gorp, 2007) als expliciet reasoning device ontbreekt. Toch is tussen de regels door te lezen, dat het probleem opgelost kan worden door een mogelijk vrouwenquotum van de baan te schuiven, omdat het te ver gaat. In dit geval is de handelingsaanbeveling dus meer latent te noemen, zoals bij reasoning devices vaker het geval is (Van Gorp, 2005).

Tot slot zorgt de sterke aanwezigheid van het morele oordeel ervoor dat dit frame overeenkomsten vertoont met het *moral values* frame zoals Neuman et al. (1992) dit omschrijft als een vaker voorkomend, generiek frame (De Vreese, 2005).

4.2.2 Frame: Discriminatie

Dit frame legt de nadruk op het discriminerende karakter van een vrouwenquotum waarbij dit als argument wordt aangevoerd waarom het invoeren van een wettelijk vrouwenquotum principieel onjuist is en dus, net als bij het vorige frame, te ver gaat. Zo moet de overheid ‘achterstelling niet bestrijden met discriminatie’ (Telegraaf, 18-12-2020). Het woord ‘discriminatie’ zelf wordt in de data veel gebruikt, waardoor de meeste uitingen die bij dit frame horen expliciet in de lijst met framing devices (Van Gorp, 2005, 2007) naar voren kwamen. Voor de reconstructie van dit frame is dan ook gecodeerd onder de code ‘discriminatie’ waarbij duidelijk wordt dat het centrale idee gaat over het discrimineren van mannen of andere minderheden en dat als iets uiterst negatiefs bestempeld. Het volgende fragment uit een ingezonden brief dekt de lading van de reden waarom het quotum discriminerend zou werken:

“Als kandidaten wel betere papieren hebben maar niet aan inclusievoorwaarden voldoen, kunnen ze zich gediscrimineerd voelen” (Telegraaf, 18-12-2020).

Bij het vrouwenquotum wordt, zoals eerder in deze scriptie is omschreven, de benoeming van een man nietig verklaard wanneer er nog niet voldoende vrouwen in de raad van commissarissen van een bedrijf aanwezig zijn. Een lezer vraagt zich daarom af waarom D66 de motie voor deze wet steunt: "Een arbeidsovereenkomst nietig laten verklaren vanwege iemands sekse, is strijdig met het anti-discriminatiebeginsel waar D66 zich juist altijd hard voor maakt" (Volkskrant, 17-09-2019).

De morele basis van dit frame is een principiële onrechtvaardigheid en logischerwijs discriminatie. Tevens wordt genoemd dat een dergelijk quotum in strijd zou zijn met de grondwet: "Er is nooit iets positiefs aan discriminatie". En bovendien is het tegen de grondwet" (Telegraaf, 28-10-2009).

Met name de overheid en de politiek worden binnen dit frame verantwoordelijk gesteld voor de kwestie, omdat hier het besluit gaat vallen of er een vrouwenquotum zal komen of niet. Daarnaast wordt aangehaald waarom een quotum niet in verhouding zou zijn: "Het belangrijkste argument om niet aan een vrouwenquotum te beginnen: de overheid stimuleert hiermee discriminatie, en heeft "zodoende geen reden meer om andere discriminatie te veroordelen"(Telegraaf, 28-10-2009), "Ik vind het vrouwenquotum ook discriminatie, en niet zo'n beetje ook. Van de voltijds werkende mensen in Nederland is iets meer dan een kwart vrouw. Dat percentage ligt in de raad van commissarissen van beursgenoteerde bedrijven straks dus hoger. Dat valt niet te legitimeren" (NRC,7-12-2019).

Naast het uitsluiten en discrimineren van mannen in het algemeen, bevat dit frame ook fragmenten waarin wordt gesproken dat een andere groep de dupe van een vrouwenquotum is: de multiculturele man. KPN hanteerde namelijk al in 2014 een vrouwenquotum, maar het bleek dat hiermee mannen met een diverse culturele achtergrond werden uitgesloten: "De focus op vrouwen heeft „tot een volledige veronachtzaming geleid van de hoger opgeleide multiculturele man". Rynders: „Vanuit verschillende groepen hebben wij te horen gekregen dat zij dit een zeer kwalijke zaak vinden." Daarom heeft KPN de „eendimensionale focus op de vrouwenagenda losgelaten" (NRC, 26-09-2014).

De oplossing van het probleem binnen dit frame is dus het niet hanteren van een quotum, zodat potentiële kandidaten voor de top niet worden gediscrimineerd en de overheid haar handen niet vuil maakt aan het stimuleren van discriminatie. Ook dit frame vertoont overeenkomsten met het *moral value* frame (Neuman et al. 1992), wat de reden illustreert dat het als een framepaar gezien kan worden met het hiervoor besproken Kunstmatig noodverband.

4.2.3 Frame: Een poldercompromis

Dit frame vertrekt vanuit de notie dat een wettelijk vrouwenquotum weliswaar belangrijk en een goed begin is, maar dat de wet, hoe deze nu ingericht is, op meerdere vlakken nog lang niet ver genoeg gaat om het probleem van ongelijke kansen voor vrouwen in de top goed aan te kunnen pakken. Ten eerste geldt het wettelijk quotum enkel voor vrouwen in de raden van commissarissen van beursgenoteerde bedrijven, terwijl het niet geldt voor de raden van bestuur of andere posities in de managementlagen daaronder. Dat is 'een gemiste

kans' (Volkskrant, 3-12-2019). Het quotum zou zich ook moeten richten op de raden van bestuur en de zogenoemde pijplijn onder de top. Om bovengenoemde redenen wordt het vrouwenquotum een 'slap poldercompromis' (NRC, 4-12-2019) genoemd. Ook geeft " een quotum van 40 procent op het eindresultaat mannen nog steeds de kans om 60 procent van de stoelen te bezetten" (NRC, 30-10-2009). Tot slot wordt binnen dit frame ook vaak expliciet aangehaald dat de kansen voor andere achtergestelde groepen zoals vrouwen in lagere posities op de arbeidsmarkt of kandidaten met een niet-westerse achtergrond ook nog lang niet gelijk zijn en dat ook daaraan gewerkt dient te worden. Zo wordt in het NRC gesteld: "Niet alleen qua gender is een achterstand in te halen; ook qua culturele diversiteit is in de top van het bedrijfsleven geen sprake" (NRC, 5-12-2019). En antwoordt Francine van Dierendonck, Bestuurslid APG in het NRC (9-11-2019) op de vraag of het voorstel voor het wettelijk vrouwenquotum ver genoeg gaat:

„Nee. We zijn in Nederland dan weer heel bescheiden, dat vind ik jammer. Waarom alleen op het niveau van de commissarissen, denk ik dan. Waarom niet óók een quotum voor raden van bestuur?" (NRC, 2019).

Bovendien wilde de SP lange tijd niet instemmen met het quotum, omdat het enkel geldt voor vrouwen in de top van het bedrijfsleven. "Dat zou de aandacht afleiden van de problemen van vrouwen in lagere posities op de arbeidsmarkt, voor wie de kansen ook nog lang niet gelijk zijn, stelde de SP (NRC, 4-12-2019). Dan zijn er ook nog lezers die 50% een veel logischer einddoel vinden (NRC, 5-12-2019) en is diversiteit meer dan man/vrouw, zegt Adviseur Rixt Meines: "Het gaat ook om jong/oud, stad en platteland, Nederlands of niet-Nederlands en om opleiding en achtergrond" (Volkskrant, 24-05-2011). In dit rijtje worden ook nog leeftijd, opleiding, en inhoudelijke specialisatie als factoren van diversiteit benoemd (NRC, 7-12-2019). De fragmenten zijn gevangen onder de code 'gaat niet ver genoeg' met subcode 'pijplijn'. Hieronder volgen een aantal uitingen die dit frame kenmerken en samenvatten:

"Het zou geweldig zijn als het vrouwenquotum er komt, maar wat mij betreft zou het nog wel verder mogen gaan. Het quotum gaat nu alleen over raden van commissarissen, waarom geldt het niet ook voor de raad van bestuur? Dat is een gemiste kans" (Volkskrant, 3-12-2019).

"Een quotum is dus een goed begin, maar lang niet de oplossing voor alles. Het is hoog tijd dat een nieuw kabinet werk maakt van gendergelijkheid, met een integraal beleid, zoals de SER al eerder adviseerde. Het moet gaan over de instroom, doorstroom en het behoud van talent. Daarvoor zijn maatregelen nodig als gratis kinderopvang, langer partnerverlof, controle op gelijke beloning en het uitbannen van zwangerschapsdiscriminatie" (Volkskrant, 07-10-2021).

"Het vrouwenquotum is een belangrijk element, maar het is slechts een van vele maatregelen. Betere kinderopvang, goede in- en doorstroom van talent op de werkvloer én een quotum voor de subtop horen daar ook bij. Het quotum gaat alleen niet ver genoeg "(Volkskrant, 19-12-2019).

Het probleem is dus dat er veel ongelijke kansen zijn op de arbeidsmarkt en dat deze ongelijke verhoudingen niet met enkel een vrouwenquotum in de raden van commissarissen

kan worden opgelost. Daarnaast gaat diversiteit veel verder dan gender. De oorzaak, verantwoordelijkheid én oplossing liggen alle drie bij de overheid. Die heeft een te smalle wet bedacht en dient de wet breder te trekken en/of aan te vullen met andere maatregelen waarmee meer groepen dan alleen topvrouwen worden geholpen. Om deze reden kan dit frame worden gekoppeld aan het generieke *responsibility* of verantwoordelijkheidsframe van Valkenburg & Setmetko (2000) waarbij een kwestie of probleem op zo'n manier wordt gepresenteerd dat de verantwoordelijkheid voor het veroorzaken of oplossen ervan wordt toegeschreven aan de overheid of aan een specifiek individu of groep (Semetko & Valkenburg, 2000). De morele basis is de bestaande kansenongelijkheid die dus verder gaat reikt dan man <> vrouw.

4.2.4 Relatie: framepaar en counterframes

Waar het kunstmatig noodverband- frame en het discriminatie -frame betogen dat een vrouwenquotum om meerdere, hierboven benoemde redenen veel te ver gaat, gaat het quotum volgens het poldercompromis- frame juist lang niet ver genoeg. Door deze tegenstelling is er sprake van een counterrelatie. Interessant hierbij is dat de morele bases bij alle frames juist wel bij elkaar in de buurt liggen, omdat het overall gaat over vormen van ongelijkheid en onrechtvaardigheid.

4.3 Ongewenste overheidsbemoeyenis >< Dwang is nodig

4.3.1 Frame: Ongewenste overheidsbemoeyenis

Dit frame centreert zich rondom uitingen die aangeven dat het problematisch is wanneer de overheid gaat beslissen over het aantal vrouwen die aangenomen worden in de top en dat het daarmee de vrijheid van bedrijven inperkt. De probleemdefinitie draait dus om de manier waarop het tekort aan topvrouwen wordt aangevlogen, van bovenaf, vanuit de overheid en te dwingend. Dit frame is onder andere te herkennen aan woorden zoals 'verplicht' en 'dwang' die als framing devices veel voorkwamen bij de categorie 'opvallend woordgebruik' (Van Gorp, 2005, 2007). Het frame is verder gestoeld op het idee dat bedrijven het zelf moeten én willen doen en dat het hen dus niet opgelegd moet worden om aan diversiteitsregels te voldoen. De redenen daarachter verschillen. Sommige uitingen benadrukten dat het schadelijk en niet de bedoeling is dat de overheid zich op dit niveau met private bedrijven en hun bedrijfsvoering bemoeit. Andere uitingen focussen op het idee dat het niet werkt om het van bovenaf op te leggen, omdat verandering toch echt van binnenuit moet komen. Daarin zit dan ook meteen de vermeende oplossing voor het probleem: bedrijven dienen het gebrek aan diversiteit zelf aan te pakken waardoor ervan binnenuit aan kan worden gewerkt in plaats van dat er een, volgens dit frame problematische, oplossing van bovenaf wordt opgelegd. De morele basis wordt gekenmerkt door het idee dat een vrouwenquotum paternalistisch en te dwingend is. Hieronder volgen een aantal uitingen die dit frame kenmerken:

“Ze is geen voorstander van een quotum, om principiële en praktische redenen: 'Ik vind dat de overheid niet zo ver mag ingrijpen in het benoemingsbeleid van bedrijven' ” (Volkskrant, 04-09-2014).

“Het plan om de overheid voor personeelschef te laten spelen bij particuliere bedrijven, vermorzelt bovendien de burgerlijke vrijheid waar de partij zich altijd hard voor zegt te

maken. Met de vraag door wie bedrijven worden bestuurd, heeft de overheid helemaal niets te maken” (Volkskrant, 17-09-2019).

“Deze vorm van overheidsdwang is onwenselijk” (Telegraaf, 20-09-2019).

“Een quotum betekent wettelijk ingrijpen in een private omgeving - dat moet je eigenlijk niet willen” (Volkskrant, 3-12-2019).

“Verlicht eigenbelang van organisaties zelf blijft de beste maatstaf en richtsnoer” (NRC, 26-10-2009).

“Bedrijven moeten er zélf van overtuigd raken, wil het een duurzaam effect hebben. Met opleggen bereik je dat niet” (Telegraaf, 28-11-2012).

De fragmenten waarop dit frame is gebaseerd zijn gecodeerd onder de codes ‘niet aan de overheid’ met subcode ‘niet van bovenaf’, ‘te dwingend’ en ‘bedrijfsleven kan het zelf’.

4.3.2 Frame: Dwang is nodig

Dit frame is gereconstrueerd rondom de probleemstelling dat er in de bedrijfstop zonder dwang (van een wettelijk vrouwenquotum met sancties) niet genoeg gebeurt om diversiteit te stimuleren. Bedrijven doen volgens dit frame zelf te weinig met diversiteit doordat zij zich er niet voldoende voor interesseren en/of zich er te weinig voor inspannen. Zowel de oorzaak als de verantwoordelijkheid voor dit probleem wordt dus bij bedrijven zelf gelegd. De oplossing is een wettelijk en verplicht vrouwenquotum mét sancties (in tegenstelling tot het vrijblijvende streefcijfer dat daarvoor al jaren gold), zodat de bedrijven gedwongen worden hier mee aan de slag te gaan. Het vrouwenquotum zelf wordt hierbij geframed als een dwangmiddel, waarbij deze dwang dus juist nodig is. Uit de uitingen waarin de oorzaak van een tekort aan topvrouwen op deze manier bij de bedrijven werd neergelegd, kwam bovendien naar voren dat bedrijven in hun jaarverslagen vaak gemakzuchtig zijn en ieder jaar als reden opvoeren dat zij niet genoeg topvrouwen kunnen vinden, bijvoorbeeld door de sector waarin zij opereren. De morele basis van dit frame is het maakbaarheidsprincipe waarbij wordt geloofd dat een wet het probleem met zekerheid kan oplossen: “Een verplicht quotum is volgens de minister een 'paardenmiddel'. „Maar waar een wil is is een weg en waar géén wil is, is een wet” (NRC, 04-09-2015), “Vanzelfsprekend komen er meer vrouwen in de raden van commissarissen: dwang werkt” (NRC, 30-11-2019).

Het frame bestaat uit fragmenten gecodeerd onder ‘dwang of sanctie nodig’ en ‘bedrijven doen zelf te weinig’ en wordt verder gekenmerkt door uitingen zoals:

“Jarenlang is vrijwillig geprobeerd meer vrouwen te krijgen, maar dat is jammerlijk mislukt (Telegraaf, 21-09-2019).

“Eerder bleek bij het 'streefcijfer' dat het lang kan duren voor er meer topvrouwen komen als het op vrijwillige basis gaat. 'Daar werd een beetje met de pet naar gegooid', zegt hoogleraar Lückerrath” (Volkskrant, 29-09-2021).

“Zonder dwang gebeurt er kennelijk niets” (NRC, 22-06-2019).

“De SER concludeert dat vrijwillige maatregelen alleen niet werken. Op wat koplopers na doen bedrijven weinig tot niets om meer vrouwen in de top te krijgen, bij afwezigheid van sancties” (Volkskrant, 20-09-2019).

Zoals in de bovenstaande fragmenten is te lezen, zijn er in de fragmenten expliciete framing devices gedetecteerd met woordkeuzes zoals vrijwillig en dwang die vervolgens worden verbonden door een onderliggende redeneringsketen van reasoning devices die maakt dat ze bij dit frame, en juist niet bij het vorige frame horen (Van Gorp, 2005, 2007).

4.3.3 Relatie: counterframes

De counterrelatie tussen deze frames is evident: Waar het eerste frame fel tegen de te dwingende maatregelen vanuit de overheid is, betoogt het andere frame dat het juist de enige oplossing is om dwang en sancties te hanteren als overheid. In beide gevallen speelt de overheid een grote rol als verantwoordelijke partij. Ook deze frames vertonen daardoor overeenkomsten met het generieke responsibility frame van Semetko & Valkenburg (2000).

4.4 Noodzakelijk breekijzer - We lopen achter

4.4.1 Frame: Noodzakelijk breekijzer

Dit frame belicht een wettelijk vrouwenquotum als een noodzakelijk middel om verandering te bewerkstelligen en de huidige situatie als het ware te doorbreken. De huidige situatie, met nog steeds te weinig vrouwen in de top is daarbij de probleemdefinitie. De oorzaak is de langzame vooruitgang of het ontbreken van vooruitgang aan de hand van de eerder opgestelde maatregelen zoals het streefcijfer. Binnen dit frame zijn er drie ‘stromingen’ met reasoning devices (Van Gorp, 2005, 2007). Ten eerste zou een vrouwenquotum als heftig middel volgens dit frame liever niet moeten worden ingezet, maar er is zo langzamerhand geen andere keuze meer. In deze redeneerketen komt duidelijk naar voren dat men eigenlijk geen voorstander was van een quotum, maar dat het inmiddels toch nodig blijkt te zijn. Een tweede stroming pleit juist hartgrondig voor het quotum, omdat het zonder gewoon te lang duurt of simpelweg niet mogelijk is om verandering te bewerkstelligen. Een laatste stroming zet het vrouwenquotum neer als een maatregel die nodig is als een tijdelijk middel of ‘kortdurend breekijzer’ (NRC, 26-06). Het moet een cultuurverandering aan de top in gang zetten. In alle gevallen wordt het vrouwenquotum als oplossing en noodzakelijk middel gezien om meer vrouwen in de top te krijgen en bij een deel van de uitingen (31) is een (al dan niet latente) ondertoon aanwezig die laat merken dat men eigenlijk niet met quota zou willen werken. Kenmerkende framing devices (Van Gorp, 2005, 2007) voor dit frame dat dus gestoeld is op noodzaak en een te trage vooruitgang zijn uitspraken zoals: “Bussemaker: „Hoe lang moeten we anders wachten, tot 2080?” (NRC,10-12-2014), “De geboekte vooruitgang is simpelweg onvoldoende” (NRC, 16-11-2015), “Ik ben voor een vrouwenquotum in Nederland. Wel schoorvoetend, want het zou niet nodig moeten zijn, maar zonder een quotum schiet het helemaal niet op” (Volkskrant, 12-01-2017), “We hebben vrouwen nodig om ons te vertegenwoordigen. Daarom ben ik voor een vrouwenquotum. Er is geen andere manier. Met de snelheid waarmee het nu gebeurt, zou het nog 200 jaar duren voordat er echt iets verandert” (Telegraaf, 22-04-2019).

Zoals aan deze quotes te zien is, bouwt het frame vanaf 2014 al langzaam op. Vervolgens floreert het vanaf 2019 waarin verschillende topvrouwen zelf ook in de kranten

aan het woord komen en aangeven dat zij ‘bekeerd’ zijn. Een journalist in NRC schrijft hier over:

“Je kon in 2019 niet om haar heen: de bekeerde topvrouw. Een indrukwekkende rij vrouwen uit het bedrijfsleven stapte dit jaar naar voren om hardop te zeggen dat er een quotum voor topvrouwen moest komen” (NRC, 28-12-2019). Dit frame wordt vervolgens nog gebruikt tot het vrouwenquotum uiteindelijk is ingevoerd.

De fragmenten bij dit frame vallen onder de hoofdcode ‘noodzakelijk middel’ en subcodes ‘het gaat zo te langzaam’, ‘noodzakelijk kwaad’ en ‘breekijzer’. Hieronder volgen nog een aantal voorbeelden van uitingen die dit frame door middel van opvallend woordgebruik en expliciete reasoning devices (Van Gorp, 2005, 2007) representeren:

“In september zei Thessa Menssen (financieel directeur van de Koninklijke BAM Groep, commissaris van PostNL en Vitens) in deze krant, op de vraag ‘is een vrouwenquotum het ideale middel om de patronen te doorbreken’: „Het is een draak van een maatregel, maar je hebt soms quota nodig om quota af te schaffen” (NRC, 08-02-2014).

“Ik was vroeger tegen quota, maar ik zie in dat er een hamer nodig is om de apenrots plat te slaan” (NRC, 12-09-2019).

“Bestuursvoorzitters Herna Verhagen (PostNL) en Nancy McKinstry (Wolters Kluwer) bijvoorbeeld waren altijd tegen dit soort overheidsbemoeienis, maar zijn daar door hun eigen ervaringen in het bedrijfsleven op teruggekomen. Zonder een quotum, zeiden ze onlangs in een interview met NRC, wordt er te weinig en te langzaam vooruitgang geboekt” (NRC, 04-12-2019).

“Ondanks het feit dat het kabinet zich realiseert dat een diversiteitsquotum een zwaar en uitzonderlijk middel is - en overigens ook niet ideaal - ziet het zich genooddaakt tot de introductie ervan om een doorbraak te forceren” (Volkskrant, 29-12-2021).

Dit frame is kenmerkend voor de shift in het denken over quota die te zien is rond 2019 wanneer men beseft dat er zonder quota weinig zal veranderen en de voorgaande maatregelen weinig zoden aan de dijk hebben gezet. Het komt in dit frame dan ook vaak voor dat journalisten, lezers of experts aangeven voorheen fel tegen een quotum te zijn geweest, maar dat hun mening hierover inmiddels is veranderd. Dit geldt ook voor politieke partijen zoals het CDA en de VVD die lange tijd niets wilde weten van een quotum, maar die na 2019 toch ‘om’ zijn gegaan en het belang en de noodzaak ervan in zien. Tot slot berust de morele of emotionele basis van dit frame op een zekere mate van reflectie waardoor men is gaan beseffen dat het toch echt nodig is, samen met veranderingsgerichtheid en vooruitgangsoptimisme.

4.4.2. Frame: We lopen achter

Een ander frame dat stelt dat een vrouwenquotum de oplossing is, omdat het in Nederland niet snel genoeg gaat met het aantal topvrouwen is het frame ‘we lopen achter’. Dit frame vindt zijn fundament in uitingen die benadrukken dat we als Nederland achterlopen, bijvoorbeeld ten opzichte van andere landen of de algemene tijdsgeest (‘Diversiteit is hot’, NRC, 18-04-2019). Er wordt voor de probleemdefinitie gebruik gemaakt van vergelijkingen

tussen de situatie van het aantal topvrouwen in Nederland en andere landen waar een quotum al wel is ingevoerd of beschrijvingen van wat er in andere landen werkt. Daarnaast wordt ook onderzoek aangehaald dat bewijst dat de invoering van een vrouwenquotum in die andere landen goede effecten sorteert.

De verantwoordelijkheid voor het probleem wordt gelegd bij de overheid, die voorsnog te langzaam reageert en het quotum (de oplossing) moet gaan invoeren. De uitingen bij dit frame zijn gecodeerd onder de codes 'tijdsgeest' met subcode 'we lopen achter' en de hoofdcode 'het werkt bewezen' met subcodes 'het werkt: onderzoek' en 'het werkt: vergelijking andere landen'. De morele basis van dit frame is gestoeld op het maken van vergelijkingen met andere landen waarbij de eigen status wat betreft de gendergelijkheid tegenvalt en het hanteren van een meta-perspectief met betrekking tot de tijdsgeest. Hieronder volgen nog een aantal voorbeeldfragmenten op basis waarvan het frame onder andere is gereconstrueerd:

“En blijkens het Noorse voorbeeld vallen bedrijfsresultaten beter uit, dus het stagneren van de opmars van vrouwen naar topfuncties in Nederland is een gemiste kans (Volkskrant, 17-09-2010)”.

“Kortom, voor de indicatoren die in al onze statistische toetsen significantie vertonen, geldt dat de Noorse quotum wetgeving een positief effect heeft op de performance van bedrijven die onder de regeling vallen. Dit is een goede motivatie voor Nederland om ook dergelijke maatregelen te overwegen “(Volkskrant, 17-09-2010).

“Andere Europese landen doen het veel beter. Daarom zei Bussemaker in het debat ook toe methoden uit het buitenland te bestuderen “(NRC, 22-05-2015).

“Ik dacht dat de beste mensen altijd wel zouden komen bovendrijven. Maar we boeken te weinig vooruitgang in Nederland. In andere landen waar al een quotum is ingevoerd, zie je dat het gewoon werkt” (NRC, 05-10-2019).

“Dat er nog altijd bedrijven zijn die geen enkele vrouw in de raad van bestuur en of de raad van commissarissen hebben, vindt minister Ingrid van Engelshoven niet 'van deze tijd' “(AD, 04-09-2021).

“De achterstand van vrouwen in besturen, blijkt hardnekkig. Het aantal vrouwen in de top van Nederlandse bedrijven groeit mondjesmaat. Hoe kun je dat proces versnellen? Duitsland biedt vergelijkingsmateriaal. Daar geldt al sinds 2016 een vrijwel soortgelijk vrouwenquotum. En dat heeft gewerkt: bij alle betrokken bedrijven is het aantal vrouwelijke commissarissen voorbij de 30 procent gegroeid” (NRC, 24-04-2021).

4.4.3 Relatie: framepaar

Bij deze twee frames wordt in beide gevallen gehamerd op de tijdsdruk: Vooruitgang gaat zonder quotum te langzaam, de huidige situatie past niet bij de tijdsgeest en we lopen achter op andere landen waar het vrouwenquotum al langer (effectief bewezen) van kracht is.

4.5 De Moederschapsboete >< Vrouwen zijn balanstrutjes - Deeltijdcultuur

4.5.1 Frame: De moederschapsboete

Het frame 'de moederschapsboete' vertrekt vanuit de stelling dat het krijgen van kinderen voor vrouwen de grootste hindernis vormt in het doorstromen naar de top, vooral omdat de zorg voor kinderen en andere huishoudelijke taken met name op de vrouw neerkomen. Dit belemmert hen om een topfunctie uit te oefenen. De oorzaak voor het probleem (ongelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen in de top van het bedrijfsleven) is de ongelijke rolverdeling tussen de man en de vrouw zodra er kinderen komen. Het streven naar een topfunctie in combinatie met het zorgen voor een gezin, is volgens dit frame een brug te ver. Ook speelt hier de zogenoemde deeltijdplek een rol, omdat vrouwen in onze samenleving geacht worden of niet anders kunnen dan in deeltijd werken wanneer zij kinderen krijgen (en niet de man). Daarbij dwingen het huidige schoolstelsel en de hoge kinderopvangskosten hen in die hoek. De fragmenten waarop dit frame is gebaseerd, zijn geschaard onder de code 'rolverdeling man-vrouw' met subcode 'Nederlandse cultuur'.

Een lezer haalt in een ingezonden brief het volgende clichébeeld van de parttime werkende moeder aan: "Menig bedrijf heeft nu eenmaal liever een werknemer die altijd beschikbaar is, dan iemand die met het zweet op het voorhoofd vanuit de crèche op het nippertje komt aanrennen gedurende maximaal drie vaste ochtenden per week" (Telegraaf, 03-04-2008). Hieronder volgen nog een aantal voorbeelden van quotes met duidelijke framing – en reasoning devices (Van Gorp, 2005, 2007) op basis waarvan dit frame gereconstrueerd is en waaruit duidelijk wordt dat vrouwen in hun carrière worden benadeeld zodra zij aan kinderen beginnen:

"Werkende moeders in spagaat; Vrouwenquotum staat haaks op bezuiniging kinderopvang" (Telegraaf, 28-11-2012).

'Tijdens het zwangerschapsverlof ontstaat er al een ongelijke rolverdeling. Vrouwen zitten thuis terwijl hun partner doorwerkt, haast vanzelf gaan zij dan meer in het huishouden doen. Na de bevalling blijft de taakverdeling scheef. Ik zie vaak moeders met een burn-out. Ze hebben te lang geprobeerd alles tegelijk te doen' (Volkskrant, 15-04-2015).

"Ik zeg niet dat vrouwen zonder kinderen geen discriminatie ervaren. Ik zeg dat je het grote verschil tussen mannen en vrouwen aan de top in ontwikkelde landen kunt verklaren uit de moederschapsboete" (NRC, 28-12-2019).

"We zijn sociaal geconditioneerd dat vrouwen de verantwoordelijkheid nemen voor de kinderen, Wat is vrije keuze dan?" (NRC, 28-12-2019).

"Om een voorbeeld te noemen: nu is het vaak de moeder die gebeld wordt als er een ziek kind van de crèche opgehaald moet worden. Dit soort dingen moet veranderen, maar dat moeten we samen doen. Niet de vrouwen moeten worden veranderd, maar het systeem" (Telegraaf, 03-03-2021).

Vrouwen worden dus sterk benadeeld door het moederschap. Naast een oneerlijke rolverdeling thuis tussen mannen vrouwen, wordt er ook geredeneerd vanuit onderzoek dat

liet zien hoe hersenen van een vrouw veranderen zodra zij een kind krijgen. Het 'moederbrein' past niet meer bij de oorspronkelijke ambitie en zorgt voor schuldgevoelens wanneer er niet genoeg voor de kinderen kan worden gezorgd (Volkskrant, 26-07-2017).

De verantwoordelijkheid en oplossing liggen volgens dit frame deels bij de man, maar ook deels bij de overheid en werkgevers. Mannen moeten meer taken overnemen van de vrouw, maar de overheid moet hen die kans ook geven door middel van een veel ruimer vaderschapsverlof of het belastingtechnisch aftrekbaar maken van een au pair voor full time werkende vrouwen. Daarnaast moeten bedrijven ook hun verantwoordelijkheid nemen bij medewerkers met jonge kinderen en helpen te zorgen dat zij werk en gezin beter en meer flexibel kunnen combineren. Tot slot wordt er gepleit voor een aanpassing van het schoolsysteem, wat nu volledig is gebaseerd op een parttime (of helemaal niet) werkende moeder. Zie de volgende fragmenten waarop deze causale interpretatie en oplossing zijn gebaseerd:

"Het aanbod hoger opgeleide vrouwen stijgt dus snel. Als burgers en organisaties hierop inspelen met flexibele werktijden, betere kinderopvang en andere rolpatronen - lees: meer zorgende vaders - dan is er veel gewonnen" (NRC, 26-10-2009).

"Bertrand denkt dat vaderschapsverlof de meest veelbelovende manier is om de carrières van mannen en vrouwen gelijkwaardiger te maken. Noorwegen en andere Scandinavische landen hebben al daddy quota ingevoerd: verlof dat alleen door vaders kan worden opgenomen. Als vaders ook even moeten pauzeren in hun carrière, maakt dat de boete voor moeders mogelijk kleiner, is de gedachte" (NRC, 28-12-2019).

"Bij voltijd-werk hoort een voltijd-schoolsysteem! Komt dat er niet, dan zijn we in 2030 nog steeds geen stap verder" (NRC, 04-04-2020).

De morele evaluatie (Entman, 1993) is gestoeld op het idee dat er in de huidige situatie sprake is van ongelijkheid tussen mannen en vrouwen binnen een gezin. Dit is voor vrouwen oneerlijk, omdat zij de kansen simpelweg niet kunnen pakken door alle hindernissen die zij tegenkomen (en niet de man) zodra ze samen kinderen op de wereld zetten. Een diepgewortelde ongelijkheid tussen man en vrouw ligt daarmee dus aan de morele basis van dit frame.

4.5.2 Frame: Vrouwen als balanstrutjes

Dit frame vertrekt vanuit het idee dat het juist aan vrouwen zelf ligt dat er sprake is van een tekort aan vrouwen in de top van het bedrijfsleven. Het is aan bepaalde, typisch vrouwelijke eigenschappen te wijten. Ze moeten zich anders gaan gedragen: niet zo risico vermijdend en onzeker zijn, competitiever worden, meer doorzetten en vooral geen 'balanstrutjes' (Volkskrant, 12-10-2019) zijn. Ook zouden ze in Nederland voldoende kansen hebben, maar zouden de meeste vrouwen gewoonweg niet in de top willen werken en niet ambitieus genoeg zijn. Zowel de oorzaak en verantwoordelijkheid als de oplossing wordt in dit frame bij vrouwen zelf neergelegd. Opvallend bij dit frame is dat dit het sterkst naar voren kwam in de meningen van andere (zaken)vrouwen, die zichzelf dus niet identificeren met de eigenschappen die worden genoemd, maar vrouwen wel generaliseren als groep met deze eigenschappen. Vrouwen worden binnen dit frame 'hun eigen grootste vijand' genoemd (AD, 01-09-2018) en worden vergeleken met mannen, zoals in het volgende fragment:

“Vrouwen moeten ook bij zichzelf te rade gaan. „Wat ik zo jammer vind, is dat ze vaak denken: het gaat me toch niet lukken. Of ze denken: o, voor die topfunctie moet ik voldoen aan een lijst van honderd punten. Een man kijkt niet eens naar dat lijstje. Een vrouw voelt zich ook snel minder” (AD, 16-03-2019).

“Vrouwen zijn vaak te risicomijdend, te perfectionistisch. Mannen grijpen kansen, terwijl vrouwen liever wachten tot ze er 100% zeker van zijn dat ze slagen” (Telegraaf, 22-04-2019).

Hierna volgen nog een aantal fragmenten waarin eigenschappen van een vrouw worden genoemd die hen volgens dit frame belemmeren om naar de top door te groeien:

“Vrouwen moeten nu echt een keer van hun faalangst af” (AD, 24-12-2014).

“Nederlandse vrouwen hebben het altijd over de balans en zijn snel op hun teentjes getrapt. Dan vragen ze aan mij: hoe krijg je de juiste balans? Maar het punt is: ik doe iets waar ik blij van word. Daarvoor moet ik dingen laten. Je moet soms pijn lijden, keuzes maken. De Nederlandse vrouw wil geen keus maken. Het zijn balanstrutjes” (NRC, 22-08-2019).

“Vandaar dat ik het vaak heb over balanstrutjes. Nederland is een beetje allergisch voor ambitie. Maar als je het wilt maken, ook in de corporate wereld, dan zul je moeten excelleren. Dan zul je je moeten laten horen” (Volkskrant, 12-10-2019).

Moreel gezien worden vrouwen gegeneraliseerd: zij moeten zich niet aanstellen en hebben massaal een schop onder hun kont nodig. De fragmenten bij dit frame zijn gevonden onder de subcodes ‘eigenschappen vrouw’ en ‘vrouwen moeten zich anders gedragen’, voorheen vallend onder de hoofdcode ‘vrouwen zelf’.

4.5.3 Frame: De deeltijdcultuur

Ook in dit frame ligt de oorzaak bij de vrouwen zelf: er wordt benadrukt dat vrouwen in Nederland in verhouding met andere westerse en Europese landen massaal in deeltijd werken. Ze worden ‘kampioen deeltijdwerk’ genoemd (NRC, 2019). En “de bereidheid om voltijds te werken is nu eenmaal een must op weg naar de top. Zo lang Nederlandse vrouwen op grote schaal in deeltijd blijven werken, hebben ze geen recht van spreken in een debat over topposities”, aldus een ingezonden brief in het NRC Handelsblad (27-05-2011). Die Nederlandse deeltijdcultuur houdt de opmars van vrouwen naar de top dus tegen en is de oorzaak van het tekort aan topvrouwen. Binnen dit frame wordt de verantwoordelijkheid dus gelegd bij de (Nederlandse) vrouwen vanwege hun voorliefde voor deeltijdwerk. Belangrijk hierbij is dat het bij dit frame draait om de eigen keuze van de vrouw en het feit dat zij niet ambitieuzer is (in tegenstelling tot bij het frame van de Moederschapsboete). Benadrukt wordt namelijk dat Nederlandse vrouwen ook al voor dat zij kinderen krijgen vaak in deeltijd gaan werken.

Het deeltijdcultuur-frame wordt gebruikt door tegenstanders van een vrouwenquotum, waarbij de voorliefde voor deeltijdwerk wordt gezien als de factor die het onmogelijk maakt om door middel van een quotum meer vrouwen aan de top te krijgen. Daarnaast worden onderzoeken en cijfers als framing devices gebruikt om het punt kracht bij te zetten. Zie bijvoorbeeld de volgende fragmenten:

“Het is voor het eerst dat op de lange termijn is onderzocht waarom vrouwen

nauwelijks doorstromen naar de top van het bedrijfsleven. Vrouwen werken gemiddeld 28 uur per week, terwijl aan de top van het bedrijfsleven een werkweek van 50 uur de norm is" (Volkskrant, 25-06-2020).

"Carrière maken doe je zeven dagen per week en niet in drie of vier dagen. Met deeltijdwerken kom je er niet, hoe goed je ook bent" (Telegraaf, 08-03-2018).

"Hoe kun je in hemelsnaam een afdwingbaar vrouwenquotum van 30 procent voor topfuncties willen als 2/3e van de NL vrouwen al bij start werkende leven zelf Kiest voor parttime werk?" (NRC, 29-04-2021).

"Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) constateert dat het een belemmering vormt voor doorstroming dat slechts 40% vrouwen voltijds werkt. SCP: 'Ze doen niet mee aan de cultuur van lange werkweken' "(Telegraaf, 08-10-2021).

De oplossing voor dit probleem is dat vrouwen moeten worden gestimuleerd om meer te werken. Hoe en door wie dit moet worden gedaan, blijft echter nog in het midden. Dit frame wordt vooral toegepast om de komst van een vrouwenquotum te bekritisieren en aan te tonen waarom dit niet zou werken. De morele basis bestaat uit het bekritisieren van de keuze voor deeltijdwerk waarbij dit als niet ambitieus genoeg wordt gezien. Bij dit frame horen alle fragmenten die gecodeerd zijn onder de code 'deeltijdcultuur'.

4.5.4 Relatie: counterframes en framepaar

De relaties tussen de bovengenoemde frames is gebaseerd op waar 'de schuld' ligt en het al dan niet hebben van een vrije keuze. Het frame van de moederschapsboete draait om het idee dat vrouwen er niets aan kunnen doen dat zij de top niet bereiken. Dit komt door allerlei externe hindernissen (man die niet voldoende zorgt, kinderopvangkosten, schoolsysteem etc.). De frames vrouwen als balanstrutjes en de deeltijdcultuur leggen de oorzaak van het probleem juist wel bij vrouwen zelf neer. Waarbij vrouwen worden neergezet als deeltijdprinsesjes en balanstrutjes. In dit geval zijn het interne en beheersbare factoren die hen tot nu toe hebben belemmerd om naar de top door te stromen, zoals hun eigen gedrag, gebrek aan ambitie en keuzes. Dit verschil in vrije keuze die er in het eerste frame niet is en bij de counterframes juist wel is typerend voor de relatie.

4.6 Excuus Truus >< Girl Power

4.6.1 Frame: Excuus Truus

Dit frame draagt de naam die als opvallende woordkeuze (Van Gorp, 2007) aan vrouwen wordt gegeven die volgens dit frame enkel op de positie in de top zijn gekomen, omdat zij vrouw zijn en dankzij een vrouwenquotum zijn aangesteld. Dit wordt als een onprettig of onacceptabel gevolg gezien van een quotum en is dan ook een veelgehoord tegenargument in het maatschappelijk debat. Waarom dit vermeden dient te worden, wordt op verschillende manieren omschreven: van 'ontzettend gevaarlijk' tot 'stigmatiserend' en 'triest'. Bovendien worden vrouwen op deze manier niet serieus genomen, ondermijnt het hun gezag en vinden zij dit zelf ook niet fijn. Zoals in de volgende fragmenten is te lezen:

"Maar is een vrouwenquotum wel een goed idee? Een quotum werkt stigmatiserend;

vrouwen worden erdoor gezien als excuustruus. Het idee ontstaat dat zij die functie heeft gekregen op grond van haar vrouw-zijn” (NRC, 10-12-2014).

“Killing voor de legitimatie van welke vrouwelijke kandidaat dan ook”, legt een ervaren headhunter de vinger op de zere plek” (Telegraaf, 10-11-2016).

“Een verplicht vrouwenquotum om meer vrouwen naar topposities te laten doorstromen is 'ontzettend gevaarlijk'. Dat zegt directeur Gerard van Vliet van de Nederlandse vereniging van Commissarissen en Directeuren (NCD). Vrouwen die automatisch in topposities komen, kunnen niet altijd op draagvlak rekenen, wat hun positie ondermijnt, is zijn redenering” (AD, 21-09-2019).

“Waar is de tijd gebleven, dat een leidinggevende werd gekozen op capaciteiten in plaats van sekse? Triest dat dit gebeurt” (Telegraaf, 05-12-2019).

“Geloof mij, het is niet fijn als iedereen denkt dat je er alleen maar zit omdat je een vrouw bent” (AD, 04-12-2019).

“Het (terechte) beeld zal ontstaan dat vrouwen in topfuncties niet om hun kwaliteiten zijn geselecteerd, maar om hun vrouw zijn. Het cliché dat mannen beter functioneren dan vrouwen zal weer terugkeren. En in dit geval nog terecht ook. Dat is het laatste waar de vrouwenemancipatie mee gediend is (Telegraaf, 27-08-2019).”

Als oplossing voor dit probleem, wordt benadrukt dat men moet selecteren op basis van kwaliteit en dus niet op geslacht (zoals bij een quotum). Zo omschrijven lezers in hun ingezonden brieven in de Telegraaf: “Overheid en bedrijfsleven hebben behoefte aan de juiste leiders op de juiste plaats. In kostuum of mantelpak” (Telegraaf, 03-04-2008), “Kunnen we nu eindelijk eens ophouden met deze onzin. De beste persoon voor een positie, man of vrouw, is nog altijd het belangrijkste. En ja, ik ben een vrouw, manager en werk fulltime (Telegraaf, 05-12-2019)”. De morele basis van dit frame berust op het denigreren, stigmatiseren en ondermijnen (van de positie) van de vrouw, omdat er dus vanuit gegaan wordt dat wanneer vrouwen dankzij een quotum op topposities worden aangenomen zij hoogstwaarschijnlijk niet geschikt zijn. Dit wordt ook als heel onrechtvaardig gezien. Dit frame bestaat uit fragmenten die gevangen zijn onder de codes ‘excustruus’, ‘neemt vrouwen niet serieus’ en ‘kwaliteit boven geslacht’.

4.6.2 Frame: Girl Power

Het Girl Power frame vertrekt vanuit het idee dat vrouwen zelf de top kunnen bereiken en dat zij een quotum daar dan in principe ook niet voor nodig hebben. Vrouwen zijn namelijk ‘mans genoeg’ (Telegraaf, 28-10-2009). De argumenten hiervoor zijn dat vrouwen tegenwoordig hoger opgeleid zijn dan mannen en dat ze de vaardigheden bezitten die ze nodig hebben, kortom: ze zijn geschikt voor de top. Daarbij laten de vrouwen die de top al hebben bereikt zien dat je ‘met zelfvertrouwen, lef en ballen verder komt dan met een quotum’ (AD, 04-12-2019). Vrouwen van nu hebben geen quotum nodig: “Niemand houdt deze vrouwengolf nog tegen”(NRC, 06-10-2014). Als er dan toch een quotum komt, staat dat vrouwen volgens dit frame niet in de weg. Het argument dat vrouwen niet gekozen willen worden omdat zij vrouw zijn, maar om hun kwaliteiten (waarop het Excuus Truus frame is

gebaseerd) wordt in dit frame expliciet weerlegd en een 'drogreden' genoemd (NRC, 06-10-2018). Want waarom zou de vrouw in kwestie niet gekwalificeerd zijn? Dat is ze. Neelie Kroes gebruikt dit frame ook in een interview in de Volkskrant (20-05-2017) en stelt: "Het interesseert me niet hoe je me noemt, excuustruus of niet, ik zit er en nu moet ik het zelf waarmaken. Want zo is het, ook al ben je er gekomen door middel van een vrouwenquotum, dan begint het pas." Naast Kroes hanteren nog meer topvrouwen het Girl Power frame waarbij ze andere (jongere) vrouwen oproepen om naar de top te streven, zoals Sigrid Kaag: "Voor alle vrouwen en meisjes: laat je niet klein maken, droom groot en houd nooit je mond, laat je stem klinken, we zijn met velen!" (NRC, 10-03-2021).

In dit frame ligt de verantwoordelijkheid en de oplossing voor het tekort aan topvrouwen bij vrouwen zelf, die het gewoon zelf kunnen en dat dus ook mogen gaan laten zien. De morele basis bestaat dan ook uit de krachtigheid die van vrouwen uitgaat. Deze kracht wordt als het ware aangeroepen door dit frame. Het Girl Power frame is gebaseerd op fragmenten onder de subcode 'vrouwen zijn geschikt' (onder hoofdcode 'vrouwen zelf') en subcode 'niet nodig' (duidend op een vrouwenquotum). Hieronder volgen nog enkele uitingen ter illustratie:

"In onze meritocratie is een hoge opleiding doorslaggevend voor de betere banen. Vrouwen studeren meer af en halen hogere cijfers. Een quotum lijkt dus overbodig" (Telegraaf, 18-12-2020).

"Vrouwen zijn over het algemeen hoger opgeleid en hebben net zo veel goede vaardigheden" (AD, 20-09-2019).

'Ik denk ook niet dat vrouwen die door een quotum worden aangenomen raar worden aangekeken. De eisen zijn hoe dan ook hoog.' (Volkskrant, 09-01-2015).

4.6.3 Relatie: counterframes

Zoals in de beschrijving van het Girl Power frame al naar voren kwam, ontkracht dit frame de argumenten behorend bij het Excuus Truus frame. Dit gebeurt dikwijls expliciet, waarbij manifeste framing devices onder de categorie 'argumenten' (Van Gorp, 2007) aangaven dat het fenomeen Excuus Truus onlogisch en een drogredenering is, omdat het onzin is dat een vrouw, aangenomen door een quotum, per definitie ongeschikt zou zijn. Andersom impliceert het Excuus Truus frame inderdaad de redenering dat vrouwen eerder ongeschikt dan geschikt zijn voor topposities, waardoor het als problematisch wordt geframed wanneer zij op topposities terecht komen als gevolg van zo'n ingesteld quotum. Deze reasoning devices zijn op een meer latente manier in de artikelen aanwezig, maar roepen deze frameboodschap tijdens het interpretatieproces van de lezer toch op, zoals bij dit onderdeel van een frame vaker het geval is (Van Gorp, 2005, 2007). De frames staan in dit opzicht dus ook tegenover elkaar.

4.7 Diversiteit loont >< Symboolpolitiek

4.7.1 Frame: Diversiteit loont

Dit frame baseert zich op het centrale idee dat een divers bestuur een verrijking is voor het bedrijfsleven doordat diversiteit, naast een maatschappelijke ook een positieve economische uitwerking heeft: het zorgt bedrijfsmatig voor betere resultaten dan een homogeen bestuur en functioneert als bestuur beter. Dit frame werd vaak ingezet om te

beargumenteren waarom diversiteit belangrijk is en te benadrukken dat bedrijven hier zelf ook veel voordeel van hebben, naast het feit dat divers talent als gevolg van een vrouwenquotum beter kan worden benut en het bijdraagt aan de emancipatie van vrouwen. Zie bijvoorbeeld het volgende fragment uit het NRC Handelsblad (07-12-2019):

“De roep om meer vrouwen aan de top is emancipatiestrijd en verzakelijking tegelijk. Emancipatie, omdat vrouwen ondervertegenwoordigd zijn in de top van het bedrijfsleven. Verzakelijking, omdat een veelzijdiger samengestelde ondernemingsleiding tot betere besluitvorming moet leiden, met minder kans op zonnekoninggedrag, faillissementen en banenverlies.”

Het probleem is volgens dit frame een te homogene bedrijfstop, waarbij risico bestaat op *group think*. Het volgende fragment uit een ingezonden brief vat de probleemdefinitie goed samen: “De top van het bedrijfsleven kampt met intellectuele bijziendheid: als iedereen te veel hetzelfde is, ontstaat er groepsdenken en tunnelvisie. Daarom is het van belang verschillende perspectieven aan tafel te hebben” (De Volkskrant, 06-03-2020).

Het gaat er in dit frame niet om dat vrouwen worden achtergesteld en de top zouden moeten gaan domineren. Juist de combinatie van mannen en vrouwen is belangrijk en ‘nodig om de huidige complexe vraagstukken te kunnen aanpakken’ (Volkskrant, 09-01-2015).

“Het is belangrijk teams te hebben met vrouwelijke eigenschappen, zoals empathie, en mannelijke, zoals daadkrachtig optreden” (AD, 04-01-2013).

De oorzaak van de te mannelijke bedrijfstop zit hem logischerwijs in een tekort aan vrouwelijk perspectief in de boardroom. Daarbij wordt ook aangehaald dat het masculiene denken en leidinggeven in de bedrijfstop in het verleden voor economische crises heeft gezorgd en dat meer vrouwen en dus meer diversiteit in zulke gevallen juist kan helpen dankzij de verschillende perspectieven (Telegraaf, 10-03-2018).

Binnen dit frame wordt daarnaast relatief vaak verwezen naar onderzoek dat aantoonde dat diverse teams beter presteren en een hoger rendement opleverde: “Onderzoek van McKinsey duidt erop dat gemengde managementteams een hoger rendement halen” (NRC, 08-0-2011), “De relatie loopt zo: meer vrouwen aan de top betekent betere ondernemingsprestaties en die vertalen zich in hogere beurskoersen (NRC, 12-02-2011), “Als Nederland begrijpen we eindelijk dat het zaak en tijd is al het arbeidspotentieel te benutten. Niet alleen om een gelijkwaardiger wereld te creëren maar ook om de arbeidsproductiviteit te verhogen.” Ze verwijst naar studies van onder meer Goldman Sachs, waaruit blijkt dat een evenwichtiger verdeling in de top de winstgevendheid, innovatie en duurzaamheid bevordert” (Volkskrant, 29-09-2021).

Ook premier Rutte, hanteerde deze argumentatiestructuur, zoals te lezen in NRC (2019): “Premier Mark Rutte (VVD) wilde vrijdag niet op de zaken vooruitlopen. Maar ook hij vindt dat er meer diversiteit moet komen aan de top. Gemengde teams nemen volgens hem betere besluiten dan “teams met alleen maar mannen van 52” (NRC,21-09-2019).

De morele basis is gestoeld op het idee dat het niet benutten van het vrouwelijke potentieel in de top een ‘economische doodzonde’ is (Telegraaf, 28-10-2009) en dat diversiteit een verrijking is voor het bedrijfsleven, zowel op het gebied van gelijkwaardigheid als op economisch vlak.

De oplossing is een vrouwenquotum, dat helpt om versneld de samenstelling van de top in het bedrijfsleven heterogener te maken. Daarnaast zal het kunnen zorgen voor een zogenaamd 'vliegwieleffect': "De hoop is dat een quotum werkt als een vliegwiel. Meer vrouwen aan de top zorgt voor meer vrouwen in leidinggevende posities eronder" (NRC, 30-11-2019). Een heterogener bedrijfstop is volgens dit frame nodig, omdat meer diversiteit in het bestuur ervoor zorgt dat er vanuit verschillende perspectieven naar dingen wordt gekeken. Op deze manier worden allerlei kwaliteiten bij elkaar gebracht. Bovendien komt het bedrijfsleven zo dicht bij een goede afspiegeling van onze samenleving, talent wordt beter benut en we krijgen we meer vernieuwing en creativiteit. Het invoeren van een vrouwenquotum wordt in dit frame in feite geframed als een win-win-win situatie waarbij het meerdere doelen dient en dus een mooie verrijking is voor het bedrijfsleven. Het Diversiteit loont frame benadrukt het economische voordeel voor bedrijven, waarbij het ontbreken van diversiteit een 'economische doodzonde' wordt genoemd. Dit frame vertoont daarom overeenkomsten met het economische frame van Neuman et al. (1992) waarbij kwesties worden beschreven in termen van (economische) winst en verlies'.

De fragmenten van dit frame werden gevangen onder de code 'Divers bestuur werkt' en 'vliegwieleffect'.

4.7.2 Frame: Symboolpolitiek

Dit frame vormt zich rondom de stelling dat een vrouwenquotum juist niet werkt (wellicht zelfs averechts) en in feite enkel een oppervlakkige, cosmetische *quickfix* betreft. Om die reden wordt het vrouwenquotum in de uitingen door kritische lezers, zakenvrouwen en experts ook wel meerdere malen 'symboolpolitiek' genoemd. Andere opvallende woordkeuzes en metaforen die als framing devices (Van Gorp, 2005, 2007) worden ingezet zijn 'schijnoplossing' (AD, 14-04-2015) en 'wassen neus' (AD,02-01-2020).

Het probleem is dat de invoering van een vrouwenquotum niet doet wat het moet doen en zelfs schadelijk kan zijn, omdat dit "het probleem van ongelijke kansen niet oplost, maar aan het zicht onttrekt" (NRC, 22-06-2019). "Met een quotum snijd je de bocht af. Met het risico dat daar het denken – en de moeite – stopt" (NRC, 30-11-2019). Want: "Getalsmatige doelstellingen als een quotum kunnen er ook toe leiden dat bedrijven wél aan de cijfers voldoen, maar niet aan de inhoudelijke intenties van de wetgever" (NRC, 07-12-2019). "Zo'n quotum neemt de oorzaken van het gebrek aan topvrouwen namelijk niet weg, maar verdoezelt die (Volkskrant, 18-11-2015).

Naast de bovengenoemde causale interpretaties dat een vrouwenquotum niet het gewenste effect bereikt en er als schijnoplossing zelfs voor zou kunnen zorgen dat er juist minder resultaat wordt geboekt, wordt er ook gesteld dat een vrouwenquotum niet werkt doordat vrouwen in de top hun vrouwelijke eigenschappen niet meebrengen naar de boardroom (zoals in het Diversiteit loont frame), maar daar 'mannen gaan plagiëren en dupliceren' (AD,10-06-2016).

De verantwoordelijkheid om het probleem te voorkomen, ligt bij de overheid die geen quotum moet invoeren en de morele basis van dit frame is gestoeld op de angst dat het quotum de strijd voor kansgelijkheid van mannen en vrouwen schade toe zal brengen, zoals in het volgende fragment duidelijk wordt beschreven: "Precies dit effect is wat ik het meeste vrees: dat het quotum de principiële strijd voor kansgelijkheid van mannen en vrouwen, en het ongemak dat daarbij hoort, voorgoed zal wegmasseren. 'We hebben toch al

een vrouwenquotum?' zal na invoering de veelgehoorde reactie zijn. 'Houd er eens over op.' Dat zou rampzalig zijn!" (Volkskrant, 23-09-2019).

Zoals bij andere frames al voorkwam, wordt ook bij dit frame gebruik gemaakt van onderzoek en voorbeelden van de effecten van een quotum uit andere landen, organisaties of de politiek, maar dan om te laten zien dat een quotum niet goed of averechts werkt. De volgende uiting is hier een voorbeeld van:

"Voorstellen tot echte cultuurverandering leiden namelijk vaak tot defensieve reacties, omdat die verandering te dicht bij de gekoesterde identiteit van de organisatie komt. En die identiteit is nog steeds, quota of geen quota, in de kern mannelijk. Hierdoor kunnen vrouwenquota's juist een uitstroom van vrouwen als gevolg hebben: in de politietop leidde het hanteren van een vrouwenquota juist tot vertrek van aangetrokken vrouwelijke managers" (NRC, 26-06-2019).

Als oplossing wordt er geopperd dat het tekort aan topvrouwen ofwel zichzelf oplost in de tijd, of dat bedrijven diversiteit moeten omarmen in plaats van die cijfermatige quickfix. In dat laatste geval is er dus werk aan de winkel voor organisaties. De volgende uitingen illustreren deze reasoning devices (Van Gorp, 2005, 2007):

"In Noorwegen is een quotum ingesteld, maar veel benoemde vrouwen bleken er niet aan toe. Wat is dan de reactie? Zie je wel, vrouwen kunnen geen leiding geven. Ik geloof dat dit zichzelf oplost in de tijd" (Telegraaf, 10-03-2018).

"Hier zit volgens mij de crux. Meer diversiteit blijft hard werken. Voor elke organisatie. Met een quotum snijd je de bocht af. Met het risico dat daar het denken - en de moeite - stopt" (NRC, 30-10-2019).

De fragmenten die bij dit frame horen, zijn gecodeerd onder de hoofdcategorie 'werkt niet' met subcodes 'andere landen laten zien dat het niet werkt' en 'geen nut' waaronder weer subcodes hangen genaamd 'onderzoek wijst uit dat het niet werkt', 'oppervlakkige quickfix', 'symboolpolitiek', 'topvrouwen gaan zich als mannen gedragen', 'verleden laat zien dat het niet werkt' en tot slot 'werkt averechts'.

4.7.3 Relatie: de tegengestelde werking van een quotum

Deze frames ontkrachten elkaars argumenten niet direct of expliciet in de tekst, maar belichamen wel overkoepelende ideeën over een quotum die een duidelijke tegenstelling laten zien: Het frame van diversiteit loont benadrukt heel duidelijk dat een vrouwenquotum (op basis van onderzoek en voorbeelden uit andere landen) goed werkt het zorgt voor allerlei positieve uitwerkingen. Het symboolpolitiek frame stelt daarentegen dat een vrouwenquotum juist niet werkt (ook op basis van onderzoek en voorbeelden uit andere landen) en dat het alleen maar voor een negatieve uitwerking kan zorgen. Door deze tegengestelde reasoning devices in de vorm van causale interpretaties (Van Gorp, 2007), zouden de overkoepelende frames dus toch als counterframes kunnen worden beschouwd.

4.8 Frame: Het crisis frame

Tot slot is er nog een frame dat niet in een framepaar of counterrelatie met een ander frame is ingedeeld: het crisis frame. Dit laatste frame betreft de coronacrisis bij het debat rondom een vrouwenquotum. Volgens dit frame, is het probleem: het achterblijven van de groep

vrouwen in de top ondanks de eerdere maatregelen (zoals het streefcijfer), (deels) te wijten aan deze crisis:

“Corona lijkt een rem te zetten op het benoemen van vrouwen in de top van beursgenoteerde bedrijven. Dit jaar zijn veel minder vrouwelijke bestuurders benoemd dan het jaar ervoor. Dat blijkt uit de nieuwste *Female Board Index*” (AD, 04-09-2021).

“Illustratief was volgens de hoogleraar ook de brief die VNO-NCW halverwege april naar de Eerste Kamer stuurde, waarin de belangenbehartiger vroeg om de invoering van het quotum uit te stellen vanwege de 'bijzondere crisis' ” (AD, 04-09-2021).

Een deel van de oorzaak en de verantwoordelijkheid wordt hierdoor weggenomen van bedrijven of de overheid en neergelegd bij iets ongrijpbaars, iets waar men zelf geen invloed op heeft. De morele basis vormt daarmee het tegenovergestelde van maakbaarheid.

De codes bij dit frame zijn gevangen onder de code 'corona'. Belangrijk om te benoemen is dat bij dit frame relatief veel minder uitingen horen dan bij de andere gevonden frames (zie ook de frequentietabel in 4.9), waardoor gesteld kan worden dat dit frame niet erg veelvoorkomend is geweest in het publieke debat. Logischerwijs komt dit frame ook pas voor vanaf 2020 toen het coronavirus de kop op stak in Nederland. Daarnaast is het frame enkel terug te vinden in drie van de vier kranten. De kleine hoeveelheid fragmenten, die niet in alle kranten voorkomen en de kortere tijdsperiode waarin het frame voorkomt, vormen duidelijke tegenstellingen met de rest van de frames, wat nog meer redenen geeft om dit frame apart van de rest te plaatsen in het overzicht (zie 4.10) en de beschrijvingen.

4.9 Geschiktheidstoets

Als laatste stap in de inductieve methode, zoals beschreven in hoofdstuk 3, kan er volgens Van Gorp (2007) aan de hand van een korte geschiktheidstoets vastgesteld worden hoe 'plausibel' de gevonden frames zijn. Hierbij wordt met name gekeken naar de interpretatie aan de hand van het functionele karakter en het verklarende potentieel van de frames. De vijf door Van Gorp (2007) geformuleerde criteria worden hieronder nagelopen, waarbij eventuele bijzonderheden met betrekking tot de gevonden frames worden besproken.

1. Aan het eerste criterium: het uitvoerig beschrijven van de framebundels met hun framing - en reasoning devices, is in paragraaf 4.1 tot en met 4.8 voldaan. In 4.9 is vervolgens ingegaan op de frequentie van de frames wat ook onderdeel is van het eerste criterium.

2. Ten tweede moeten de frames de mogelijkheid bieden de kwestie te definiëren door aan te geven wat het probleem volgens het frame is, wie de verantwoordelijkheid draagt en wat (beleidsmatig) de oplossing zou zijn. Aan dit criterium is voldaan door deze redeneerketens in de beschrijvingen uit te leggen, dit te analyseren en deze onderdelen vervolgens ook nog in de framematrix in bijlage 1 per frame op overzichtelijkere wijze weer te geven. Bij een aantal frames ontbrak een expliciete oplossing, wat het frame niet minder plausibel maakt, omdat het juist bij reasoning devices volgens Van Gorp (2007) voor kan komen dat ze op een latente in plaats van manifeste manier in de tekst aanwezig zijn.

3. Ten derde moeten de frames volgens Van Gorp (2007) voldoende abstract geformuleerd zijn, zodat ze ook in verband kunnen worden gebracht met andere onderwerpen. Dit criterium gaat bij dit onderzoek maar ten dele op, omdat er in eerste instantie naar issue-specifieke frames (De Vreese, 2002, 2005) is gezocht en niet naar generieke frames. Toch zijn een aantal frames in verband te brengen met generieke frames, waardoor de strekking

ervan toepasbaar zou kunnen zijn op meerdere (diversiteits)kwesties. Dit is aangegeven in de beschrijvingen van de frames en hierop wordt tevens verder ingegaan in de uitleg onder de visuele weergave van alle resultaten in 4.11.

4. Ten vierde dient het denkpatroon consistent te zijn, wat in dit onderzoek is bevorderd doordat er geen verschillende onderzoekers en codeurs waren, maar alles door een enkele onderzoeker is geïnterpreteerd. Ook is er in de beschrijvingen getracht om het denkpatroon achter de reconstructie van de frames zo gedetailleerd mogelijk weer te geven.

5. Tot slot bestaat het vijfde en laatste criterium uit de vraag of de frames leiden tot inzicht in en begrip van de bestudeerde situatie. Doordat de frames, in frameparen, met eventuele counterrelaties en onderlinge verbanden (zie figuur 4.11) een beeld geven van hoe het debat in elkaar heeft gezeten, en welke redeneringen daarbij ten grondslag lagen aan de verschillende gehanteerde frames, leiden de frames in hun totaliteit tot inzicht in en begrip van de bestudeerde situatie, namelijk: het maatschappelijke debat rondom een vrouwenquotum in Nederland tussen 2008 en 2022.

4.10 De frequentie van de frames en frameshift

Nu de gevonden frames en hun onderdelen uitgebreid zijn beschreven, is het mogelijk om een beeld te schetsen van de mate waarin deze frames voorkwamen in de data. Hieronder zijn de frames in een tabel gerangschikt op basis van de hoeveelheid uitingen waarop ze zijn gebaseerd.

Frame	aantal uitingen
1. Noodzakelijk breekijzer	180
2. Ongewenste overheidsbemoeienis	112
3. Old Boys Network	96
4. Poldercompromis	93
5. Excuus Truus	80
6. Moederschapsboete	76
7. Balanstrutjes	74
8. Diversiteit loont	71
9. Dwang is nodig	70
10. We lopen achter	64
11. Verinnerlijkt glazen plafond	62
12. Symboolpolitiek	61
13. Kunstmatig noodverband	44
14. Girl Power	38
15. Discriminatie	38
16. Deeltijdcultuur	33
17. Crisis	6

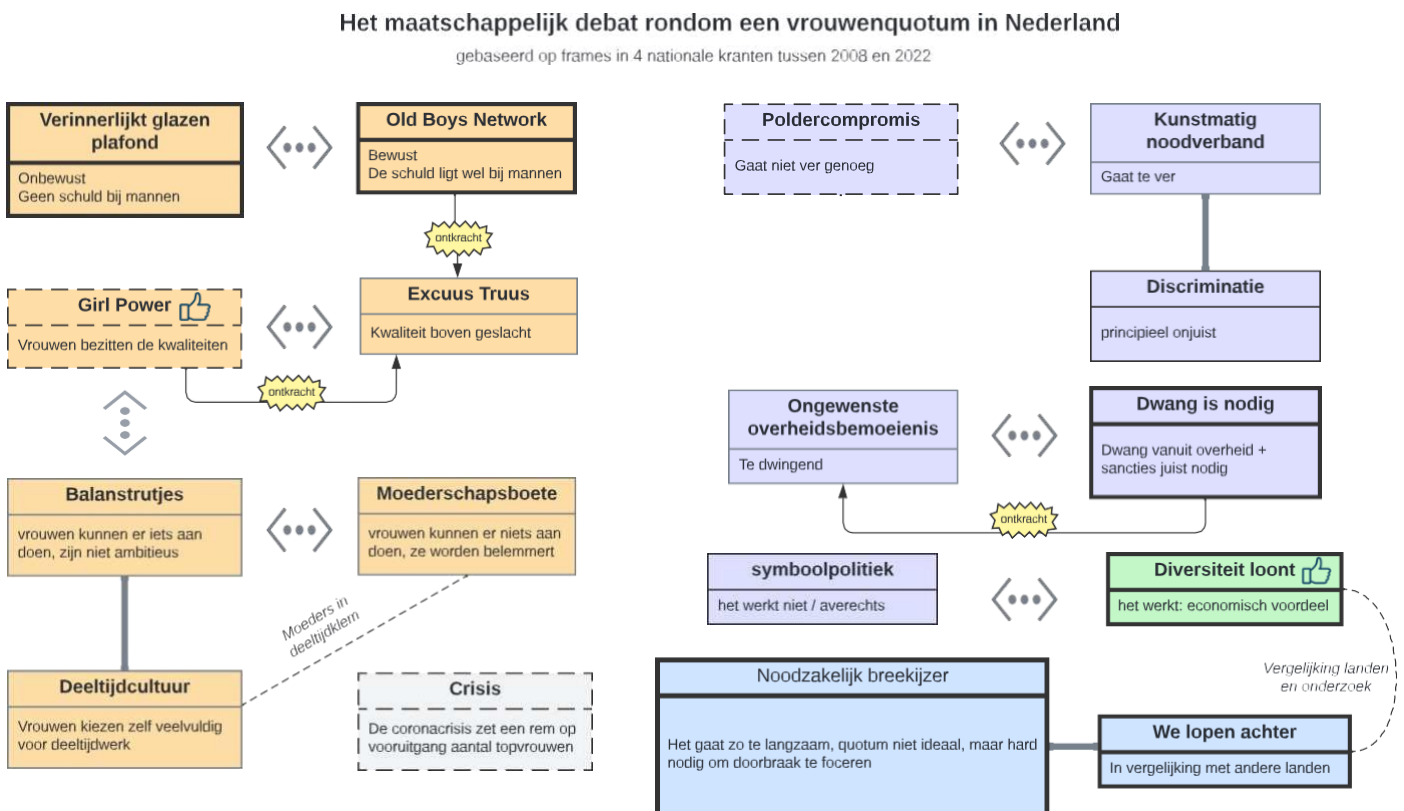
Tabel 4.10: Frequentietabel gevonden frames

Het frame met de hoogste frequentie is Noodzakelijk Breekijzer, wat ook kan verklaren waarom het vrouwenquotum toch is ingevoerd ondanks de veelvuldige tegenargumenten. Als we uitzoomen en kijken naar het onderwerp waaromheen deze frames samenkomen: het vrouwenquotum, is namelijk te zien dat er meer frames zijn met argumenten tegen dan voor de invoering van een wettelijk vrouwenquotum. Dit beeld komt overeen met de quickscan en was tevens onderdeel van de aanleiding voor dit onderzoek. Van de gevonden 17 frames, zijn er 8 tegen een vrouwenquotum: (1) Ongewenste overheidsbemoeienis, (2)

Excuus Truus, (3) Moederschapsboete, (4) Balanstrutjes, (5) Symboolpolitiek, (6) Kunstmatig noodverband, (7) Discriminatie, (8) Deeltijdcultuur. De volgende zes zijn volledig voor: (1) Noodzakelijk breekijzer, (2) Old Boys Network, (3) Diversiteit loont, (4) Dwang is nodig, (5) We lopen achter, (6) Verinnerlijkt glazen plafond. Tot slot zijn er nog drie frames die in het midden hangen: het frame Een Poldercompromis is in principe voor een vrouwenquotum, maar vindt dat het als beleidsoptie niet afdoende is, het Girl Power frame heeft geen problemen met een quotum, maar ziet het niet als noodzakelijk en kan dus als ‘neutraal’ worden gelabeld. Tot slot wordt bij het Crisis frame niet voor of tegen een vrouwenquotum geageerd, maar wordt vooral de (niet beïnvloedbare) oorzaak voor de probleemkwestie benadrukt.

De hoge mate waarin het frame van het Noodzakelijk breekijzer voorkwam, is ook te koppelen aan de shift in het denken over een quotum die zowel expliciet in de data als aan de hand van een analyse van de data naar voren kwam. Er is in het totale tijdsbestek waarin discussie plaatsvond over deze kwestie, sprake geweest van een belangrijke verandering doordat het na jaren zonder quotum voor veel mensen bleek dat er toch een quotum als breekijzer nodig was om een doorbraak te forceren. Deze opvatting werd, zeker vanaf 2019, door burgers, journalisten, ‘bekeerde’ topvrouwen en politici gedragen, ondanks dat sommigen van hen zeker niet met deze denkbeelden begonnen aan het begin van de discussie. De (verstreken) tijd speelt hierbij een grote rol, wat ook duidelijk naar voren is gekomen in de argumenten bij het frame Noodzakelijk breekijzer (zie paragraaf 4.4.1).

4.11 Alle frames en hun onderlinge verbanden

Figuur 4.1. Visuele weergave van de gevonden frames en hun onderlinge verbanden

In de figuur zijn de in totaal 17 verschillende mediaframes weergegeven die, als resultaten vanuit dit onderzoek en de outcome van het framing proces (Scheufele, 1999) een beeld schetsen van het maatschappelijke debat rondom een vrouwenquotum in Nederland.

Er bleken tussen de frames diverse onderlinge (dwars)verbanden te bestaan, wat ertoe geleid heeft de resultaten op deze wijze in een visuele weergave te tonen, in plaats van (enkel) in een traditionele framematrix (zie bijlage 1). Hieronder volgt een toelichting van alle verbanden, zoals deze zijn weergegeven in figuur 4.1.

4.11.1 Toelichting: Verbanden en relaties

De gevonden frames zijn op verschillende manieren te clusteren. Het innemen van een dergelijk meta-perspectief geeft een dieper analytisch inzicht in de onderzoeksresultaten en daarmee in (de onderdelen van) het maatschappelijke debat. In de figuur zijn de eerder toegelichte frameparen en counterframes bij elkaar te zien, doordat ze met elkaar verbonden zijn of tegenover elkaar staan. Bij de frames die tegenover elkaar staan, is sprake van een counterrelatie doordat de argumenten elkaar tegenspreken of er een andere belangrijke tegenstelling in de redeneerketen bestaat. Wanneer er in de data expliciet werd getracht een ander frame te ontcrachten, is dit ook aangegeven in de figuur. Deze relaties zijn in de toelichtingen in paragraaf 4.1 - 4.8 inhoudelijk besproken. De frames die bij elkaar horen, als framepaar zonder counterrelatie, zijn verbonden door een vaste lijn. Een gestippelde lijn betekent dat het geen direct framepaar is, maar dat er wel een andere overeenkomstig onderliggend principe is dat zij beiden bezitten. Op grond waarvan dat is, is kernachtig aangegeven naast de stippellijn.

Een tweede manier om de frames te clusteren is op basis van onderliggende, meer abstracte mechanismen. Deze indeling is in de figuur aangebracht door middel van verschillende kleuren. Een groot deel van de frames (7) gaat in de kern over de mens: de probleemkwesitie, causale interpretatie of oorzaak bevindt zich bij deze categorie frames in de aard van mensen. Deze frames hebben de kleur oranje. Daarnaast zijn er 6 frames die benadrukken dat de overheid of politiek een grote rol speelt in de oorzaak, verantwoordelijkheid of het oplossen van de probleemkwesitie. Deze frames zijn te herkennen door de kleur paars. Dan zijn er twee frames die zich baseren op een metafoor van tijd en de kleur blauw hebben en is er nog het Diversiteit Loont frame dat een economische basis heeft (groen). Tot slot staat het crisis frame binnen deze indeling wederom los van de rest en heeft een eigen kleur grijs.

Ten derde is er logischerwijs de indeling die in 4.10 is besproken waarbij een groot deel van de frames tegen, een ander deel volmondig voor en een klein deel neutraal of ertussenin hangt met betrekking tot de invoering van een wettelijk vrouwenquotum in Nederland. Deze clustering is aangegeven door middel van de omlijning. Dikgedrukte frames zijn voor, normaal gedrukte frames zijn tegen en de frames die ertussenin vallen, hebben een onderbroken omlijning.

Ten vierde is er de scheiding tussen positief en negatief. Veruit de meeste frames zijn negatief geformuleerd, omdat er in de redeneerketen vooral de nadruk wordt gelegd op wat niet goed of negatief is. Enkel twee frames benadrukken iets positiefs, namelijk het Girl Power frame en Diversiteit loont. Het Girl Power frame heeft een duidelijke positieve noot waarbij vrouwen als krachtig en competent worden omschreven, waardoor er in feite geen probleem is. Ook Diversiteit loont, heeft een positieve titel, omdat het frame alle positieve gevolgen van een vrouwenquotum naar voren haalt, waarbij economische winstgevendheid

naast maatschappelijke voordelen, een prominente plaats krijgt. Dit verschil is in de visuele weergave aangegeven met een duim omhoog bij de twee frames met een positieve connotatie.

5. Conclusie

Welke frames zijn er omtrent een vrouwenquotum in Nederland te reconstrueren vanuit artikelen in de vier grootste nationale kranten in de periode van 2008-2022?

Ter beantwoording van de bovenstaande onderzoeksvraag, zijn er in totaal 17 verschillende frames gereconstrueerd op basis van de krantenartikelen die de discussie rondom een vrouwenquotum in Nederland gedurende de onderzochte tijdsperiode weerspiegelen. Deze mediaframes zijn gebruikt door journalisten, experts en burgers en zijn voor, tegen of neutraal met betrekking tot de invoering van een wettelijk vrouwenquotum. Ook hebben ze als losse frames dus verscheidene definities van het probleem, de oorzaak, de oplossing en verschillende morele oordelen over de situatie (zie bijlage 1 voor de frame matrix), zoals Entman (1993) stelt. Zeven van de gevonden frames hebben vanuit een metaperspectief betrekking op 'de aard van de mens', zes frames gaan met name over de rol van de overheid, twee frames baseren zich op het idee van tijdsdruk en één frame heeft een economische basis. Tot slot is er een frame dat losgekoppeld kan worden van de rest en ook relatief weinig voorkomt. De gevonden frames worden hieronder kort omschreven in paren of drietallen, omdat ze onderling verbonden zijn door overeenkomsten of tegenstellingen in hun redeneerketens.

De frames 'Verinnerlijkt glazen plafond' en 'Old Boys Network' vormen een tweetal die tegenover elkaar staan: het verinnerlijkt glazen plafond benadrukt de *implicit gender bias* die wij als mensen onbewust hebben geïnternaliseerd, wat ertoe leidt dat vrouwen anders worden beoordeeld dan mannen. Dit selecteren op basis van vooroordelen en stereotype denkbeelden gebeurt ook bij functies in de top van het bedrijfsleven. Het Old Boys Network frame benadrukt daarentegen de bewuste manier waarop mannen met elkaar in een netwerk zitten en de top domineren doordat zij elkaar onderling banen toebedelen. Beide frames zijn voor een vrouwenquotum, waardoor ze op dat vlak geen counterframes van elkaar zijn. Deze counterrelatie is aanwezig op het vlak van de verantwoordelijkheid waaraan het probleem wordt toegeschreven.

'Kunstmatig Noodverband' en 'Discriminatie' zijn twee frames die allebei stellen dat een wettelijk vrouwenquotum te ver gaat en niet te legitimeren valt. Deze frames worden beide gebruikt door personen die fel tegen de invoering van een quotum zijn. Daartegenover staat het frame 'Een poldercompromis' waarbij juist wordt benadrukt dat het wetsvoorstel lang niet ver genoeg gaat en nog verder uitgebreid dient te worden. De counterrelatie is evident. Interessant genoeg ligt de morele basis van deze frames wel dicht bij elkaar in de buurt: het gaat bij alle drie over vormen van onrechtvaardigheid en het bestrijden van ongelijkheid.

Een derde framepaar met een counterrelatie is 'Ongewenste Overheidsbemoediging' en 'Dwang is nodig'. Het eerste benadrukt dat het niet aan de overheid is om wettelijk in te grijpen in het HR-beleid van private organisaties en dat deze maatregel (een vrouwenquotum) te dwingend zou zijn. Het tweede frame betoogt juist dat er dwang nodig is vanuit de overheid, omdat organisaties zich niet inzetten voor diversiteitsbeleid als daar

geen sanctie aan vast hangt. De overheid speelt in beide gevallen een grote rol als verantwoordelijke partij.

Dan is er het framepaar dat samenhangt op basis van de onderliggende notie van tijdsdruk: 'Noodzakelijk Breekijzer' en 'We lopen achter' zijn twee frames die beide hameren op een te trage vooruitgang en het achter lopen op de tijdsgeest of ander landen. Zonder vrouwenquotum, is er geen of te weinig vooruitgang waardoor dit nodig is om een doorbraak te forceren. Het 'Noodzakelijk Breekijzer' frame is het meest voorkomende frame (gebaseerd op het aantal fragmenten op basis waarvan dit frame is gereconstrueerd) en heeft een belangrijke rol gespeeld in het uiteindelijke besluit om toch een vrouwenquotum in te voeren, ondanks de vele tegenargumenten die de revue bleven passeren.

De drie frames 'Moederschapsboete', 'Vrouwen als balanstrutjes' en 'Deeltijdcultuur' gaan over vrouwen zelf. De relaties tussen de bovengenoemde frames is gebaseerd op waar 'de schuld' ligt en het al dan niet hebben van een vrije keuze. Het frame van de moederschapsboete draait om het idee dat vrouwen er niets aan kunnen doen dat zij de top niet bereiken. Dit komt door allerlei externe hindernissen (man die niet voldoende zorgt, kinderopvangkosten, schoolsysteem etc.). De frames vrouwen als balanstrutjes en de deeltijdcultuur leggen de oorzaak van het probleem juist wel bij vrouwen zelf neer. Waarbij vrouwen worden neergezet als deeltijdprinsesjes en balanstrutjes. In dit geval zijn het interne en beheersbare factoren die hen tot nu toe hebben belemmerd om naar de top door te stromen, zoals hun eigen gedrag, gebrek aan ambitie en keuzes. Dit verschil in vrije keuze die er in het eerste frame niet is en bij de counterframes juist wel is typerend voor de relatie.

Het tweetal 'Excuus Truus' en 'Girl Power' is aan elkaar gekoppeld, omdat het eerste frame tegen een vrouwenquotum is en beargumenteert dat vrouwen niet aan de top moeten worden aangesteld, omdat ze vrouw zijn. Dit frame gaat er van uit dat vrouwen dus niet per definitie geschikt zijn en kwaliteit altijd boven geslacht moet gaan bij topfuncties. Het 'Girl Power' frame ontkracht deze argumenten en dat gebeurt dikwijls expliciet, waarbij manifeste framing devices onder de categorie 'argumenten' (Van Gorp, 2007) aangaven dat het fenomeen Excuus Truus onlogisch en een drogredenering is, omdat het onzin is dat een vrouw, aangenomen door een quotum, per definitie ongeschikt zou zijn. Er zijn juist genoeg hoogopgeleide, geschikte vrouwen die het kunnen maken, waardoor een quotum eigenlijk niet eens nodig is.

Dan is er het frame 'Diversiteit loont' dat stelt dat een vrouwenquotum goed werkt en met name het economische voordeel van een minder homogeen bestuur benadrukt. Het frame 'Symboolpolitiek' stelt juist dat een vrouwenquotum niet werkt of zelfs averechtse effecten kan hebben. Beide frames maken gebruik van onderzoeken en voorbeelden uit andere landen om hun punt kracht bij te zetten. Door deze tegengestelde reasoning devices, zouden de overkoepelende frames als counterframes kunnen worden beschouwd, ondanks dat ze elkaar argumenten niet direct of op expliciete wijze ontkrachten.

Tot slot is er nog het 'Crisis'-frame dat niet in een framepaar of counterrelatie met een ander frame is ingedeeld. Dit laatste frame betreft de coronacrisis bij het debat rondom een vrouwenquotum. Volgens dit frame, is het probleem: het achterblijven van de groep vrouwen in de top ondanks de eerdere maatregelen (zoals het streefcijfer), (deels) te wijten aan deze crisis. Dit frame komt het minst voor in de data.

Samenvattend zijn er in totaal dus 17 frames die het debat inhoudelijk vormgeven. Van dit totale aantal frames zijn er 8 frames duidelijk tegen een vrouwenquotum, 6 voor en positioneren 3 zich daar op verschillende plaatsen tussenin. De frameshift die rond 2019 plaatsvond en waarbij het frame 'Noodzakelijk Breekijzer' steeds vaker voorkwam, zou een mogelijke verklaring kunnen zijn waarom er na de lange periode van discussie uiteindelijk toch voor is gekozen een wettelijk quotum in te voeren voor vrouwen in de top. De

argumentatie dat het inmiddels te lang duurt en dat er een (heftig) middel móét worden ingezet om de huidige slepende situatie mee te doorbreken, kreeg steeds meer aanhang. Ook van partijen die zich eerder in het debat juist fel tegen quota hadden uitgesproken, zoals een aantal bekende topvrouwen. Hierbij is duidelijk geworden dat tijd een belangrijke rol kan spelen, ondanks (m)eerdere bezwaren.

Concluderend bieden de reconstructies van de frames en de visuele weergave als resultaten van dit onderzoek inzicht in alle standpunten, denkbeelden en argumenten die in het debat voorafgaand aan de invoering van het vrouwenquotum zijn gebruikt en in de manier waarop dit debat zich heeft ontwikkeld.

6. Discussie

In dit hoofdstuk wordt gereflecteerd op de rol van de onderzoeker en op het onderzoeksproces als geheel. Daarbij worden de beperkingen van het onderzoek besproken en tot slot worden er suggesties gegeven voor vervolgonderzoek.

Het doel van deze studie was om te achterhalen welke frames er in de relatief lange periode van debat rondom een vrouwenquotum in Nederland zijn voorgekomen. Op basis van bestaande literatuur, kon worden vastgesteld dat het reconstrueren van frames vanuit krantenartikelen eerder succesvol is gedaan door onderzoekers zoals Entman (1991) en Van Gorp (2005). Krantenartikelen vormden dan ook toegankelijke en bruikbare data om dit onderzoek op te baseren. Door de onderzoekstraditie op dit terrein in te duiken, werd duidelijk dat er door de jaren heen veelvuldig en op verschillende manieren onderzoek naar framing is gedaan. De aantallen artikelen waren te hoog om allemaal in de literatuurreview te kunnen bespreken. Door keuzes te maken is er toch getracht de, voor dit onderzoek, meest relevante en bruikbare theorieën en inzichten te bespreken zodat het onderzoek op basis van een duidelijk begrip van de theorie kon worden uitgevoerd. Tijdens het literatuuronderzoek werd duidelijk op welke plek in de theorie dit onderzoek zich zou bevinden en ontstond er inzicht in hoe frames zijn opgebouwd en uit welke tekstuele aspecten deze bestaan. De aanpak van Van Gorp (2007), deels gebaseerd op het gedachtegoed van Entman (1993) bood daarbij een bruikbare methode om dit vraagstuk mee aan te vliegen. Deze methode bleek juist gekozen: het onderzoek heeft veel resultaten en inzicht in het debat met zich meegebracht. Dit weet men als onderzoeker immers nooit van tevoren en hoewel de quickscan, die vooraf werd uitgevoerd, liet zien dat er zeker een aantal frames werden gebruikt, kon niet worden voorspeld dat dit er 17 zouden zijn. Volgens Semetko en Valkenburg (2000) is deze vorm van framing onderzoek door de hoge arbeidsintensiviteit slechts uit te voeren op een klein corpus. Dit verklaart waarom andere, vergelijkbare onderzoeken vaak gebruik maken van minder data, zoals Van Gorp, Figureux & Vandekeybus (2019) die 172 bijdragen hebben geanalyseerd en een voorselectie maakten op basis van de titels van de krantenartikelen. Een dergelijke voorselectie is in dit onderzoek niet gedaan, waardoor er vanuit 274 artikelen 1.500 fragmenten aan framing devices zijn gecodeerd. Deze werkwijze was inderdaad zeer tijdrovend, omdat er veel over het vrouwenquotum was geschreven, maar heeft er wel voor gezorgd dat er diep tot de data is doorgedrongen en dat er zo veel mogelijk voorkomende frames zijn gereconstrueerd.

Men kan bij dit soort onderzoek echter nooit met zekerheid vaststellen dat er niet nog meer frames omtrent het onderwerp bestaan (Van Gorp, 2007). Dit onderzoek pretendeert dan ook niet dat dit de enige 'ware' frames zijn en had niet tot doel om tot generaliseerbare resultaten te komen, omdat in eerste instantie werd gezocht naar issue specific frames. Daarnaast speelt de interpretatie van de onderzoeker onvermijdelijk een grote rol bij kwalitatief en inductief framing onderzoek, omdat een deel van het frame, voornamelijk de reasoning devices, regelmatig impliciet aanwezig zijn in de tekst. De onderzoeker dient, op basis van de eigen interpretatie deze latente boodschap te achterhalen (Van Gorp, 2005) waarbij de onderzoeker een eigen (culturele) achtergrond, voorkennis en ervaring meeneemt. Een andere onderzoeker zal daarnaast naar eigen inzicht coderen en wellicht andere codes gebruiken om de fragmenten (en de uiteindelijke frames) te benoemen. Toevalligerwijs waren de standpunten rondom het vrouwenquotum met hoge regelmaat expliciet in de tekstfragmenten aanwezig (zie voorbeelden in 4.1- 4.9), waardoor de kans groter is dat een andere onderzoeker (met dezelfde methode) op gelijksoortige framebundels uit zou komen, zij het wellicht met een iets andere benaming.

Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te verhogen, is daarom getracht de methode en het denkpatroon tijdens de analyse dusdanig te expliciteren zodat de lezer als het ware meegenomen wordt in de verschillende stappen van het onderzoek. Desondanks kan het als een beperking worden beschouwd dat er niet meerdere codeurs zijn ingezet om de data in meerdere rondes mee te coderen. Idealiter is dit wel het geval, zodat de codes van verschillende personen tussentijds met elkaar konden worden vergeleken (*interrater reliability*). Dit wordt volgens Gagestein (2015) bij kwalitatief onderzoek veelal niet gedaan, maar heeft wel een toegevoegde waarde. De onderzoeker heeft namelijk zelf ook interne frames die nooit helemaal uit te schakelen zijn (Gagestein, 2015). In vervolgonderzoek is het dus aan te raden dit wel te doen, zodat de invloed van de interpretatie van de onderzoeker kan worden verminderd en de betrouwbaarheid van het onderzoek toeneemt.

Een andere suggestie voor vervolgonderzoek kan zijn om op deductieve wijze te na te gaan of de frames die in dit onderzoek naar voren zijn gekomen, ook zijn voorgekomen in andere media waarop veel is gediscussieerd over dit maatschappelijk issue, zoals op sociale media (bijvoorbeeld twitter), online fora of talkshows.

Nog een mogelijkheid is om binnen dit onderwerp onderzoek te doen naar de visuele elementen van framing in de media. In dit onderzoek is enkel gefocust op tekst en zijn de afbeeldingen bij de krantenartikelen niet meegenomen, maar ook foto's of afbeeldingen kunnen onderdeel zijn van het framingsproces. Zeker in de huidige beeldcultuur waarin een groot deel van de mensen het nieuws via een smartphone of tablet tot zich neemt, kan het een rol spelen bij het cognitieve schema dat de combinatie van tekst en beeld oproept. In dit licht zou ook framing in de berichten op sociale platformen zoals instagram kunnen worden onderzocht, omdat het daar nog meer om beeld draait dan om tekst.

Verder zou het interessant zijn inzicht te verwerven in de verschillen tussen kranten. In dit onderzoek is hier niet op gefocust, maar men zou kunnen onderzoeken of twee kranten met een verschillende filosofie en/of lezerspubliek ook andere frames hanteren. Hierbij is het ook weer interessant te kijken of er verschillen in framing bestaan tussen traditionele media en nieuwere, online media omdat er in dat laatste geval geen tussenkomst is van een journalist en de meningen dus nog sterker ongefilterd worden geuit dan in de ingezonden brieven uit dit onderzoek.

Ten slotte zou er van de frames uit dit onderzoek, die in verband gebracht konden worden met generieke frames, zoals het *moral value* frame (Neuman et al. 1992) en het *responsibility* frame (Semetko & Valkenburg, 2000), kunnen worden onderzocht of deze frames ook worden toegepast in de berichtgeving rondom andere actuele diversiteits- of beleidskwesties.

Literatuur

- Aday, S. M. H. (1999). *Public journalism and the power of the press: Exploring the framesetting effects of the news*. University of Pennsylvania.
- Aday, S. (2006). The framesetting effects of news: An experimental test of advocacy versus objectivist frames. *Journalism & mass communication quarterly*, 83(4), 767-784.
- Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: Denken en doen* (2^e editie). Boom Lemma.
- Brüggemann, M., & D'Angelo, P. (2018). Defragmenting news framing research: Reconciling generic and issue-specific frames. In *Doing news framing analysis II* (pp. 90-111). Routledge.
- Bryman, A. (2015). *Social research methods. 5th edition*. Oxford University Press.
- Charmaz, K. (2000). Grounded theory: Objectivist and constructivist methods. *Handbook of qualitative research*, 2(1), 509-535.
- Brüggemann, M. (2014). Between frame setting and frame sending: How journalists contribute to news frames. *Communication Theory*, 24(1), 61-82.
- De Bruijn, H. (2014). *Framing: over macht van taal in de politiek*. Atlas Contact.
- De Bruijn, J. A., Van Bueren, E. M., & Kreiken, F. H. (2012). Framing en reframing in het klimaatdebat. *Bestuurskunde*, 21 (4) 2012.
- De Vreese, C.H, Peter, J., & Semetko, H.A, (2001). Framing Politics at the Launch of the Euro: A Cross-National Comparative Study of Frames in the News. *Political Communication*, 18(2), 107–122.
- De Vreese, C. H. (2005). News framing: Theory and typology. *Information Design Journal & Document Design*, 13(1).
- Druckman, J. N. (2001). Evaluating framing effects. *Journal of economic psychology*, 22(1), 91-101.
- Entman, R.M. (1991). Framing U.S. coverage of international news: Contrasts in the narratives of the KAL and the Iran Air incidents. *Journal of Communication*, 41(4), 6-27.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Towards clarification of a fractured paradigm. *McQuail's reader in mass communication theory*, 390, 397.
- Fishman, M. (1980). *Manufacturing the news*. University of Texas Press.
- Gagestein, S. (2015). Kwalitatief framingonderzoek als middel voor vergroting van de overtuigingskracht in publieksvoorlichting en reclame. *KWALON*, 20(1).
- Gitlin, Todd (1980) *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley, CA: University of California Press.

- Goffman, E. (1974). *Frame analysis*. New York: Free Press.
- Hänggli, R. (2011). Key factors in frame building. In *Political communication in direct democratic campaigns* (pp. 125-142). Palgrave Macmillan, London.
- Homar, A. R., & Cvelbar, L. K. (2021). The effects of framing on environmental decisions: A systematic literature review. *Ecological Economics*, 183, 106950.
- Kahneman, D. (2011). *Ons feilbare denken*. Business Contact.
- Kammer, C., & Sterk, A. (2019, 3 december). Vrouwenquotum – historische stap of slap poldercompromis? NRC. <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/12/03/politieke-meerderheid-voor-vrouwenquotum-kwam-stapje-voor-stapje-dichterbij-a3982517>
- Kozman, C. (2017). Measuring issue-specific and generic frames in the media's coverage of the steroids issue in baseball. *Journalism Practice*, 11(6), 777-797.
- Lakoff, G. (2004). *Don't Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate* (White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing).
- Lakoff, G. (2008). *The political mind: a cognitive scientist's guide to your brain and its politics*. Viking.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. sage.
- Ministerie van Algemene Zaken. (2022, 25 februari). *Kabinet wil meer vrouwen in de top van (semi)publieke organisaties*. Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl. Geraadpleegd op 2 juni 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/02/25/kabinet-wil-meer-vrouwen-in-de-top-van-semipublieke-organisaties>
- Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2021, 28 september). *Betere man-vrouw verhouding geregeld voor top bedrijfsleven*. Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl. Geraadpleegd op 13 mei 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/09/28/betere-man-vrouw-verhouding-geregeld-voor-top-bedrijfsleven>
- Nelson, Thomas E. and Zoe M. Oxley (1999) 'Issue Framing Effects on Belief Importance and Opinion', *The Journal of Politics*, 61, 1040–67.
- Nelson, T. E., & Willey, E. A. (2001). Issue frames that strike a value balance: A political psychology perspective. *Framing public life: Perspectives on media and our understanding of the social world*, 245-266.
- Neuman, W. Russell, Marion R. Just and Ann N. Crigler (1992) *Common Knowledge: News and the Construction of Political Meaning*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Pan, Z.P., & Kosicki, G.M. (1993). Framing analysis: An approach to news discourse. *Political Communication*, 10, 55-75.
- Patterson, T. E. (1993). *Out of order*. New York: Random House.
- Rhodebeck, L. A. (1998). *Framing policy debates on old age*. Paper presented at the annual

- conference of the Midwest Political Science Association, Chicago, IL.
- Sheafer, T., & Gabay, I. (2009). Mediated public diplomacy: A strategic contest over international agenda building and frame building. *Political communication*, 26(4), 447-467.
- Scheufele, Dietram A. (1999). 'Framing as a Theory of Media Effects, *Journal of Communication*, 49(1), 103–122.
- Scheufele, D. A., & Tewksbury, D. (2007). Framing, agenda setting, and priming: The evolution of three media effects models. *Journal of communication*, 57(1), 9-20.
- Semetko, H. A., & Valkenburg, P. M. (2000). Framing European politics: A content analysis of press and television news. *Journal of Communication*, 50(2), 93-109.
- Senden, L. (2018, 8 maart). "Meer landen gaan over tot harde regels rond topvrouwen". Universiteit Utrecht. Geraadpleegd op 2 juni 2022, van <https://www.uu.nl/nieuws/meer-landen-gaan-over-tot-harde-regels-rond-topvrouwen>
- Tewksbury, D., & Scheufele, D. A. (2009). News framing theory and research. In *Media effects* (pp. 33-49). Routledge.
- Tuchman, Gaye (1978) *Making News: A Study in the Construction of Reality*. The Free Press.
- Van Gorp, B. (2004). Framing en het interpreteren van nieuws: Een experimenteel onderzoek naar de effecten van frames. PSW-paper, 6, 29 pp: Antwerpen: Universiteit van Antwerpen.
- Van Gorp, B. (2005). Where is the frame? Victims and intruders in the Belgian press coverage of the asylum issue. *European journal of communication*, 20(4), 484-507.
- Van Gorp, B. (2006). *Framing asiel: indringers en slachtoffers in de pers*. Acco.
- Van Gorp, B. (2007). Het reconstrueren van frames via inductieve inhoudsanalyse: uitgangspunten en procedures. *KWALON* 35, 12(2), 13-18.
- Van Gorp, B. (2007b). The constructionist approach to framing: Bringing culture back in. *Journal of Communication*, 57, 60-78.
- Van Gorp, B., Figoureux, M., & Vandekeybus, A. (2019). De verbindende samenleving: Zestien brillen om naar multiculturaliteit in Nederland te kijken.
- Van Gorp, B., Figoureux, M., & Vyncke, B. (2018). Twitterende politici over migratie: Welke effecten heeft de gehanteerde framing?.
- Van Gorp, B. & Van der Goot, M. (2009). *Duurzame landbouw: een meer effectieve communicatie dankzij framing*. Koning Boudewijnstichting.
- Van Gorp, B. & Vercruyssen, T. (2011). *Framing en reframing: anders communiceren over dementie*. Koning Boudewijnstichting.
- Vrouwenkiesrecht in Nederland | Kennis*. (2019, 1 januari). Atria. Geraadpleegd op 29 mei 2022, van

<https://atria.nl/nieuws-publicaties/vrouwen-in-de-politiek/vrouwenkiesrecht-in-nederland/>

Wester, F. (2017). Goffman als basis voor frame-analyse en framingonderzoek. *KWALON*, 22(2).

Wichgers, L., Jacobs, L., & van Spanje, J. (2021). The battle of frame building: The reciprocal relationship between journalists and frame sponsors. *The International Journal of Press/Politics*, 26(3), 674-698.

Bijlage 1. Traditionele Framematrix met de resultaten:

Frame	Reasoning devices				Framing devices
	Probleem definitie:	Oorzaak van problematisering / kwestie	Oplossing voor de problematisering / kwestie	Morele basis	Uitingsvormen (citaten uit analyse materiaal)
1. Een verinnerlijkt glazen plafond	Vrouwen kunnen moeilijker doorstromen naar de top als gevolg van impliciete voorkeuren die wij als mensen hebben geïnternaliseerd en die in het voordeel van mannen werken doordat zij als de standaard worden gezien.	De 'implicit gender bias' die ervoor zorgt dat mannen en vrouwen ongelijk beoordeeld worden. Hierdoor selecteren we niet per definitie op basis van kwaliteit, maar ook op basis van onbewuste associaties, vooroordelen en voorkeuren.	Een wettelijk vrouwenquotum, zodat er steeds meer vrouwelijke rolmodellen zijn en stereotypen denkbeelden hierover kunnen worden doorbroken. Aangevuld met het periodiek evalueren van selectiecriteria door headhunters.	Bewustwording over en inzicht creëren in ons eigen denken en handelen; aanpassingsvermogen	"Een verinnerlijkt glazen plafond bij beide seksen. 'Niets bedriegt ons meer dan ons oordeel', zei Leonardo da Vinci rond 1495. Hij heeft gelijk. Elk oordeel staat beweging in de weg en dus verandering" (Volkskrant, 30-12-2019).
2. Old boys network	De top wordt bestierd door (voornamelijk witte) mannen. Dit wordt in stand gehouden doordat zij elkaar 'onderhands' banen aanbieden en opvolgers kiezen binnen hun eigen kring.	De oorzaak voor het gebrek aan vrouwen in de top is het feit dat mannen in een 'old boys network' zitten en dit in stand houden door leden van dezelfde groep die zij kennen (man en wit) te benoemen in plaats van vrouwen of andere groepen.	Het invoeren van een vrouwenquotum zodat de, al jaren lang ongelijke, verhoudingen gelijk getrokken kunnen worden en het patroon van het onderling benoemen wordt doorbroken.	Onrechtvaardigheid	"Mannen zitten in hun eigen wereld: ze helpen elkaar" (Telegraaf, 10-03-2018). "In het bedrijfsleven zag ik dat mannen elkaar bleven benoemen en dat het old boys network hen daarbij hielp" (Volkskrant, 20-05-2017).
3. De deeltijdcultuur	In Nederland werken vrouwen verhoudingsgewijs erg vaak in deeltijd. Deze deeltijdcultuur maakt het onmogelijk om een aanzienlijk percentage vrouwen in de top te krijgen.	Het feit dat Nederlandse vrouwen graag in deeltijd werken (en hier dus zelf voor kiezen), maakt dat een baan in de top voor hen niet mogelijk is. Een baan in de top bedraagt namelijk al snel 50 of 60 uur per week.	Vrouwen moeten worden gestimuleerd om meer te werken en financieel onafhankelijk te worden. "Vrouwen hebben vaak een 'kleine baan' omdat hun man fulltime werkt. Door ze te stimuleren om meer te werken, zullen zij economisch zelfstandiger worden."	Het bekritisieren van de keuze om in deeltijd te werken; dit wegzetten als niet ambitieus genoeg; vrouwen hebben 'geen recht van spreken'.	"Hoe kun je in hemelsnaam een afdwingbaar vrouwenquotum van 30 procent voor topfuncties willen als 2/3e van de NL vrouwen al bij start werkende leven zelf KIEST voor parttime werk?" (NRC, 29-04-2021).

4. Excuus Truus	Vrouwen benoemen, omdat ze vrouw zijn zorgt ervoor dat zij worden gezien als een 'Excuus Truus'. Ze worden niet serieus genomen en voelen zich daar alleen maar onprettig bij.	Wanneer vrouwen aan de hand van een quotum in de boardrooms terecht komen, neemt men hen daar niet serieus. Een vrouwenquotum werkt daarom stigmatiserend en werkt de emancipatie van vrouwen alleen maar tegen.	Selecteren op kwaliteit, dan kunnen gekwalificeerde mannen en vrouwen allebei kans maken op de positie.	Denigreren ; stigmatisering	Een quotum werkt stigmatiserend; vrouwen worden erdoor gezien als excuustruus. Het idee ontstaat dat zij die functie heeft gekregen op grond van haar vrouw-zijn (NRC, 10-12-2014).
5. Discriminatie	Het lage aantal vrouwen in de top, kan simpelweg niet worden opgekrikt door de invoering van quotum, omdat dit anderen discrimineert.	Wanneer vrouwen voorrang hebben op topposities, worden mannen stelselmatig gediscrimineerd.	Geen vrouwenquotum hanteren, zodat kandidaten niet worden gekozen op basis van discriminatoire selectiecriteria er niet wordt ingegaan tegen de grondwet.	Discriminatie en onrechtvaardigheid onder het voorwendsel van rechtvaardigheid; in strijd met de grondwet	"Quota verhogen de kans op discriminatie, omdat ze selectie op basis van geslacht bevorderen. Als mannen vaker voltijds werken of lange weken draaien, bestaat het risico dat mannen worden geworven uit een grotere pool kandidaten dan vrouwen" (NRC, 28-12-2019).
6. Diversiteit loont	Een eenzijdig, homogeen bestuur werkt minder goed dan een divers bestuur. Wanneer er te veel mensen met dezelfde perspectieven samen zitten, ontstaat er groupthink en tunnelvisie.	Doordat de top van het bedrijfsleven voornamelijk bestaat uit mannen, kampt de top met intellectuele bijziendheid: als iedereen te veel hetzelfde is, ontstaat er groepsdenken en tunnelvisie. Daarom is het van belang verschillende perspectieven aan tafel te hebben.	Een vrouwenquotum helpt om versneld de samenstelling van de top in het bedrijfsleven heterogeen te maken. Dit is nodig, omdat meer diversiteit ervoor zorgt dat je op verschillende manieren naar dingen kijkt en dat je allerlei kwaliteiten bij elkaar brengt. Bovendien krijgen we zo een goede afspiegeling van onze samenleving. Talent wordt beter benut en we krijgen we meer vernieuwing en creativiteit.'	Diversiteit als verrijking en verbreding van de mogelijkheden ; economisch; gewin ; gelijkwaardigheid	"Als er een quotum komt, is dat geen verzwarende voor de werkgevers, maar een verrijking.(...). De hele sfeer in het team wordt opener en het is dan gemakkelijker om uit elk teamlid het beste te halen. Ik ben ervan overtuigd dat Nederland beter wordt door een vrouwenquotum" (Telegraaf, 10-03-2018).

<p>7. Dwang is onontbeerlijk</p>	<p>Bedrijven spannen zich niet voldoende in om diversiteit in hun bestuur te creëren.</p> <p>Dwang en sancties zijn blijikbaar nodig, want anders doen ze uit zichzelf weinig mee.</p>	<p>Bedrijven interesseren zich er niet voor, wuiven het weg en vermelden in hun jaarverslag verklaringen zoals: de sector leent zich er niet voor, er zijn te weinig gekwalificeerde vrouwen etc.</p>	<p>De oplossing is een wettelijk en verplicht vrouwenquotum mét sancties (in tegenstelling tot het vrijblijvende streefcijfer dat daarvoor al jaren gold), zodat de bedrijven gedwongen worden hier mee aan de slag te gaan.</p>	<p>Maakbaarheid; 'waar geen wil is is een wet'</p>	<p>"Sinds de politiek in 2013 het aanmoedigingsbeleid introduceerde om meer vrouwen in de top van bedrijven te krijgen, is er maar weinig veranderd in de Nederlandse boardrooms. Zonder dwang gebeurt er kennelijk niets" (NRC, 22-06-2019).</p>
<p>8. Ongewenste overheidsbemoeienis</p>	<p>Het is niet aan de overheid om te beslissen over het aannamesbeleid binnen bedrijven. Daarnaast werkt het ook niet als de maatregel van bovenaf op wordt gelegd.</p>	<p>De oorzaak en verantwoordelijkheid liggen bij de overheid die te veel invloed wil uitoefenen op het private bedrijfsleven wanneer zij van bovenaf een dwingende maatregel als een vrouwenquotum op zou leggen.</p>	<p>Het bedrijfsleven dient zelf te bepalen hoe zij handelen en kan diversiteit beter zelf aanpakken van binnenuit de organisatie.</p>	<p>Paternalisme, dwang; inperken van vrijheid van private organisaties is schadelijk</p>	<p>"Een quotum betekent wettelijk ingrijpen in een private omgeving - dat moet je eigenlijk niet willen" (Volkskrant, 03-12-2019).</p> <p>"Verlicht eigenbelang van organisaties zelf blijft de beste maatstaf en richtsnoer" (NRC, 26-10-2009).</p>
<p>9. Vrouwen als balanstrutjes</p>	<p>Nederlandse vrouwen en hun gedrag zijn de reden waarom er een tekort aan vrouwen in de bedrijfstop bestaat. Ze zijn 'balanstrutjes' en durven niet voor een baan in de top te kiezen.</p>	<p>Doordat vrouwen faalangst hebben, te risico vermijndend en te perfectionistisch zijn, durven zij geen baan in de top na te jagen.</p>	<p>Vrouwen moeten bij zichzelf te rade gaan en gestimuleerd worden om harder te werken</p>	<p>'Typisch vrouwengedrag'; generaliseren ; aanstellerij</p>	<p>Nederlandse vrouwen hebben het altijd over de balans (...). Dan vragen ze aan mij: hoe krijg je de juiste balans? Maar het punt is: ik doe iets waar ik blij van word. Daarvoor moet ik dingen laten. Je moet soms pijn lijden, keuzes maken. De Nederlandse vrouw wil geen keus maken. Het zijn balanstrutjes" (NRC, 22-08-2019).</p>
<p>10. Noodzakelijk breekijzer</p>	<p>Een quotum is eigenlijk een onwenselijk</p>	<p>Er is een te langzame vooruitgang in het</p>	<p>Een wettelijk vrouwenquotum zorgt voor de verandering die</p>	<p>Reflectie ; De bekeerde topvrouw;</p>	<p>„Het is een draak van een maatregel, maar je hebt soms</p>

	paardenmiddel, maar zonder gebeurt er te weinig of niets. Het is helaas een noodzakelijk breekijzer om verandering te forceren, want het duurt anders veel te lang.	aantal vrouwen in de top. De geboekte vooruitgang zonder quotum is simpelweg onvoldoende.	anders niet op gang komt.	verandering in het denken over quota, vooruitgangsgerichtheid; vooruitgangsoptimisme	quota nodig om quota af te schaffen" (NRC, 06-09-2013).
11. We lopen achter	Geen vrouwen in de top van een bedrijf is 'niet van deze tijd', daarnaast zijn er inmiddels al heel veel andere landen waar een vrouwenquotum goed heeft gewerkt. We gaan steeds verder achterlopen op de rest van Europa als we zo door gaan.	Het is een gemiste kans dat we hier nog wachten met het invoeren van een vrouwenquotum. In al die andere landen ziet men immers dat het werkt en gaan de cijfers vooruit.	Een vrouwenquotum invoeren, net als in die andere landen want het werkt.	Vergelijking van de status ten opzichte van andere landen	"We worden links en rechts ingehaald" (Volkskrant, 31-03-2011). "Bovendien: minister Van Engelshoven had zelf aan de SER gevraagd wat ze in hemelsnaam moet doen om Nederland de moderniteit in te sleuren en er een land van te maken met echte kansengelijkheid" (Volkskrant, 21-09-2019).
12. De moederschapsboete	Het moederschap belemmert vrouwen om door te stromen naar de top. De combinatie van een gezin en een topfunctie is simpelweg een brug te ver.	De rolverdeling tussen mannen en vrouwen is oneerlijk verdeeld vanaf het moment dat er kinderen komen. De vrouwen worden geacht in deeltijd en ook het schoolstelsel is niet aangepast op een voltijds baan.	De man dient meer taken over te nemen waardoor die verdeling gelijkjer wordt, daarnaast moet de overheid dit faciliteren door vaderschapsverlof en een aanpassing van het schoolstelsel. Tot slot kunnen ook bedrijven kijken hoe zij hun medewerkster kunnen ondersteunen.	Een diepgewortelde ongelijkheid tussen man en vrouw	"Bertrand denkt dat vaderschapsverlof de meest veelbelovende manier is om de carrières van mannen en vrouwen gelijkwaardiger te maken. (...) Als vaders ook even moeten pauzeren in hun carrière, maakt dat de boete voor moeders mogelijk kleiner, is de gedachte" (NRC, 28-12-2019).
13. Kunstmatig noodverband	Een vrouwenquotum is problematisch en gaat te ver. Het gaat om zo'n kleine groep,	Voorkeursbehandelingen waarbij een bepaalde groep door de overheid wordt voorgetrokken,	n.v.t.	Onrechtvaardigheid, ironie	"Waar gaat dit in de toekomst heen? Zal er in 2050 ook voor de gehele werkvloer een ingewikkeld algoritme zijn

	zullen er in de toekomst ook quota komen voor kleur, religie of seksuele geaardheid?	zoals een vrouwenquotum zijn slaan nergens op.			ontwikkeld om alle mannen, vrouwen, homo's, lesbo's, transgenders en dergelijke zo eerlijk mogelijk aan het werk te krijgen?" (Volkskrant, 07-12-2019).
14. Een poldercompromis	Diversiteit gaat veel verder dan gender, bovendien wordt er niet genoeg mee bereikt als er alleen een vrouwenquotum komt in de raden van commissarissen. Kortom: het geopperde vrouwenquotum gaat lang niet ver genoeg.	Op heel veel andere plekken dan enkel in de hoogste lagen van het bedrijfsleven is sprake van ongelijkheid dat aangepakt moet worden. Het wetsvoorstel van het vrouwenquotum is te smal.	De overheid dient het vrouwenquotum breder te trekken en/of aan te vullen met andere maatregelen waarmee meer groepen dan enkel topvrouwen aan een meer gelijkwaardige positie kunnen worden geholpen.	Ongelijkwaardigheid; kansenongelijkheid, discriminatie	"Een quotum is dus een goed begin, maar lang niet de oplossing voor alles (...). Het moet gaan over de instroom, doorstroom en het behoud van talent. Daarvoor zijn maatregelen nodig als gratis kinderopvang, langer partnerverlof, controle op gelijke beloning en het uitbannen van zwangerschapsdiscriminatie" (Volkskrant, 07-10-2012).
15. Symboolpolitiek	Een vrouwenquotum zal niet het effect hebben dat het beoogd. Het lost het probleem van ongelijke kansen niet op, maar verdoezelt het juist.	Een getalsmatige doelstelling zoals bij het vrouwenquotum hoort kan worden gehaald zonder dat de werkgever voldoet aan de inhoudelijke intenties die horen bij diversiteitsbeleid.	De overheid moet dit beleid heroverwegen met een kritische blik, omdat het schade kan toebrengen aan de ongelijkheid die er nu al is. Daarbij moeten de organisaties zelf diversiteit omarmen en verder kijken dan getallen.	Angst voor het uit het oog verliezen van de (oorzaken van) ongelijkheid op de werkvloer.	"Hier zit volgens mij de crux. Meer diversiteit blijft hard werken. Voor elke organisatie. Met een quotum snijd je de bocht af. Met het risico dat daar het denken - en de moeite - stopt" (NRC, 30-11-2019).
16. Girl Power	Vrouwen kunnen de top zelf bereiken, zij hebben daar in principe geen quotum voor nodig. Maar als dit er dan toch komt, zullen ze laten zien dat ze het waard zijn.	Er zijn steeds meer hoogopgeleide vrouwen met de juiste vaardigheden om topfuncties te kunnen vervullen.	Vrouwen gaan het zelf doen	Kracht die vrouwen bezitten	"In onze meritocratie is een hoge opleiding doorslaggevend voor de betere banen. Vrouwen studeren meer af en halen hogere cijfers. Een quotum lijkt dus overbodig" (Telegraaf, 18-12-2020).

<p>17. Crisis</p>	<p>Corona werkt de diversiteit van de boardrooms tegen. Door de aanhoudende crisis lukt het organisaties niet om te werken aan diversiteit.</p>	<p>De coronacrisis is de reden dat het aantal topvrouwen achterblijft. Bedrijven hebben nu geen ruimte om met diversiteit bezig te zijn.</p>	<p>Diversiteit is de sleutel tot creativiteit en innovatief denken, wat de crisis kan helpen oplossen.</p>	<p>Machteloosheid, de situatie is niet maakbaar als we dachten.</p>	<p>“Illustratief was volgens de hoogleraar ook de brief die VNO-NCW halverwege april naar de Eerste Kamer stuurde, waarin de belangenbehartiger vroeg om de invoering van het quotum uit te stellen vanwege de 'bijzondere crisis'” (AD,04-09-2021).</p>
--------------------------	---	--	--	---	--

Bijlage 2. Codeboek Nvivo na axiaal coderen: thema's

Thema's	Files	References
	0	0
Als tijdelijk middel	2	12
cultuuromslag	3	7
Bedrijfsleven kan het zelf	4	16
zwakgebod	4	5
Corona	3	6
Cultuur	1	1
Bedrijfscultuur	3	5
Deeltijdcultuur	3	22
Discriminatie	4	37
positieve discriminatie mag	3	7
Divers bestuur werkt beter	4	58
Dwang of sanctie nodig	4	36
Bedrijven doen zelf te weinig	4	27
Sector maakt het lastig	2	2
Excuseertrus	4	41
Gaat niet ver genoeg	4	70
pijplijn	4	10
Gaat te ver	3	20
Gaat maar om heel weinig vrouwen	2	2
problematisch	2	5
Het kost tijd	1	1
Het werkt bewezen	0	0
Het werkt; onderzoek	2	2
Het werkt; vergelijking andere landen	4	23
ironie	4	11
komt vanzelf	2	8
Kwaliteit boven geslacht	4	27
Man-vrouw verschillen	1	2
Andere keuzes	3	19
rolverdeling man-vrouw	4	38
Nederlandse cultuur	4	18
Verschil man-vrouw eigenschappen	4	22

Mannen worden nu voorgetrokken		4	18
Gelijke behandeling		3	8
neemt vrouwen niet serieus		2	7
Niet aan de overheid		4	31
Niet van bovenaf (maar van onderop)		4	12
Niet haalbaar		3	7
Gekwalificeerde vrouwen zijn er niet genoeg		3	5
Noodzakelijk middel		4	20
Het gaat zo te langzaam		4	75
noodzakelijk kwaad		4	25
patroon doorbreken		4	40
bias ;(onbewuste) vooroordelen		4	19
Breekijzer		4	8
Gedrag mannen		1	3
Mannen nemen mannen aan		4	31
stereotypen denkbeelden doorbreken		4	20
verhouding gelijk trekken		2	15
politiek		4	16
Politiek moet voorbeeld zijn		2	5
quota		3	13
Rolmodellen		4	7
Te dwingend		4	28
Dreigen		4	10
verplicht		3	7
Tijdsgeest		4	18
We lopen achter		3	15
Beschamend		1	2
naming and shaming		2	7
vliegwieleffect		1	6
vrouwen zelf		4	9
benut hun talent		1	2
Eigenschappen vrouw		4	30
Vrouwen moeten hun gedrag aanpassen		3	16
vrouwen zijn geschikt		4	25

niet nodig		3	3
Werkt niet		1	2
Anderen landen laten zien dat het niet werkt		3	4
Geen nut		0	0
Nut nooit bewezen		1	1
Vrouwen in de top gaan zich als mannen gedragen		2	5
Onderzoek wijst uit dat het niet werkt		1	4
Oppervlakkige quick fix		3	11
symboolpolitiek		2	6
Topvrouwen gaan zich als mannen gedragen		1	1
verleden laat zien dat het niet werkt		1	1
werkt averechts		3	4

Bijlage 3. Codeboek Nvivo na selectief coderen

Codes

Name	Description	Files	References
Erames		0	0
Balanstrutjes		0	0
Andere keuzes		4	17
Eigenschappen vrouw		4	33
Vrouwen moeten hun gedrag aanpassen		4	24
Crisis		0	0
Corona		3	6
De deeltijdcultuur		0	0
Deeltijdcultuur		3	33
Discriminatie		0	0
Discriminatie		4	38
Diversiteit loont		0	0
Divers bestuur werkt beter		4	64
vliegwieleffect		2	7
Dwang is nodig		0	0
Dwang of sanctie nodig		4	37
Bedrijven doen zelf te weinig		4	30
Sector maakt het lastig		2	3
Excuus Truus		0	0
Excustruus		4	42
Kwaliteit boven geslacht		4	28
neemt vrouwen niet serieus		4	10
Girlpower		0	0
vrouwen zijn geschikt		4	33

Name	Description	Files	References
niet nodig		3	5
Kunstmatig noodverband		0	0
Gaat te ver		4	24

Gaat maar om heel weinig vrouwen		2	3
problematisch		2	5
ironie		4	12
Moederschapsboete		0	0
rolverdeling man-vrouw		4	55
Nederlandse cultuur		4	21
Noodzakelijk breekijzer		0	0
Als tijdelijk middel		3	12
cultuuromslag		3	7
Breekijzer		4	15
Het gaat zo te langzaam		4	82
noodzakelijk kwaad		4	31
Noodzakelijk middel		4	25
positieve discriminatie mag		4	8
Old Boys Network		0	0
Gedrag mannen		3	14
Mannen nemen mannen aan		4	33
Mannen worden nu voorgetrokken		4	28
verhouding gelijk trekken		3	21
Ongewenste overheidsbemoedienis		0	0
Bedrijfsleven kan het zelf		4	16
zwakgebod		4	5
Niet aan de overheid		4	38
Niet van bovenaf (maar van onderop)		4	14
Te dwingend		4	39
Poldercompromis		0	0
Gaat niet ver genoeg		4	83
pijplijn		4	10
Symboolpolitiek		0	0

Name	Description	Files	References
Niet haalbaar		3	5

Gekwalificeerde vrouwen zijn er niet genoeg		3	5
Werkt niet		2	3
Anderen landen laten zien dat het niet werkt		3	4
Geen nut		2	2
Nut nooit bewezen		1	1
Vrouwen in de top gaan zich als mannen gedragen		2	5
Onderzoek wijst uit dat het niet werkt		1	4
Oppervlakkige quick fix		3	12
symboolpolitiek		2	11
Topvrouwen gaan zich als mannen gedragen		2	2
verleden laat zien dat het niet werkt		1	1
werkt averechts		4	6
Verinnerlijkt glazen plafond		0	0
bias ;(onbewuste) vooroordelen		4	30
cultuur		2	2
Rolmodellen		4	8
stereotypen denkbeelden doorbreken		4	22
We lopen achter		0	0
Het werkt bewezen		0	0
Het werkt; onderzoek		2	2
Het werkt; vergelijking andere landen		4	23
Tijdsgeest		4	21
We lopen achter		4	18